

tv-15naš TOVARIS

Št. 7
21. februarja 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Slovesne zaobljube v vojašnicah

V vseh vojašnicah po Sloveniji je te dni slovesno. V nekaterih enotah so vojaki najmlajše, februarске generacije, že zaprisegli, v drugih enotah jih ta slovesnost še čaka. Povsod pa je bilo in še bo zelo slovesno. Fantje, ponekod pa tudi dekleta, se pred svojimi starejšimi tovariši, starešinami pa tudi prijatelji, starši in dekleti posnosno držijo in z neponovljivim občutkom ponavljajo besede zaobljube.

Za vsemi so prvi dnevi življenja v vojašnicah, prvo vznemirjenje se je že poleglo. Toda zaobljuba in navzočnost najbližjih v marsikatero oko priključeta solze veselja. Po slovesni zaobljubi in podpisovanju dokumentov si po vseh vojašnicah obiskovalci z zanimanjem ogledujejo, kje živijo njihovi najdražji, skupaj zaplešejo kolo in skupaj tudi odidejo prvič v mesto, ki jih bo gostilo naslednjih nekaj mesecev. Tudi zato je bilo minule dni, in tako bo v nekaterih slovenskih mestih še prihodnje dni, več vajakov s sorodniki, znanci in dekleti na ulicah.

A. S.

(Foto: M. Zeljug)

Partizanske smučine so znova oživele

V partizanskem Cerknem so bile 20. in 21. januarja 1945 prve smučarske tekme, ki jih štejemo tudi za začetek smučanja v novi Jugoslaviji. Tekme v tekih, veleslalomu in skokih je organiziral 9. korpus pod naslovom Partizanske smučine Cerkno '45.

V spomin na ta tekmovanja so vsako leto potekale na smučišču nad Cerknim tekme cicibanov in borcev v vesleslalomu in tekih. Letošnjo štirideseto obletnico partizanskih smučarskih tekem znova proslavljajo s tekmami najmlajših in borcev, hkrati pa poteka v Cerknem in okolici tudi zimsko prvenstvo Ljubljanskega armadnega območja. Marljivi organizatorji bodo pripravili tudi veleslalomsko tekmovanje mladincev za pokal republik in pokrajin.

Spominske prireditve so se začele že v sredo, 20. februarja, z otvoritvijo zimskega prvenstva LAO v Škofji Loki, nato pa so se vojaki pomerili v Crngrobu v biatlonu. Danes, 21. februarja, bo v Cerknem veleslalom za cicibane in pionirje primorske regije ter pripadnike JLA, TO in milice. V petek, 22. februarja, se bodo pripadniki JLA, TO in milice pomerili v štafetnem teku na pet kilometrov dolgi progi. Popoldan pa si bodo ogledali bolnišnico Franjo. V soboto, 23. februarja, bo slalom mladincev za pokal republik in pokrajin, ki si bodo tudi ogledali bolnišnico Franja. V nedeljo, 24. februarja, bo veleslalom za mladince za pokal republik in pokrajin, smučarski tek za borce NOV in veleslalom za borce NOV, starešine JLA in TO.

Poleg športnih prireditev bo v Cerknem še več drugih. Tako bodo odprli razstavo in predstavili brošuro Partizanske smučine Cerkno 45, poleg kulturnega programa bosta tudi partizanski miting in tovariško srečanje borcev NOV z udeleženci tekmovanj. Po vsakem tekmovalnem dnevu bodo najboljšim podelili priznanja. Sklepna prireditev Partizanskih smučin pa bo v nedeljo ob 16.30 v Cerknem s koncertom godbe milice iz Ljubljane.

Bojan Kuntarič

Radio Triglav in jubilejne obletnice

Jesenjska radijska postaja Triglav bo dala velik poudarek 40. obletnici osvoboditve. Tako so sklenili na seji sosveta redne nedeljske oddaje Mi pa nismo se uklonili. Čeprav ta oddaja že več kot dvajset let načrtno obdeluje tematiko NOV, še vedno ni mogla v zadovoljivi meri osvetliti dogodkov, ki so pomenili začetek novega življenja za ta del Gorenjske in še posebej za jeseniške železarje. Še vedno niso izčrpana spominska pričevanja partizanskih borcev, aktivistov, zapornikov, internirancev... Veliko raziskovalnih nalog je še neizpoljenih. V jubilejnih letu se tedaj radijska postaja Triglav čuti dolžno posredovati svojim poslušalcem čim več tega gradiva, hkrati pa poskrbeti, da bodo oddaje kakovostne; da bodo imele čim večjo dokumentarno vrednost.

Nekateri člani sosveta so opozorili na nujnost, da bi bil kar najbolj impresivno obdelan osvobodilni boj na območju Bohinja in Gorij, kjer je bilo med NOB pomembno stičišče gorenjskega, primorskega in koroškega partizanstva. Sicer pa naj bi vladalo ravnotežje med prikazi, kako je tekla revolucija v jeseniški in radovljški občini, torej na vsem ozemlju, ki so mu prvenstveno namenjene oddaje radia Triglav. Uredništvo se je zavzelo, da bo skrbno upoštevalo konkretne predloge, ki so jih dali člani sosveta.

Snovanje radia Triglav zasluži pohvalo. S podobno zavzetostjo naj bi se lotila letošnjih jubilejnih programov tudi ostala lokalna radijska mreža ter občinski in regionalni tisk v vsej Sloveniji.

Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!

Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas!
Karel Destovnik-Kajuh

S spominom na Kajuha

Veliko smo že govorili in pisali o umetniškoizpovedni literaturi (zlasti poeziji), ki je med drugo svetovno vojno vzbrstela ne le pri pesnikih, ampak pri »navadnih ljudeh«. Postala je zrcalo duše posameznika in nam danes zbrana izraža najgloblje kotičke narodove duše. Tek vsakdanjega življenja običajno sestavlja cela vrsta majhnih stvari, majhnih veselj in majhnih žalosti. Vojna je segla po ekstremih. Esence žalosti in trpljenja so se zgostile takrat in prav tako intenzivni so bili upi in radosti. Mirni čas spet prinaša umiritev, čustva in misli se spet vrnejo v upadle struge ritmičnega vsakdana. Toda izkušnje preteklosti so trdno v naši zavesti. Kajuh je z nami, čeravno se včasih skozi meglico minevajočega časa približa bolj in včasih manj.

Dr. Avgustin Lah, ki ob letošnjem podeljevanju že tradicionalnih Kajuhovih nagrad založb Borec in Partizanska knjiga premišlja o teh razdaljah in stvareh, seže v današnji čas še z drugega zornega kota: »Kar zadeva sedanjost, moramo ugotoviti, da vsi uživamo sadove osvobodilnega boja ne glede na to, koliko je kdo k temu prispeval. Mislimo, da je tako prav, toda pridobljene pravice in svoboščine vendarle terjajo, da vsak dan zanje tudi kaj storimo! Socialistična zveza je odprta za vse, ki sprejemajo njen program, znanje je dostopno vsem in dela je dovolj...« Nadaljuje o vprašanju odgovornosti do preteklosti, sedanjosti in prihodnosti in posredno odgovarja na neizgovorjeno vprašanje, ki izvira iz velikih upov v partizanskih dneh: »... Čeprav je naša družbena ureditev in razvojna usmeritev nesporno socialistična, še ni dograjena in tudi v zavesti ljudi lebdi različni interesi in pogledi. Zato tudi ne more biti vse, kar v tej skupnosti raste, že samo po sebi napredno. Znanost nam razlaga, da ima vsak organizem določene fiziološke lastnosti in dispozicije, toda po naravi organizmu ni dano, da bi ločeval napredno od nazadnjaškega, da bi ob lastnih potrebah že ločeval in upošteval družbene interese in cilje. ... Toda tovarištvo, spoštovanje drugega, ljubezen do domovine ali pošten odnos do družbenega in tujega premoženja ali kar je še življenjskih in moralnih načel, vse to ni dano nagnosko z rojstvom, temveč je treba vsakomur privzogojiti,« premišlja dr. Avgustin Lah ob tem, ko se on in mi vsi vsak dan srečujemo z različnimi pojmovanji in tudi z različno literaturo: »Vsakdo ve, da se zavest gradi z znanjem, vzgojo in zgledi, z vplivi okolja in dogajanjem v družbi. Gibalo razvoja so in bodo zavestni in sposobni kadri, organizirane zavestne sile...« Svojo misel nadaljuje s premišljanjem o vzgoji in izobraževanju, ki se s knjigo in ob knjigi nujno poraja. V tej luči se kaže pri izobraževanju vodenje kakovosti na račun količine, rahljanje meril vseh vrst, prešibko opiranje na znanstvena dognanja in kulturne dosežke, zato imata tudi družboslovna in celostna vzgoja slabo podlago. Kje je tukaj prostor za knjigo? Dr. Lah opozarja, da bomo naredili škodo njeni kulturni in vzgojni vrednosti, če bo treba podpirati drago knjigo s komercialnimi spodbudami. Ob tem pa se ve, da se praznine v družbeni vzgoji lahko hitro napolnijo s slabimi vsebinami, s kičem in neznanstvenimi pojmovanji in seveda – s škodljivimi pojmovanji. Pri tem pa (še ena Lahova misel o odsevu razmer, v katerih ljudje rastejo in se oblikujejo) je v tej družbi zraslo že nekaj generacij, ki niso nikoli občutile trdih razmer in marsikdo ni nikoli trdo delal. Tako nas tudi dogajanje v družbi opozarja, da pomanjkljivo znanje, pomanjkanje volje za pridobitvijo več znanja ter vrsta pojavov, ki iz tega izvirajo, družbi samo škodijo. Odnos do teh stvari, ki so neločljivo povezane z odnosom in odgovornostjo do naroda, pa je nenazadnje tudi sporočilo partizanskega pesnika Kajuha in Kajuhove kulturniške skupine.

Bojana Žokalj

Posvetovanje o zdravstvenem varstvu borcev in vojaških invalidov

V dneh 13. in 14. februarja 1985 je bilo v Arandjelovcu zvezno posvetovanje o stanju in razvoju zdravstvenega varstva borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev. Udeležili so se ga predstavniki federacije, SR in SAP, SIS zdravstvenega varstva, upravnik organov za vprašanja borcev in vojaških invalidov, ozdov s področja zdravstva in drugi aktivisti, ki so v dosedanem delu prispevali k napredku in razvoju zdravstvenega varstva udeležencev NOV. Namen posvetovanja je bil ugotoviti stanje, izmenjati izkušnje in se dogovoriti o aktivnostih za učinkovitejše izvajanje sklepov zveznega zbora skupščine SFRJ, zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije in Zvezne konference socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije iz novembra 1979, o možnostih za razvoj in učinkovitejše izvajanje zdravstvenega varstva borcev.

Že v pripravi na posvetovanje je bilo dogovorjeno, naj bi predstavili ureditev tega področja v nekaterih okoljih, za katere je bilo ocenjeno, da so bili na tem področju doseženi največji uspehi. Določene so bile SR Bosna in Hercegovina, Makedonija in Slovenija. Skladno s tem so bila poprej pripravljena ustrezna gradiva in vnaprej posredovana vsem udeležencem posvetovanja. Aktualne probleme pa so predstavniki omenjenih treh republik predstavili v uvodnem delu.

Predstavniki SR Slovenije so zelo objektivno prikazali stanje, probleme in smeri razvoja na tem področju. Pri tem nismo želeli prezreti dejstva o različnih materialnih možnostih v posameznih republikah in pokrajinah, saj je takšno stanje tudi znotraj naše republike, kjer bi prav tako, brez najširše solidarnosti, ne bilo mogoče zagotavljati povsod takšnega nivoja pravic iz zdravstvenega varstva. Glede tega je občina, v mnogih primerih pa tudi regija, premajhna rizična skupnost. Skladno z dogovorom smo predstavili normativno ureditev tega področja, organizacijo služb za zdrav-

stveno varstvo borcev in drugo. Pomembni so dogovorjeni normativi in standardi, ki so v primerjavi z drugimi populacijskimi skupinami ugodnejši. Tako je določeno, da je v osnovni zdravstveni dejavnosti za potrebe zdravstvenega varstva borcev potreben en zdravnik ali zdravnik specialist ter ena medicinska sestra na 1200 borcev, ko gre za dispanzersko obravnavo, pa sodeluje še ena višja medicinska sestra. Prav glede tega je stanje v Sloveniji bistveno drugačno, saj smo za nekatera druga okolja slišali podatke o enem zdravniku na 5.000 borcev. Takšni normativi so bili v Sloveniji dogovorjeni glede na zdravstveno stanje in s tem povezano družbeno skrbjo za to populacijo. Iz zdravstveno statističnih podatkov je razvidno, da pri borcih prevladujejo kronično-degenerativne bolezni. Podatki o ugotovljenih boleznih pri prvih obiskih v ambulantah in dispanzerjih za borce v letu 1983 kažejo, da je od skupnega števila 80.238 ugotovljenih 18.182 primerov bolezni cirkulatornega sistema, 15.269 primerov bolezni mišično kostnega sistema in vezivnega tkiva, 13.021 primerov bolezni respiratornega sistema, prek 5.200 primerov bolezni živčnega sistema in čutil itd. Omenjena obolenost borcev NOV zahteva specifično izvajanje zdravstvenega varstva. Predvsem je potreben večji poudarek ukrepom za krepitev zdravja in preprečevanje njegovega slabšanja. To naj bi zagotavljali v ambulantah in dispanzerjih za borce, kjer je bilo zaposlenih 38 zdravnikov, ki so v letu 1983 opravili 67.593 delovnih ur. Pri tem je bilo še 76 delno zaposlenih zdravnikov ter 146 drugih zdravstvenih delavcev, ki so opravili 229.272 kurativnih in 21.016 preventivnih pregledov. K specialistom so poslali 14.165 borcev, tako da je specialista obiskal vsak peti borec v naši republiki, v bolnišnico pa je bilo poslanih 1.645 borcev.

Na posvetovanju smo med drugim opozorili tudi na problematiko zdravilškega zdravljenja spomeničarjev in vojaških invalidov, zagotavljanje zdravstvenega varstva vojaških invalidov, ki je

bilo prenešeno v zdravstvene skupnosti, financiranje pa je ostalo na zveznem proračunu, in oskrbovanje vojaških invalidov z ortopedskimi pripomočki. Federacija povrne zdravstvenim skupnostim samo povprečni strošek za zdravstveno varstvo na uporabnika, medtem ko je po podatkih, ki so na voljo v naši republiki, ta strošek za vojaške invalide 40 do 50-odstotkov večji. Zviša ga njihova starost oziroma zdravstveno stanje. Tudi glede ortopedskih pripomočkov smo predstavili naše poglede, ki se razlikujejo od nekaterih v drugih republikah, kjer želijo to ponovno prenesti v federacijo oziroma naj bi to področje nadrobno opredelili ustrezni zvezni predpis. V SR Sloveniji premišljamo o tem, da bi uporabniki ne imeli pravice do ortopedskih pripomočkov zato, ker je tako določeno v nekem predpisu, pač pa zato, ker so jim nujno potrebni zaradi zdravstvenega stanja. Kakšen pripomoček potrebuje uporabnik pri posamezni bolezni, kako se imenuje in kakšen je rok njegove uporabnosti, pa je stvar strokovnjakov z zdravstvenega področja. Zato naj bi ti odločali o tem, kakšen pripomoček bodo komu predpisali. Pri tem pa je seveda treba ravnati po načelih načrtne porabe razpoložljivih sredstev. Zato naj bi imeli do predpisovanja in porabe ortopedskih pripomočkov vseh uporabnikov enak odnos kot do dajanja zdravil. Tudi tu namreč ne kaže delati pritiska ali pravne prisile nad medicino kot stroko.

Siroka razprava na posvetovanju je pokazala, da je stanje na področju zdravstvenega varstva borcev v Jugoslaviji zelo različno. Tudi zato so bila nekatera prizadevanja po enotni (zvezni) ureditvi, ki naj bi omogočala enake pravice, nivo in standard vseh borcev na tem področju. Končno je prevladalo stališče, da je edina sprejemljiva pot samoupravno urejanje tega področja v interesnih skupnostih. Tu pa je treba storiti vse za ustrezno ureditev teh vprašanj.

Malči Žitnik

Stranske poti vietnamske revolucije

Malokatero osvobodilno gibanje je v povojnem času uživalo tako vsesplošno in brezrezervno podporo ter izjemen sloves kot prav osvobodilno gibanje vietnamskega naroda. V obeh vseh naprednega sveta, še posebej v vrstah mednarodnega delavskega – in v tem okviru zlasti komunističnega – gibanja, je junaški boj vietnamskega ljudstva pomenil vrhunec slave in junaškega boja nekega naroda proti neprimerno močnejšemu sovražniku. Ni bilo ne kongresov številnih delavskih strank po svetu ne mnogoterih političnih in drugih akcij naprednih sil po svetu, da ne bi na njih povzdigovali slave in herojstva Vietnamcev.

Danes je ta slava do konca otemnela in se povsem izničila. Tisti Vietnam, ki je bil v šestdesetih letih vzor in primer pravičnega boja nekega naroda za njegovo neodvisnost in svobodo, je danes v obeh vseh miroljubnega sveta in pretežnega dela naprednih sil primer hegemonizma in zatiralske politike nad svobodo in neodvisnostjo drugega naroda. Vietnam, nekdanja žrtev tujega imperializma, se je prelevil v »malega« imperialista, ki je z grobo vojaško silo posegel po svobodi kar dveh sosednjih narodov, kampučijskega in laoskega. Obe nekdanji neodvisni deželi, ki sta bili skupaj z Vietnamom žrtvi tujega imperializma, drži Vietnam danes pod svojo vojaško oblastjo. Ob tem se je do konca razgalil osrednji cilj take politike vietnamskega vodstva: zavladati nad pretežnim delom Indokitajske.

Taka politika se sklada z interesi Sovjetske zveze v tem delu sveta. Vietnamska okupacija Kampučije in Laosa je pomenila za Sovjetsko zvezo dvojno korist: po eni strani je preprečila, da bi se Kitajska s svojim vplivom usidrala v tem delu sveta, po drugi strani pa pomeni vietnamska zasedba Kampučije in Laosa vojnopravilno okolitev

Kitajske z južne strani, kar pomeni pomembno prvo in še vedno zaostrenem sporu med Sovjetsko zvezo in Kitajsko. Zato se ne gre čuditi ravnanju Kitajske, ko je leta 1979 ob vietnamskem vdoru v Kampučijo sprožila tako imenovano »kaznovano vojno« proti Vietnamu, kar pa nikakor ni šlo v prid miru. Kitajska je ogorčena na Vietnam ne samo zaradi tega, ker je vietnamska akcija izrinila njen vpliv iz jugovzhodnega dela Azije in odprla vrata sovjetskemu vplivu, pač pa tudi zato, ker je ta akcija zaprla pot k poglobljanju dobrih odnosov in sodelovanju med državama. Treba je vedeti, da ima Kitajska vidno zaslugo, da so se ženevska pogajanja leta 1954 končala v prid Vietnamu, saj se je takrat na temelju sklepov konference Vietnam otrešal francoskega kolonializma. Kitajska je ves čas vojne v Vietnamu, v katero so posegle Združene države, dajala izdatno vojaško in drugo pomoč osvobodilnemu gibanju Vietnamu in – ne glede na spor s Sovjetsko zvezo – omogočala prevoz sovjetske vojaške pomoči Vietnamu čez svoje ozemlje.

Značilno je zgodovinsko dejstvo, da se je kitajsko-vietnamsko sodelovanje do konca podrla avgusta 1978, komaj tri mesece potem – 3. novembra istega leta – pa je že bil podpisan sovjetsko-vietnamski dogovor o prijateljstvu in sodelovanju. Ta sporazum je pomenil za Vietnam izhodišče njegove agresivne politike proti Kampučiji. Zgovoren dokaz je dejstvo, da je vietnamsko vodstvo že januarja 1979 sprožilo vojaško intervencijo v Kampučiji. Ni dvoma, da uživa taka agresivna politika Vietnamu do sosedov od vsega začetka vso politično in drugo podporo Sovjetske zveze. To so med drugim pokazala tudi vsa dosedanja glasovanja v Združenih narodih, ko je pretežna večina držav članic izrekla podporo zakoniti vladi Demokratične Kampučije pod vodstvom Naro-

doma Sihanuka. Sovjetska zveza in njej privržene države pa so se izrekale za vlado, ki jo je postavil Vietnam. Da se Vietnam ne misli odreči svoji agresivni politiki, dokazujejo nenehne ofenzive, ki jih sproža vietnamska okupacijska vojska – ta naj bi štela v Kampučiji okoli 200.000 mož – proti osvobodilnemu gibanju kampučijskega ljudstva. To gibanje sestavljajo tri poglavitne skupine: tako imenovani rdeči Khmeri pod vodstvom Khieu Samphiana, ki je podpredsednik koalicijske Sihanukove vlade in Pol Pota, skupino pod vodstvom Son Sana in skupino, ki jo je zbral Narodom Sihanuk. Poročila iz Kampučije pričajo, kako se vietnamska okupacijska vojska ne obnaša nič drugače, kot so to delale vse podobne okupacijske vojske ne glede na ideološko in drugo barvo. Stotisočji beguncev iz Kampučije so zgovoren dokaz za to.

Cetudi želi vietnamsko vodstvo s sedanjo ofenzivo dokončno zatreti osvobodilno gibanje, pa je očitno, da tudi za Kampučijo velja resnica, ki se je svoj čas tako očitno potrdila povsod, tudi v Vietnamu, da je narod, ki je pripravljen bojevati se za svojo svobodo, nepremagljiv. Vietnam je kot agresor v obeh sveta izgubil vse simpatije, sam je oblatil vso slavo svoje revolucije, zapravljal je prijateljstvo in simpatije milijonov po svetu, zapravljal je možnost, da dobi mednarodno podporo za obnovo dežele, onemogočil si je sodelovanje z deželami jugovzhodne Azije, nakopal si je sovraštvo svojega severnega sosedu Kitajski. Končno, vojaška intervencija v Kampučiji je močno spodkopala – in bo v prihodnje še bolj – temelje gospodarskega razvoja dežele.

Vietnam je tako postal v sodobnem svetu primer, kam lahko zabrede neka revolucija, če v njej prevladajo socializmu tuje sile.

Drago Košmrlj

Jalova zmaga režima v Seulu

Južnokorejska vlada je po analizi pravkar končanih volitev v ljudsko skupščino, na katerih je približno 24 milijonov volilcev volilo 276 poslancev, odstopila. Odstop je bil pričakovani, kajti po uspehu opozicijske Novokorejske demokratske stranke je bilo jasno, da mora vlada imeti določene spremembe. Čeprav je vladajoča stranka Demokratične pravice vojaškega diktatorja Čun Do Hvana dobila večino v parlamentu, se je porodilo vprašanje, kdo je pravzaprav zmagal na volitvah. Brez zadržkov lahko namreč zapišemo, da je največji uspeh imela prav opozicijska stranka, ki so jo ustanovili le mesec dni pred volitvami in jo podpira tudi vodilni južnokorejski disident Kim Dae Jung. Voditelji stranke so med le dvajsetdnevno predvolilno kampanjo napovedovali, da bodo zadovoljni, če bodo dobili 25 poslanskih sedežev, dobili pa so jih celo 76.

Brez dvoma je olje na ogenj volitvam prillil prav opozicijski voditelj Kim Dae Jung, ki se je po dveh letih izgnanstva v Južno Korejo vrnil samo nekaj dni pred volitvami. Številni so pred napovedano vrnitvijo ugibali, ali utegne Kim Junga doleteti enaka usoda kot filipinskega voditelja Benigna Aquina, ki je, kot vemo, samo nekaj sekund po vrnitvi na Filipine padel pod strela še vedno neugotovljenega atentatorja. Čeprav je režim seulskega voditelja generala Do Hvana obljubljal varno vrnitev, pa so Kim Junga po vrnitvi na seulsko letališče pričakali z udarci in so ga bili nemudoma odpeljali v

neznano smer (najverjetneje je v hišnem priporu).

Neposredno pred prihodom so južnokorejske oblasti aretirale 214 najglasnejših somišljenikov opozicijskega voditelja.

Na dan vrnitve pa so mobilizirali 17 tisoč pripadnikov varnostnih sil, ki so poskrbeli za nadzor 20 tisoč navdušencev, ki so Kimu na letališču zaželeli dobrodošlico. Kim Jung se po izgnanstvu iz Združenih držav Amerike ni vrnil kot politična osebnost, ki bi lahko čez noč ogrozila oblast Čun Do Hvana, prav gotovo pa je vrnitev pomenila jasno znamenje in ohranitev sicer razcepljeni in

demoralizirani opoziciji. Kot kaže, je tudi »tiha diplomacija« Washingtona, (disident Junga so v domovino pospremili visoki ameriški diplomati) v marsičem preprečila, da se ni ponovil filipinski scenarij. Kljub temu brez nasilja ni šlo.

Čeprav so v vladnih krogih v Seulu napovedovali, da je Kim politična figura iz preteklosti, se zdi, da je v letih izgnanstva in politične izolacije le obdržal dobršen del svoje karizme pa tudi podpore ljudskih množic, predvsem študentske mladine. Kim je bil brez dvoma najmočnejši v sedemdesetih letih, za časa diktatorja generala Parka, ki ga je malo-

dane premagal na predsedniških volitvah. Leta 1973 so Kima med prostovoljnimi izgnanstvom v Tokiu ugrabili pripadniki južnokorejske obveščevalne službe, nato pa ga je režim v nameščenem procesu obsodil na smrt. Na pritiske Bele hiše so ga izpustili na zdravljenje v Združene države.

Čeprav je izid volitev dokaj spodbuden za južnokorejsko opozicijo, pa Čun Do Hvan, ki je oblast prevzel z državnim udarom leta 1980, brez dvoma računa na nasprotja v opozicijskih vrstah. Ta je namreč slojevita tako po stopnji radikalnih zahtev kot tudi zaradi nasprotij med opozicijskimi voditelji. Kljub temu se zdi, da sta nekdanja zagrizena nasprotnika Kim Jung in Kim Sang kot najmočnejši opozicijski politični osebnosti danes pozabila na nasprotja iz preteklosti in sta si bliže kot kdajkoli. Zavedata se namreč, da lahko prav močna opozicija v parlamentu predsedniku Čun Do Hvanu onemogoči znatrajparlamentarne manipulacije.

Južnokorejski režim je ob navideznem spogledovanju z demokratičnimi svoboščinami gotovo eden najbolj represivnih sistemov na azijskih tleh. Kljub temu je v minulih letih, zahvaljujoč izjemno visoki letni gospodarski rasti, ki je osem odstotna, uspel utrditi notranjo stabilnost in nekako zabrisati vtis o skrajno avtoritarnem režimu. Z uvoznimi prepovedmi, visokimi carinami in ostrimi investicijskimi omejitvami je bilo južnokorejsko tržišče malodane nedostopno za tuje partnerje. Diktator Čun je pred razpisom volitev v luči napovedanih azijskih iger leta 1986 in olimpiade leta 1988 odpravil prepoved političnega dela večini opozicijskih voditeljev, vendar to ne velja za disidenta Kima. Hkrati je napovedal svoj umik pred predsedniškimi volitvami leta 1988 in objubil vrnitev civilne vladavine.

Za boljše razumevanje dogajanja na Korejskem polotoku ne moremo mimo popuščanja med obema Korejama, ki sta že skoraj 40 let nasilno razdeljeni. Hermeti-

čna politika Seula je bila prav ob koncu lanskega leta nekoliko ublažena, kajti storjeni so bili prvi koraki v smeri popuščanja napetosti s severnimi sosedi. Omeniti moramo tudi kitajska stališča; Peking namreč posredno pritiska na Pjongjang, da bi vlada v Seulu imela bolj pomirljivo stališče, vendar je na dlani, da je uradni Seul do zdaj skoraj dosledno zavračal severnokorejske predloge. V Južni Koreji gledajo na kitajsko predvsem kot na možno tržišče za svoje ekspanzivno gospodarstvo.

Popuščanje južnokorejskega režima v smislu vsaj navidezno večje demokratičnosti moramo presojati tudi skozi prizmo ameriško-južnokorejsko-japonskega sodelovanja in gotovo so se v Seulu zavedali, da bi v primeru montiranega atentata na opozicijskega voditelja Kima lahko postalo močno vprašljivo tudi aprilsko srečanje Ronaldaa Reagana in Čun Do Hvana.

Miha Lamprecht

Zagotavljanje socialne varnosti udeležencev NOV

Dne 23. 1. 1985 je bil podpisan nov družbeni dogovor o priznavalninah udeležencev NOV, dne 6. 3. 1985 pa bodo v skupščini SR Slovenije obravnavane in predvidoma sprejete spremembe in dopolnitve Zakona o vojaških invalidih in Zakona o civilnih invalidih vojne, s katerima so urejene pravice teh invalidov do denarne pomoči. Spremembe teh dokumentov je pripravljala Republiški komite za borce in vojaške invalide. Predsednika komiteja tovariša Staneta Kotnika smo zaprosili, naj pojasni cilje spremljenih predpisov in postopek za njihovo uveljavitev.

● **Tovariš predsednik!** V prizadevanjih za gospodarsko stabilizacijo ne obvladujemo v zadostni meri gibanja cen in inflacije. Življenjski stroški nenehno naraščajo, življenjski standard in socialna varnost občanov se manjšata. S katerimi ukrepi nameravate v teh razmerah zagotoviti socialno varnost udeležencev NOV?

Socialno in zdravstveno varstvo borce NOV ter drugih borcev in vojaških invalidov sta trajna obveznost in skrb celotne naše socialistične skupnosti. Zato si že vsa povojna leta in tudi v tem času prizadevamo, da bi bilo njihovo varstvo čim ustreznejše urejeno. Vojni napori in nenhna angažiranost po vojni so pri udeležencih NOV, zlasti še pri vojaških invalidih vplivali na hitrejšo slabšanje njihovega zdravstvenega stanja. Najbolj prizadejati so predvsem tisti borci in vojaški invalidi, ki zaradi starosti, bolezni in zmanjšane delovne sposobnosti ne morejo uravnati svojega materialnega položaja s splošnimi družbenimi in gospodarskimi gibanji.

Temeljno varstvo se boricem in vojaškim invalidom zagotavlja na osnovi zveznih predpisov in je enotno urejeno za celotno območje SFRJ, dopolnilno varstvo pa je urejeno z republiški in občinskimi predpisi ter v aktih pristojnih samoupravnih interesnih skupnosti.

Republiški komite za borce in vojaške invalide ter občinski upravni organi s tega področja so zadolženi za

opravljanje upravnih zadev, ki se nanašajo na varstvo borcev NOV in vojaških invalidov, na varstvo borcev za severno mejo in slovenskih vojnih dobrovoljcev ter civilnih invalidov vojne. Zagotavljanju njihove socialne varnosti v stabilizacijskih razmerah so namenjene tudi spremembe in dopolnitve zakona o vojaških invalidih, zakona o civilnih invalidih vojne, ki sta v postopku sprejemanja, in družbenega dogovora o priznavalninah udeležencev NOV, ki je že podpisan. Poleg pravne ureditve so seveda potrebne ustrezne spremljajoče aktivnosti, da bi se te spremembe čimprej uveljavile v praksi. Osnovni namen sprememb Zakona o vojaških invalidih, ki bo predvidoma sprejet v skupščini SR Slovenije 6. marca letos, je omogočanje čimbolj načrtne porabe in ustrezna razdelitev družbenih sredstev, namenjenih za varstvo vojaških invalidov in družin padlih borcev, zlasti tistim upravičencem, ki so družbene pomoči najbolj potrebni. Ob pogojih, ki jih določa zakon, naj bi invalidski dodatek prejeli upravičenci, ki razen invalidskih prejemkov nimajo drugih dohodkov oziroma so njihovi drugi dohodki na posameznega družinskega člana manjši od zneska najnižje pokojnine za celo pokojninsko dobo, ki je v decembru 1984 znašala 13.532,16 dinarjev. Višina invalidskega dodatka je odvisna od višine drugih prejemkov in znaša lahko največ toliko kot omenjena najnižja

pokojnina. Glede na dosedanja ureditev so možnosti za pridobitev pravice do invalidskega dodatka milejši za upravičence, če oni ali njihovi družinski člani nimajo drugih dohodkov ali če njihovi dohodki niso visoki, nekoliko ostrejši pa bodo za upravičence z višjimi dohodki.

Z valorizacijo najnižje pokojnine, ki je v našem sistemu zagotovljena in je odvisna od rasti osebnih dohodkov, ta pa med drugim tudi od rasti življenjskih stroškov, bo dvakrat na leto opravljena tudi valorizacija invalidskega dodatka.

Po predlaganih spremembah bo okrog 2300 dosedanjih socialno najbolj ogroženih upravičencev v prihodnje prejelo višji invalidski dodatek, drugi pa bodo prejeli ta dodatek enak kot dosedaj, kar velja (do konca leta 1985) tudi za tiste upravičence (okrog 300), ki bi ga izgubili zaradi višjih drugih prejemkov.

V letu 1984 je bilo 5652 prejemnikov invalidskega dodatka, od skupnega števila 9146 osebnih in 7704 družinskih vojaških invalidov, verjetno pa se bo njihovo število zaradi nekaterih milejših pogojev po novem zakonu še nekoliko povečalo.

V Zakon o civilnih invalidih vojne so glede pridobitve pravice do denarne pomoči vgrajene podobne spremembe kot v Zakonu o vojaških invalidih. Invalidnina in denarna pomoč civilnih invalidov vojne pa znašata 50 odstotkov invalidnine oziroma invalidskega dodatka vojaških invalidov. Nekoliko bo popravljen socialni položaj okrog 260 civilnim invalidom vojne i. skupine, ker bodo prejeli 3.749 dinarjev višjo invalidnino kot doslej. Vseh civilnih invalidov je 1655.

Družbeni dogovor o priznavalninah udeležencev NOV je pomemben instrument zagotavljanja socialne

varnosti udeležencev NOV, ki te varnosti nimajo zagotovljene po zveznih in republiških predpisih. Socialni in zdravstveni položaj upravičencev ter njihov prispevek v NOB pa terjajo pomoč družbene skupnosti. V letu 1984 je občinske priznavalnine v SR Sloveniji prejelo malo okrog 13.000 borcev, v te namene pa je porabljeno nad 446 milijonov dinarjev. Spremembe družbenega dogovora sicer niso tako obsežne kot v zakonih o vojaških in civilnih invalidih, kljub temu pa bo tudi na tem področju potrebno izdati nove odločbe za vse upravičence. Priznavalnine se namreč določajo individualno glede na zdravstveno in socialno stanje upravičenca v decembru preteklega leta.

● **Glede na število upravičencev do posameznih oblik pomoči bo očitno treba opraviti veliko dela za izvedbo predlaganih sprememb in za to, da bodo borci in invalidi čimprej in brez zapletenih postopkov lahko uveljavili svoje pravice.**

V razmeroma kratkem času 1-2 mesecev bo treba izdati nove odločbe za več kot 30.000 prejemnikov vseh omenjenih vrst denarne pomoči. V februarju in marcu so ali še bodo izdana prečiščena besedila družbenega dogovora in obeh zakonov, podzakonski predpisi in strokovna navodila. V eni občini so že opravili spremembe, tako da bodo na osnovi izkušenj izdana pojasnila in vzorčni primerki odločb za različne situacije.

V začetku marca pripravljamo tudi poseben posvet z občinskimi upravnimi organi in predstavniki komisij, ki odločajo o priznavalninah. Upamo, da bo večina upravičencev že s 1. aprilom prejela denarno pomoč po novih predpisih. Pričakuje seveda tudi pomoč borcevskih organizacij pri pojasnjevanju zakonskih rešitev vsem upravičencem.

Dosedanji in novi upravičenci do invalidskega dodatka oziroma denarne pomoči bodo izpolnili poseben vprašalnik o podatkih in priložili ustrezna dokazila, večino potrdil pa bodo zbrali upravni organi po uradni dolžnosti. Tudi za priznavalnine bomo občinskimi organi priporočili podoben postopek.

Pojasnila o postopku in vsebini zakonskih določb in o drugih vprašanih bomo pošiljali v objavo časopisu TV-15. Vsem upravičencem zato priporočam, naj se naročijo na ta časnik in spremljajo objavljena pojasnila.

● **Družbena skrb za borce in vojaške invalide je, kakor pravite, urejena z zveznimi, republiški in občinskimi predpisi, osnovne oblike njihovega varstva pa se izvajajo še v okviru splošnih ukrepov socialnega varstva in skrbstva. Ali je zagotovljeno, da bodo vsi pomoči potrebni deležni ustreznega varstva?**

V ta namen imamo računalniško vodene sezname o pokojninah in o invalidskih prejemkih, letos pa imamo v načrtu izvedbo popisa in postavitev seznama vseh borcev in vojaških invalidov, ki imajo nižje redne prejemke od najnižje pokojnine (decembra je znašala 13.532,16 dinarjev). Večina le-teh prejema invalidski dodatek ali priznavalnino, socialne razmere drugih pa bodo individualno obravnavane in jim bo zagotovljena ustrezna denarna pomoč oziroma druga oblika socialnega varstva in skrbstva.

● **Kako bo letos potekalo zdravljenje borcev in vojaških invalidov v naravnih zdraviliščih? So sredstva za te namene tudi letos omejena?**

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije je pred kratkim obravnavalo informacijo o uresničevanju zdravstvenega in socialnega varstva borcev NOV in drugih

borcev ter vojaških invalidov, ki smo jo sedaj poslali tudi vsem občinskim upravnim organom in odborom zveze borcev. Ob obravnavi te informacije je predsedstvo dokaj kritično ocenilo socialni položaj upokojencev z nizkimi prejemki, med katere sodijo tudi borci, ki prejemajo pokojnino, odmerjeno od zagotovljene pokojninske osnove ali celo nižjo. Njihov socialni položaj je možno izboljšati z občasnimi ali enkratnimi priznavalnimi in drugimi oblikami socialne pomoči kakor tudi s skrbniškimi ukrepi v okviru SIS socialnega varstva in skrbstva.

Predsedstvo RO ZZB je ob obravnavi omenjene informacije izpostavilo tudi probleme v zvezi z zdraviliško-klimatskim zdravljenjem borcev in vojaških invalidov, vprašanja delovanja disperzerjev za borce, oskrbe z ortopedskimi pripomočki in vprašanja organiziranosti laične pomoči bolnim in ostarelim borcem. Na tem področju bodo vse letošnje leto potekale intenzivne aktivnosti, katerih del bo tudi **posvetovanje o zdravstvenem varstvu**, ki ga pripravljamo.

Sredstva za zdravljenje v naravnih zdraviliščih so tudi letos omejena, zato bodo glede pošiljanja na zdravljenje še naprej uporabljena merila, ki jih je predpisal Zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov. Vsekakor se bomo trudili, da bomo poslali na zdravljenje vsaj toliko upravičencev kakor lani, zagotovljena pa bodo tudi dodatna sredstva za izjemno odbritev zdravljenja v komisij-sko ugotovljenih najnujnejših primerih zunaj omejevalnega limita. Glede trajanja 14- ali 21-dnevnega zdravljenja pa bodo kot doslej veljale medicinske indikacije, ki so predvidene v tozadavnem samoupravnem sporazumu.

Pravica in njen maratonski lov na zločinca

Posebno bolniško sobo, ambulantno v kazniškim delu vojaške bolnišnice na Long Beachu v Kaliforniji so preuredili za ustaškega vojnega zločinca Andrijo Artukovića ob končni fazi res maratonskega postopka za njegovo izročitev Jugoslaviji. Za Artukovića so določili poseben bolniški red, pred njegovimi vrati pa ves čas stražijo agenti ameriške zvezne, ne pa kalifornijske policije, tudi ko prihajajo na obisk zdravničevi sorodniki ali pa odvjetniki. Zdravnik vojne(!) bolnišnice David Hill dvakrat na dan obišče 85-letnega Artukovića. Računajo, da se bo sodni postopek za izročitev zločinca Andrije Artukovića naši državi končal do konca februarja.

Jugoslavija je zahtevala pri ameriških oblasteh izročitev vojnega, bolje povedano ustaškega in nacističnega vojnega zločinca Andrije Artukovića že 29. avgusta 1951. leta, tri leta nato, ko se je ilegalno, pod izmišljenim imenom, priselil v ZDA, kjer živi njegov brat John. Tudi zdaj, ko v Kaliforniji odločajo o izgonu oziroma izročitvi Artukovića, so poskušali njegovi odvjetniki vrniti proces na stare tire in Artukovićeve zločine politično obarvati. Obramba je vztrajala pri tem, da je sklep federalnega sodišča z dne 15. januarja 1959 – toliko časa je trajal postopek v zvezi z jugoslovansko zahtevo iz leta 1953. – »dokončen«, da je primer »zastaral«, da je ta čas osem prič Artukovićeve zločinov umrlo, in da je treba zato »potegniti črto pod ves ta primer«.

Zastopnik obtožbe, pomočnik ameriškega zveznega tožilca David Nimmer je dejal: »Genocid ne more biti politično dejanje, ki bi ga nekdo lahko izbral, da bi se z njim zavaroval pred izročitvijo.« Stališče je nadalje pojasnil predstavnik urada za ekstradicije v ameriškem pravosodnem ministstvu Murray Stein: »Artuković bi moral biti že zdavnaj izročen Jugoslaviji, vendar je to druga in zelo dolga zgodba. Spremenilo se je stališče do nacističnih vojnih zločin-

cev, spremenjeni so nekateri zakonski predpisi, sporno pa tudi ni več razlaganje pogodb o ekstradiciji. Mislim, da ameriško sodobno sodstvo ni zagrešilo tako hude napake, kakor je bilo to v Artukovičevem primeru«.

V ZDA je ta čas upadla evforija McCarthyjevskega protikomunizma, tudi hladna vojna ni več tako ogorčena, kot je bila nekdanj, pa tudi Amerika sama je dejansko precej spremenila svoj odnos do zločincev, ki jih je svojčas sprejela in jim dala pribežališče. Spremenjenega položaja ne občuti samo Andrija Artuković, temveč tudi vsi drugi eksponenti nacizma, ki so po razsulu Hitlerjevega tretjega rajha leta 1945 našli varno skrivališče v ZDA. Trdijo, da je tja pribežalo okoli 10.000 zagrzanih nacistov in njihovih pomočnikov.

Pred sodnimi in vselitvenimi oblastmi teče trenutno postopek zoper najmanj 300 ljudi – nacističnih vojnih zločincev iz raznih držav. Med prvo razpravo v zvezi z jugoslovansko zahtevo za izročitev zločinca Artukovića leta 1953 je sodnik Theodore Holl razsodil, da Artukovića ni mogoče izročiti, češ da pogodbe o ekstradiciji, ki so jo podpisale ZDA in kraljevina Srbija 25. oktobra 1901, ni mogoče uveljaviti, ko gre za jugoslovanske zahteve. Na to so se sklicevali Artukovičevi odvjetniki tudi zdaj, Sodišče jih je poučilo in spomnilo na dejstvo, da je prizivno sodišče v San Francisco 19. februarja 1954. razsodilo, da pogodba velja, saj so pravice in obveznosti Srbije prešle na Jugoslavijo, ko je Srbija prišla v njene meje.

Sodnik David Nimmer je seznanil javnost z dokumentacijo, predloženo zveznemu sodišču v Los Angelesu za izročitev zločinca. »Cilj te argumentacije ni, da bi razpravljali o vsakem zločinu Andrije Artukovića posebej in nadrobno, temveč, pokazati kakšne narave je bila njegova zločinska dejavnost. Nobenega dvoma ni o tem,« je dejal sodnik Nimmer, »da je ta

»ustaški Himmler«, ta »balkanski krvolok« nacistični zločinec visoke vrste, morda največji zločinec med tistimi, ki so stopili na ameriška tla.« To je za sodišče dovolj, da sprejme razsodbo o njegovi izročitvi Jugoslaviji. Po tem mnenju v Los Angelesu Artukoviču ne sodijo, temveč samo odločajo o njegovi izročitvi.

Ob tem je sodnik David Nimmer listal dolge strani dokumentov o zločinih tega Paveličevega notranjega ministra:

– Cele družine so zvezali za roke in jih zmetali v jame. V krematorije v Jasenovcu so metali žive ljudi. Ljudi so zganjali v cerkve, da bi jih prekrstili, nato pa so jih morili z noži, otroke so rezali iz živih mater, klavci so pili kri iz prerezanih vratov svojih žrtev, mesarili so živa in mrtva človeška telesa, otroke so nabadali na bajonete, v šolah so pred očmi mater posiljevali dekle, uvajali so vedno nove metode mučenja, ljudi so žive zakopavali v zemljo,« je bral sodnik Nimmer.

Andrija Artuković je bil satan na prestolu ustaškega notranjega ministristva. Posredno ali neposredno je odgovoren za smrt več stotisoč nedolžnih ljudi, ki so umirali na opisane načine. Sestavljal in podpisoval je ukaze o množičnih deportacijah v taborišča, ki jih je sam ustanovljal, da bi izvajal genocid nad celimi vasm, in sicer s političnimi, verskimi in rasističnimi motivi. Posebno težko ga bremenijo dokumenti o krivdi za množične poboje Srbov, Judov in Romov v koncentracijskem taborišču Jasenovac. Zbrani so tudi podatki o množičnih pobojih otrok v Stari Gradiški, Jadovnem, Koprivnici in v drugih ustaških tovarnah smrti. Artuković je spodbujal tudi množične poboje hrvaških protifašistov, ki niso odobrvali fašistične okupacije in ustaškega kolaboracijskega režima. Težko in neizpodbitno bremenijo Artukovića ne le ukazi o množičnih likvidacijah,

temveč tudi številne priče, med katerimi so tudi njegovi ožji sodelavci.

»Ko smo bili v Vrgin mostu«, pripoveduje Artukovičev šofer Bajra Avdić, »sem opazil, da so bili v hišah zaprti prebivalci iz tega kraja in okoliških. Čeprav je Artuković vedel, da so v hišah zaprti tudi otroci in ženske, je ukazal bojnikoma Oreškoviću in Pivcu – strinjaj pa se je tudi Ante Pavelić – da so tanki razstrelili in nato pomendali ostanke hiš ter vse ljudi, ki so bili tam ujeti. Slišal sem krike sto in sto ljudi, moških, žensk in otrok, nato pa sem videl na gosenicah tudi ostanke človeškega mesa... Ante Pavelić je vse to mirno fotografiral, Andrija Artuković pa je nadzoroval akcijo tankov, če ravnao tako, kakor je ukazal.«

»Mnogi sodobniki Artukovičevega ministertva niso dočakali konca ustaške strahovlade: Umrli so«, je nadaljeval Nimmer, »pod ustaškimi noži, kiji, železnimi palicami, zažgani ali pa natakneni na kol v živalskem divjanju «ustaških sil«, ki so bile pod Artukovičevim vodstvom. Na stotisoče ljudi je umrlo v njegovem možnarju smrti. Vsaj za ameriško pravosodje je zdaj prišel čas za obračun«, je končal sodnik David Nimmer.

Andrija Artuković je od 14. novembra lani v jetniškem oddelku pomorske vojaške bolnišnice v Los Angelesu. Na uvodnih razpravah je proces spremljal v tretji vrsti sodne dvorane star mož in mrko gledal predse. Njegovega lika ni bilo težko prepoznati, to je Artukovičev brat John. V Kalifornijo je prišel še pred drugo svetovno vojno, zdaj pa je verjetno bolj kot kdo drugi spoznal, da se krog okoli brata – sprejel ga je leta 1948. – neizprosnost zapira.

Ta čas so ZDA izgnale v SZ vojnega zločinca Fjodora Fedorenka, šestega vojnega zločinca, ki ga je to doletelo. Poleg Fedorenka so to Nemec Rudolf Arthur, Hans Lipschis in John Avdzej – ti trije so bili na svojo željo izgnani v ZR Nemčijo, dalje romunski zločinec Trifa (izgnan je bil v Romunijo) in Ukrajinec Anatolij Hruščik. Odšel je v Venezuelo.

S seje koordinacijskega odbora aktivistov bivših okrožij OF pri predsedstvu RK SZDL Slovenije

Delo je živahno – pregled nad že opravljenim pa slabši

Na torkovi seji koordinacijskega odbora so predstavniki posameznih (nekdanjih) okrožij OF v krajših pregledih podali podobo in položaj dela pri raziskovanju, zbiranju zgodovinskega gradiva in pri pisanju monografij ter drugih del, ki zajemajo meddvojno delovanje in organiziranost Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Če se spomnimo ene takšnih sej pred dvema letoma, je očitno, da je delo pri zbiranju in pisanju krajevnih kronik zdaj neprimerno bolj živahno. Vrsta nalog, so ugotavljali udeleženci sestanka, ki ga je vodila tovarišica Lidija Šentjura, je bilo že opravljenih, mnoge so v teku. Ker pa nad vsem tem ni enotnega pregleda na enem mestu, je tovarišica Šentjura predlagala, naj bi se posamezni izvodi vseh teh načrtovanih in

priložnostnih monografij, spominskih knjižic, zbornikov in drugih del zbirali pri RK SZDL. S tem bi ustvarili boljši pregled nad že opravljenim delom, hkrati pa bi bila takšna zbirka tudi na voljo različnim interesentom. Posebej so poudarili, da bi morala novo nastajajoča dela s tematiko OF bolj kot doslej vključevati tudi aktivistično delo v taboriščih in zapirih.

Udeleženci seje koordinacijskega odbora aktivistov OF so na svoji zadnji seji (ne prvič!) opozorili, da bi morale biti pri financiranju raziskovanja novejša zgodovine – v tem primeru organizacije in dela Osvobodilne fronte, bolj navzoče občinske raziskovalne in kulturne skupnosti. Te so sicer v nekaterih občinah že našle poslušalce, to delo, drugod pa sodelovanje še vedno šepa. Ob našte-

vanju nalog, ki bi morale biti čimprej opravljene, so podprli tudi zahtevo po čim hitrejši izdaji zbornika o kontrarevoluciji (ki je že skoraj pripravljen in obsega celo vrsto dokumentov). Prav bi bilo, so menili, da bi bil ta zbornik natisnjen še v tem, jubilejnem letu.

Iz poročil predstavnikov nekdanjih aktivistov OF (po nekdanjih okrožjih) pa zapišimo v ilustracijo res zagnanega dela vsaj nekaj podatkov.

Za Ljubljano že pripravljajo (pod delovnim naslovom) knjižico Ljubljana – mesto heroj, študent se bo v diplomski nalogi lotil enega od poglavij našega narodnoosvobodilnega zdravstva, še maja (tako upajo) naj bi izšla knjižica o Poti spominov in tovarštva po občinah pa se že končuje akcija zbiranja gradiva; v Mariboru se steka vse gradivo o delovanju OF

v tamkajšnji muzej NOB, kjer ga tudi urejajo za nadaljnjo obdelavo. Zbirajo tudi gradivo o delu Skoja pa o delu sanitete v mariborskem okrožju... Vrsta nalog teče tako, da načrtujejo izid monografije o delovanju OF (ki naj bi vse delo na terenu združila) v 1988. letu. Iz severnoprimorskega okrožja, so poročali, lahko v kratkem pričakujemo več lokalnih kronik, 11 so jih že izdali, po vaseh in manjših krajih še vedno zbirajo gradivo, hkrati pa so ob pregledu ugotavljali, da ostajajo nekateri kraji (vasi) še vedno »nepokrite«, ker so težave z denarjem, pa tudi pisce težko dobijo. Da bi premagali gmotne zadrege, so se odločili, da bodo začasno že končana in dodelana besedila izdali v razmnoženih tipkopisih, da ne bi vse delo, ki je zahtevalo veliko truda, obležalo na policah nedostopno.

Delo za grosupeljsko-stiško okrožje poteka v dobrem sodelovanju z vsemi strukturami v občini. Že dve leti imajo sklenjeno pogodbo z zgodovinarico, ki pripravlja monografijo. Tudi za srednjeprimorsko okrožje velja, da so v preteklem obdobju obdelali vrsto posamičnih tem (od šolstva, kulture do gospodarstva...) medtem ko ugotavljajo, da imajo manj uspeha pri pisanju krajevnih monografij. V nekaterih predelih imajo zbranega zadosti gradiva, da bi lahko ob pridobitvi prizadevnih avtorjev začeli s pisanjem, medtem ko po nekaterih krajih za zdaj zbiranje ne gre posebno uspešno od rok. Poudarili so, da je pohvalno, ker so k delu pritegnili mladino in vaške učitelje, pograjal pa so sredstva javnega obveščanja nasploh, češ da premalo poročajo o življenju in delu v tem predelu Slovenije.

Poročali so še poročevalci za litjsko okrožje, za Koroško, revirje, Celje, Kranj, Jesenice, Skofjo Loko, za kamniško okrožje, ribniško-barjansko okrožje, za Notranjsko, Novo mesto, za južnoprimorsko, Kozje, Prekmurje, Radgono... Ugotovitve večine so, da je

delo dobro steklo, da pa ga je treba čimprej zaokrožiti, kajti borci prihajajo v leta, ko njihovo zagnanost in voljo do tega dela zavirajo boleznin in utrujenost, nenazadnje pa jim tudi spomin že peša. Za večino vseh, ki sodelujejo pri zbiranju in pisanju zgodovine OF, velja, da skušajo najprej obdelati organiziranost odborov OF med NOB.

Ivan Križnar je v svojem prispevku kot zgodovinar opozoril na izjemno dragoceno prepričevanja in tudi podatke, ki jih je najti v nastalih publikacijah, saj marsikatero dejstvo doslej v nadrobnostih še ni bilo dovolj osvetljeno. Iz poročila o delovanju plenuma kulturnih delavcev je izstopala zapuščina doslej izdanih brošur in knjižic, pri čemer so posebej priporočili v branje knjižico, ki jo je izdala Državna založba Slovenije lani. V njej so zbrani referati z lanskega simpozija na Ohridu – na teme kulture in znanosti med NOB.

Na seji so obravnavali še letošnje proslave ter podeljevanje znakov OF, diplom in značk Delavske enotnosti.

Bojana Žokalj-Jesih

Seja komisije za mednarodne stike pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

O delu v lanskem letu in o programu za 1985

Komisija za mednarodne stike pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije je lani kakor že vrsto prejšnjih let izpolnjevala svoje delovne naloge po vnaprej pripravljenih delovnih načrtih. Tudi lani je bila njena osnovna dejavnost usmerjena v sodelovanje z borčevskimi organizacijami v zamejstvu, deloma pa tudi v sodelovanje z drugimi deželami. Člani te komisije so sodelovali tudi v delu Družbenega sveta za mednarodne odnose, Sveta za mednarodne odnose pri RK SZDL, Komisije za mednarodne odnose skupščine SR Slovenije ter v drugih organih republike, ki se ukvarjajo z delom na tem področju.

Lani, to velja poudariti, je bila pozornost posvečena vsem tistim obletnicam ustanovitve enot NOV in POS, ki so jih sestavljali večinoma pripadniki tujih narodov in so se bojevale na naših tleh (večina teh je bila ustanovljena prav leta 1944). Priložnost za takšno pozornost je bil dan vstaje slovenskega naroda. Tej ožji temi je bila posvečena tudi ena od razstav, ki jo je pripravil Muzej ljudske revolucije Slovenije. Sedem predstavnikov borčevskih organizacij in organizacij protifašističnega gibanja iz zamejstva je prejelo plakete zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. To je le nekaj iz dejavnosti omenjene komisije, pri čemer pa je treba posebej omeniti lansko srečanje predstavnikov borčevskih organizacij in organizacij žrtev vojne iz Furlanije – Julijske krajine, avstrijske Koroške in Štajerske ter Slovenije in Hrvaške v Gradcu. Tudi delo v med-

narodni komisiji pri ZO ZZB NOV je bilo (zlasti v duhu priprav na lansko mednarodno borčevsko srečanje v Beogradu) uspešno. Ta komisija si je prizadevala, da bi raziskovanje zgodovinopisja odporniških gibanj Furlanije – Julijske krajine in Slovenije poleg uspešnih razgovorov in sestankov zaživele tudi v znanstveno raziskovalnih krogih, pri čemer pa, tako kaže, se zatika predvsem zaradi finančnih težav. Vseh stikov prek naših meja, ki so se odvijali bodisi neposredno v sodelovanju omenjene komisije ali pa prek občinskih odborov ZZB NOV obmejnih občin, tukaj ne kaže naštevati, saj so bili že tradicionalno pogosti (malo jih je kazil le odlok o plogu, dokler ni bil nekoliko omiljen). Spomnimo se le nekaterih lanskih skupnih manifestacij: odkritja spomenika 33 padlim slovenskim in italijanskim partizanom v Velikem Korinju z velikim narodnim mitingom, spomnimo se srečanja in slovesnosti na Bazovici, nastopov zamejskih partizanskih pevskih zborov pri nas in še veliko drugih manifestacij. Nekaj nerodnosti je bilo okrog informacije o možnostih za pridobitev italijanske vojaške pokojnine, ki so zlasti vzemirile del primorskega prebivalstva. Na zahtevo mednarodne komisije pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije so šele italijanske oblasti podale ustrezno javno pojasnilo, pri čemer pa še vedno niso razčiščena posamezna vprašanja glede pravic nekaterih internirancev v nemških koncentracijskih

taboriščih, bivših pripadnikov italijanske vojske, občanov priključenega ozemlja in ozemlja bivšice B ter občanov, ki uveljavljajo pravico do pokojnine na osnovi zaposlitve v letih 1920–1926.

Tudi lanska borčevska dejavnost na tem področju, ugotavlja poročilo, je prispevek k skupnim prizadevanjem naše družbe za dobre sosedske odnose in razvoj demokratičnih odnosov pri nas in pri sosedih.

Za program letošnjega dela bo vsekakor pomembna vrsta pomembnih obletnic o dogodkih iz preteklosti, pomembnih za razvoj mednarodnih odnosov. Največja in vsem skupna obletnica je konec druge svetovne vojne, pa štiridesetletnica Združenih narodov, deseta obletnica podpisa helsinške listine, tridesetletnica podpisa beograjske deklaracije pa tridesetletnica podpisa avstrijske državne pogodbe in nenazadnje deseta obletnica podpisa osimskih sporazumov. Vse to bo torej zaznamovalo letošnje mednarodno dejavnost poleg rednih programov dela, kamor sodi utrjevanje sodelovanja z borčevskimi organizacijami v zamejstvu, kar se bo kazalo tudi v skupnih akcijah postavitev nekaterih spomenikov, boja proti neofašizmu in ostankom fašizma, pojavov nasilja in terorizma. Sem bo sodilo tudi budno opozarjanje na nekatere anahronizme sedanjega časa, ko nam mrlični spomin na grozo iz preteklosti vedno znova buri priveri Druschke, Artukovič ali Reder.

B. Ž. J.

Iz borčevskega tiska

Napake in kazni

Investiranje v Feni je močno zavrlo razvoj makedonskega gospodarstva. Hkrati je v naši zgodovini ena najdražjih gospodarskih napak, ki je potisnila za korak v osrednje vprašanje odgovornosti. Brez milosti so začeli pri glavi: z imeni so bili imenovani tisti z vrha odločanja. Popraviti te napake ni mogoče in delovnim ljudem Makedonije je bilo vnaprej odvzetih okrog 60 milijard novih dinarjev; imajo pa vsaj eno zadoščenje, da bodo namreč najbolj konkretno za to odgovarjali tisti, ki so jih privedli v razvojno zagato.

Odločitev je padla: Nikoli Minčevu se izreče družbeni ukrep javne obsodbe, ki postavlja piko na njegovo politično kariero; Ksente Bogoev pa se razreši funkcije člana sveta republike. Kljub tej odločitvi makedonske skupščine pa se postavlja vprašanje, koliko so te »kazni« ustrezne vloge odgovornih pri tej napaki. Ali je ka-

drovsko pozabljenje in razrešitev že razrešenega (Minčev že tako ni več član sveta federacije) sploh kazen ali pa bi to morala biti normalna posledica po izrečeni kazni? Tisti, ki se na stvar spoznajo, vedo, da je ovira tudi funkcionska nedotakljivost, čeprav je jasno, da bi moral imeti njen zid v takšnih primerih vratca za kazensko odgovornost.

Takšno premišljanje seveda ne zastopa »obveznega sekanja glav«, vendar izhajajo iz dejstva, da možnost klicanja na partijsko in politično odgovornost doslej ni bila zagotovilo za uspešno delo in odgovorno odločanje. Imeli smo že priložnost prepričati se o tem.

V primeru Fenija so krivce našli (pa ne še vseh), kar je pomembno za razbijanje že ustaljenega prepričanja v javnosti, da v tej državi nihče za nič ne odgovarja. Takšno prepričanje bo do konca razpršeno, če bomo tudi v drugih okoljih storili ta korak namesto neskončnega razglabljanja o napakah in zapletanju »neznancev«. In seveda – če bo kazen primerna dejanju.

(M. Čukić – Četvrti jul)

Sindikati za tradicije delavskega gibanja

Kadar delijo naloge, je razumljivo, da jih razdelijo tako, da bodo posamezne obveznosti izpeljali tisti, ki jim že po naravi dela sodijo. Če so torej izročila narodnoosvobodilnega boja in revolucije naša skupna frontna naloga, potem je gotovo delavsko gibanje in njegovo izročilo tista tema, s katero se morajo ukvarjati sindikati še posebej. Drago Seliger, predsednik sveta za tradicije pri slovenskih sindikatih, je o pomenu tradicij delavskega gibanja zapisal tole:

»Ohranjanje, razvijanje in negovanje ter povezovanje revolucionarnih tradicij delavskega in sindikalnega gibanja je ena od stalnih in poglavitnih skrbi ter nalog zveze sindikatov. To nam narekujejo spoštovanje do prvih borcev, organizatorjev in vodij naprednega delavskega gibanja, spomin na revolucionarje, na njihovo delo kakor tudi zaradi povezanosti in ohranjanja izkušenj, ki so lahko dragocena pomoč sedanjim in jutrišnjim generacijam pri oblikovanju stališč in usmeritev za sedanjost in jutrišnje delo sindikatov.

V zadnjem času smo v glavnem že presegli ozko in enostransko pojmovanje de-

lavskega gibanja, češ da je pomembno za ohranjanje tradicij le proslavljanje nekaterih dogodkov. Prav gotovo danes že prevladujejo mišljenja in stališča, da je najbolj pomembno povezanost in vgrajevanje celotnih revolucionarnih izkušenj v sedanjosti čas kot ne pogrešljivega dejavnika pri graditvi samoupravnih socialistične družbe. Zato moramo v delavskem gibanju tudi vnaprej ohranjati in utrjevati nepretrganost prenašanja in vgrajevanja pozitivnih izkušenj od njegovih prvih začetkov do današnjih dni.

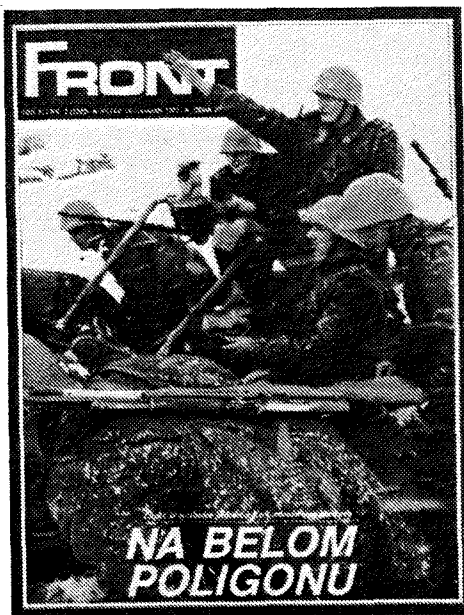
Ponovno moramo poudariti, da se revolucionarne tradicije in zgodovina delavskega gibanja ne končajo z osvoboditvijo leta 1945, ampak se je napredno delavsko gibanje s samoupravnim urejanjem odnosov v družbi najmočnejše razvilo prav do današnjih dni; torej prav po osvoboditvi. Temu obdobju po vojni še ne namenjamo dovolj organizirane skrbi. Zavedati se moramo, da se še posebno v sedanjem obdobju zamenjujejo generacije, kar pomeni, da lahko najbolj zanesljivo prav prek pisanih zgodovinskih virov zagotavljamo večjo nepretrganost v delavskem gibanju.

Če to ne bomo vzeli še bolj resno, z več napora in moči, bi lahko ustvarjali prepad med mlado generacijo in starejšimi, saj bi s takšnim pojmovanjem in še zlasti če ne delujemo na tem področju, nehote vzbujali vtis, da delujemo »v nezgodovinskem prostoru in času«. Kajti nezapisano, neohranjeno delovanje in pozabljenost ali celo zanemarjanje pričevanja nezadržno tonejo v pozabo, veteranov delavskega gibanja pa je vse manj med živimi.

Tudi ožanje ohranjanja tradicij, kot se npr. pomembni dogodki obravnavajo preveč enostransko ali se idealizirajo v nasprotju z resnico, zbujajo upravičene pomisleke in nezanimanje še zlasti pri mladih. Druga slabost pa je pojmovanje, da je zgodovinsko samo to, kar je zapisano, naslikano in materialno dokazano. Zaradi takih pojmovanj v prikazovanju zgodovine delavskega gibanja manjka celotnost, dialektična povezanost, ki je sicer vplivala na dogodke in gibanja: gospodarskih, socialnih, kulturnih razmer na tradicije, navade, na dogodke v svetu in na možnosti delovanja ter izražanja zahtev.

B. Ž. J.

Štiri desetletja ilustrirane revije FRONT Velika učilnica SLO in domoljubja

glavni in odgovorni urednik znani umetnik in slikar Ismet Mujezinović je imel le peščico sodelavcev in skromne možnosti. Nato so iskali po enotah mlade Jugoslovanske armade nadarjene mladeniče ali pa tudi novinarje, tiste, ki so se po takratnih ocenah pristojnih že izkazali kot borci kakor tudi kot uredniki ali samo »novinarji« različnih internih glasil, izdaj in listov enot. Kmalu pa se je oblikovala redakcija, v kateri so delali pozneje zelo znana novinarska imena – Niko Kadija, Živko Milić, Marijan Savinšek, Danilo Grgurević, Zoran Petrović, Stevan Korda, pa fotoreporterji Danilo Gagović, Nikola Pavičević, Pavle Karamatijević, slikarji Zuko Džumhur, Ante Abramović.

Naklada Fronta se je od prvih števil do danes gibala zelo različno. Kolikšna je bila prva naklada, ni natančno znano, kajti takrat so glede na papir in zmogljivosti tiskarne (Prve številke so tiskali v neki zapušteni stari Dražavni tiskarni v Pop-Lukini ulici v Beogradu, pozneje pa so se preselili v Grafični zavod) tiskali, kar se je dalo, še »vroče« številke pa so s tovarnjaki odpeljali na fronto v Sremu in tudi v druge kraje Jugoslavije. Spomniti velja tudi na dejstvo, da prvo uredništvo ni imelo ne lektorjev ne korektorjev, niti kurirjev ali kakšnega drugega osebja. Vse delo so opravljali sami novinarji, v vojaških uniformah in s pištolami ob sebi. Takšen je bil pač tisti čas.

V prvih izdajah so Front tiskali v štirih jezikovnih različicah, sredi sedemdesetih let je bil nekaj časa Front prevajan v slovenščino in makedonščino, danes pa izhaja le v srbohrvatskem jeziku. Naklada je ob tematskih izdajah bila in je tudi po nekaj stotisoč izvodov, danes pa se giblje med 70.000 in 100.000 izvodov. Predvsem ga berejo mladi po šolah in drugod, kajti prav njim je Front v prvi vrsti tudi namenjen. Seveda pa po njem radi posegajo tudi mladi v uniformi. Danes pa Front razen zapisov iz življenja in dela pripadnikov JLA in priprav mladih za obrambo, prispevkov iz narodnoosvobodilnega boja in revolucije seznanja mlade bralce z vojaško tehniko in znanostjo pri nas in v svetu, kar še posebej radi spremljajo številni bralci v armadi in zunaj nje.

Brez dvoma je Front bil in je ostal velika učilnica splošne ljudske obrambe in domoljuba od prvega dne do danes, pa mu zato zaželimo še veliko uspehov in mladostnosti kljub njegovim štirideset letom.

Obletnica Letalske tehnične srednje vojaške šole v Rajlovcu Začeli so iz nič

Letalska podoficijska šola. Tako se je imenovala predhodnica Letalske tehnične srednje vojaške šole, katere 40-letnico uspešnega delovanja so z novimi uspehi proslavili v začetku februarja. Pred štirimi desetletji je maršal Tito podpisal ukaz o ustanovitvi Letalske podoficijske šole. Ustanovitve te šole sodi v čas, ko je naše vojaško letalstvo že pomenilo pomembno silo Titove zmagovalne ljudske armade in ko je skupaj z enotami kopenske vojske in vojne mornarice prispevalo neprecenljiv delež pri zmagi nad enotami okupatorja in domačih izdajalcev ter osvoboditvi domovine. Prva generacija gojencev te šole se je usposabljal tako rekoč ob delu za sremsko fronto v skromnih danes težko razumljivih delovnih oziroma učnih razmerah. Gojenci prve generacije so z veliko voljo, mnogo večjo kot sedaj njihovi nasledniki, premagovali novega »sovražnika«, ki se imenuje neznanje, saj niso imeli vsi enakega prejšnjega znanja niti tako sodobnih učnih pripomočkov in kabinetov. Prisrčno je bilo opazovati, še bolj pa poslušati pogovore legendarnih vzornikov gojencev 1. razreda s sedanji gojenci in starejšimi učitelji in vzgojitelji, ki so večinoma vsi bili gojenci Letalske tehnične srednje vojaške šole v Rajlovcu pri Sarajevu.

Danes se mladi usposablja predvsem za štiri temeljne poklice: na strojnotehnični, elektrotehnični, elektronskotehnični smeri in na smeri telekomunikacije s številnimi specialnostmi. Večkrat je bila ta šola razglašena za najboljšo šolsko ustanovo JVL in PZO.

V Rajlovcu pri Sarajevu je

Letalski vojaški tehnični center. Poleg omenjene šole deluje še Letalska tehnična vojaška akademija, Šola strokovnih delavcev za letalstvo, v okviru katere bo v novem šolskem letu še oddelek za dekleta. V Rajlovcu pa je tudi Šola za tehnične letalske rezervne oficirje, v kateri se uveljavljajo tudi dekleta.

Gojenci prve armade so bili tokrat med obiskom oziroma ogledom sodobno opremljenih učilnic, kabinetov in delavnic seveda ponosni tako nad učnimi uspehi kot nad opremljenostjo z učili svoje inštrumentske dejavnosti. Posebno pozornost je zbudil simulator za pouk štartanja reaktivnih motorjev in urjenja popravila ne-

načnih okvar, kot je npr. požar; saj če bi hoteli simulirati požar, bi le ta seveda letalo uničil, tako pa posebni elektronski instrumenti pokazuje okvaro.

Pomembno in prepotrebno učno napravo, imenovano SL-11, je po svojih zamislih izdelala ekipa strokovnjakov Letalskega šolskega centra v Rajlovcu.

Letalska tehnična srednja vojaška šola je ena izmed tistih učnovzgojnih ustanov JLA, na kateri so najprej uvedli računalništvo. »Delo s sodobno vojaško tehniko, predvsem pa z računalniki ter je navdušilo, da sem se odločil za to šolo.« Tako je povedal Peter Mihalinec iz

Titovega Velenja, ki je zdaj gojenec 1. letnika Letalske tehnične vojaške akademije, poprej pa je z odliko končal Letalsko tehnično srednjo vojaško šolo. »Seveda pa je bil vmes dokaj zahteven izpit iz matematike. Sicer pa je bilo na naši srednji šoli dovolj možnosti in pa seveda precej volje za učenje da sem z rezultati dokazal sposobnosti za na akademijo. Na srednji šoli sem se usposobil v raketni smeri, tu na akademiji pa sem v smeri zveze, kjer bo tudi med drugim precej usposabljanja za delo z računalniki.«

Med obiskom delovnih in bivalnih prostorov je v eni izmed vitrin zbudila pozornost vrsta fotografij z napisom Najbolji u klasi. Med njimi je tudi gojenec 3. letnika Letalske tehnične srednje vojaške šole Aleš Marič iz Zaloga pri Ljubljani.

Naprej sem želel postati pilot in sem delal sprejemne izpite takrat še na Letalski gimnaziji Maršal Tito v Mo-

starju, zdravniška komisija je ugotovila, da imam razširjeno srce in da sem nesposoben za pilota. Predlagali so mi to šolo v Rajlovcu, kjer bom tudi v neposredni zvezi z letali. Odločil sem se za rod za zveze, usposabljam pa se za poklic ridijskega izvidnika. Še to in prihodnje leto se bom, potem pa bom bržkone kandidiral za sprejem za Letalsko vojaško akademijo v Zadru. Zdravstveno stanje se mi je povsem izboljšalo in potruditi se bom moral da bom še naprej odličnjak, da se bom lahko brez prakse prešolal ter tako uresničil željo iz otroških let, da bom pilot.«

Stane Škrabar-Staš

Nove oblike usposabljanja

V preteklem letu je bila nova komisija za idejnopolitično in vojaškostrokovno usposabljanje RVS izvoljena na volilno-programski konferenci ZRVS šele meseca junija. Tako si je skupina sedmih članov zastavila program dela od septembra do konca leta 1984. Žal je komisija v omenjenem obdobju delala v okrnjeni sestavi, saj enega člana ni bilo mogoče vključiti v delo.

Osnovna naloga komisije je bila priprava in izvedba programa izobraževanja RVS za leto 1984. V času od septembra do decembra se je komisija srečala na treh rednih sejah in na seminarju za izvajalce izobraževanja RVS. V okviru priprav na usposabljanje RVS je bilo dokaj uspešno realizirano razdeljevanje nalog med posameznimi člani. Razširjen je bil aktiv predavatelj, ki je solidno izvedel naloge v sklopu izobraževanja po krajevnih organizacijah ZRVS.

Na osnovi programa dela OK ZRVS Murska Sobota, ki je bil izdelan po smernicah RK ZRVS, je komisija izdelala nadrobni obvezni program usposabljanja, ki se je izvajal v dveh delih. Prvi, teoretični del, je obsegal predavanje o narodni zašči-

ti, seminar o bojnem dejstevstvu OS na ZZO, seminar o četi TO v zasedi, prikaz poučnega filma in praktično reševanje taktične naloge. Drugi, praktični del, je obsegal preverjanje znanja (test znanja objektivnega tipa) in streljanje z vojaško pištolo. Komisija je tudi predlagala krajevnim organizacijam, da se povežejo z OŠTO Murska Sobota zaradi izvedbe prikaza oborožitve TO. To možnost so izrabile že le tri krajevne organizacije ZRVS v mestu Murska Sobota, čeprav bi ta aktivnost najverjetneje naletela na ugoden odmev tudi v drugih organizacijah.

Težišče pri organizacijah in izvajanju izobraževanja je bilo v tem, da se usposabljanje izvaja po KO ZRVS. Naloge zastavljenega programa so bile namreč razdeljene tako, da bi v krajevnih organizacijah ZRVS pripravili tehnične pogoje za izvedbo izobraževanja, komisija pa bi zagotovila strokovni kader za izvedbo programa. Pri tem so se pojavljali problemi v tistih KO ZRVS, ki so ali neaktivne ali pa slabo organizirane.

Osnovna značilnost priprave je bila časovna stiska, v kateri je bilo potrebno opraviti obsežna dela (sestaviti

in koordinirati program izobraževanja v 23 KO ZRVS, pripraviti gradiva in materiale, izvesti pripravo izvajalcev, pripravo v KO ZRVS, pripravo tehničnih sredstev in drugo). Zato je bilo nekaj slabosti, ki jih je potrebno v prihodnje odpraviti: izvajalci programa so imeli na voljo premalo časa za individualno pripravo; iz sestavljenih obsežne dokumentacije za evidenco rezultatov usposabljanja se izvajalci in v KO ZRVS niso najbolj razumeli; pa tudi priprava predstavnikov KO ZRVS je bila deloma pomanjkljiva; v mestu Murska Sobota pa je bilo veliko težav v KO ZRVS, ki so že nekaj časa neaktivne.

Izobraževanje je bilo izvedeno v zelo kratkem časovnem obdobju, med 28. oktobrom in 11. novembrom. V vseh KO ZRVS sta bila izvedena po dva načrtovana sklica. Osnovni del programa je bil uspešno izveden, čeprav so nekateri izvajalci deloma prikrojili program. Udeležba je bila povprečno 45,3 odstotka. Uspešnost streljanja je bila 92-odstotna, povprečna ocena pa »dobro«. Usposabljanje je izvedel 14-članski predavateljski aktiv, sestavljen v glavnem iz starešin stalne in rezervne

sestave TO.

Nova oblika izobraževanja RVS v občini Murska Sobota je bila na splošno ugodno sprejeta v vseh aktivnih krajevnih organizacijah ZRVS (najnižji obisk v KO ZRVS Partizan v M. Soboti 20 odstotkov, najvišji obisk v KO ZRVS Beltinci 70 odstotkov), čeprav so bile pripombe na preobsežnost programa. Ugotovljeno je, da je dosežena nova kvaliteta, ki lahko prispeva tudi k izboljšanju udeležbe RVS pri usposabljanjih v prihodnje. Zelo pozitivno je bilo sprejeto preverjanje znanja in streljanja ter popestritev teoretičnega dela, izobraževanja s prikazom filma. Izobraževanje je bilo v celoti preneseno v KO ZRVS, kjer je bila ugodno sprejeta tudi zaostritev odgovornosti RVS za udeležbo na usposabljanju.

Komisija za idejnopolitično in vojaškostrokovno usposabljanje pri OK ZRVS Murska Sobota je torej kljub novi sestavi in v razmeroma kratkem času uspešno izvedla najzahtevnejšo nalogo, to je teoretično in praktično izobraževanje RVS. Na področju priprav in organizacije ter izvajanja usposabljanja pa si je komisija pridobila pomembne izkušnje in spoznanja, ki bodo koristila pri izboljšanju izobraževanja RVS v prihodnje.

Filip Matko

Nova zvrst zaposlenih v JLA

Zvezni zbor skupščine Jugoslavije je prejšnji teden sprejel nekaj zakonov, ki se nanašajo na splošno ljudsko obrambo. Tako je sprejel zakon o službi v oboroženih silah, spremembe in dopolnitve zakona o otroškem dodatku in drugih oblikah zavarovanja otrok vojaških zavarovancev in zakon o pokojninsko-invalidskem zavarovanju vojaških zavarovancev.

Kot je v uvodnem govoru poudaril generalpolkovnik Milan Daljević, je poglobljen namen teh zakonov zagotoviti učinkovitejše delo pri nadaljnji krepitvi oboroženih sil. Zakon o službi v oboroženih silah je podprl dosedanj sistem, hkrati pa zagotavlja njegovo dograditev v skladu z doseženim razvojem oboroženih sil in družbenimi spremembami, še posebej na področju delovnih odnosov v naši državi.

Zakon o službi v oboroženih silah omogoča vrsto novih oblik izpopolnjevanja oboroženih sil, kar je v skladu z zahtevami gospo-

darske stabilizacije v naši družbi. Dobili smo novo zvrst vojaških oseb, vojaka po dogovoru za določen čas. Tu gre za vojake, ki bodo po odsluženju vojaškega roka prostovoljno, seveda z ustreznim osebnim dohodkom, še tri leta ostali v JLA, in če bi v tem času izpolnili določene pogoje, bi jih sprejeli kot starešine ali civilne osebe v službi v JLA.

Zakon tudi določa, naj bi v oboroženih silah prešli na sistem osebnih dohodkov namesto dosedanjih plač. Razumljivo, da se bodo ti zaradi posebnosti oblikovali nekoliko drugače kot v združenem delu. Raven osebnega dohodka bodo določali po povprečnem osebnem dohodku delavcev v gospodarstvu SFRJ iz prejšnjega polletja, s tem pa bomo neposredno družbeno priznali delo aktivnih starešin. Uresničitev te rešitve bo odvisna od materialnih možnosti družbe, kar bomo vsako leto posebej preučevali pri določanju sredstev za potrebe JLA v okviru proračuna federacije.

B. K.

Skrb za borce na osnovni šoli Podčetrtek Ljubi svojega bližnjega

Knjiga in beseda učita, življenje dopolnjuje

Kot kristal čista, poštna misel, vseobvezujoča, svetilnik v temi grobsti in izkoriščanja. Z njo se radi ponašamo. Ko pa postane misel le preveč deklarativna, vse prevečkrat izgovorjena in napisana, prehrupna in prevsiljiva, jo, zavedajoč se krivde in nemoči, radi odrinemo, in se zadovoljimo s površno in grobo vsakdanjostjo.

Naše največje bogastvo ostane kajpada preprosto na cedilu. Ne sliši se prijetno. Takrat najdemo tisoč izgovorov.

Najbolj potrebni pomoči so otroci in najstarejši. Šibki in osamljeni. Tisti vmes si nekako pomagajo sami. Na tanko s prvim majem (morda simbolika?!) nam obetajo podražitev (ne majhno!) oskrbovalnin v vzgojno-varstvenih ustanovah. Oskrbovalnina v domovih ostarelih se spreminja v stvar privilegiranih. Človek pa je še kar naprej – naše največje bogastvo! Zaskrbnjujoča nasprotja!

V učnovzgojnem procesu tiho koraka ta človek vstric s pomembnejšimi rečmi. Svet govori o humanosti, ta pa usiha.

V mladem človeku je treba zgodaj privzgojiti zavest, da ga – čakata starost in ne-bogljenost. Da je humano pomagati sočloveku. Mu ponuditi tisto, česar sam ne zmore več ali nima.

Če že ne zmoremo dajati, vsaj pomagamo lahko.

Jože Pavlin

Že dolga leta je to eno izmed gesel, življenjskih pravil osnovne šole v Podčetrtku. Skrb za stare in oslabele pa tudi borce. Za vse, pomoči potrebne. Ta skrb se je na šoli razvila v nadrobno izdelan proces, kjer vsak ve, kaj je njegovo delo. In že leta se tiho, neopazno pomika reka mladeži mimo domov, kjer je vse več starih in betežnih, da jih z dejanjem in besedo razveseli in prinese luč v njihova stara leta.

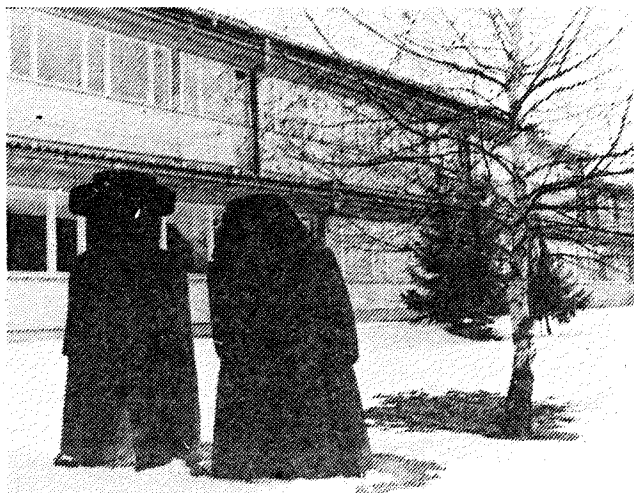
Kolesje, ki nikoli ne odpove

Veronika Kajba, učiteljica na podčetrški šoli, ki smo jo nedolgo tega obiskali, je zadolžena za skrb za ostarele in osamljene ljudi, sicer pa imajo na šoli tudi tovrstno komisijo.

»Semkaj seveda spadajo tudi borci, vendar ne delamo nikakršne razlike. Če je treba človeku pomagati, potem so vsi enaki. Naša dejavnost ima že najmanj petnajstletno tradicijo, je dejala v zatišju ravnateljve sobe. Nekako pred dvema letoma smo načrtneje vključili še delo z

borci. Pri tem nas je vodilo predvsem dvoje: skrb za človeka in prenašanje izročil narodnoosvobodilnega boja na mlade.»

Za borce so organizirali posebno kurirsko službo, v njej je deset pionirjev kurirjev. Ti ohranjajo zvezo med

Dedek in babica, vest in opomin mlademu rodu

borci in njihovo organizacijo, prenašajo sporočila in vabila, seznanjajo borce z novostmi. Predsednik borčevske organizacije pokliče glavnega kurirja, ga seznani z željami, novica steče po valovih šolskega radia Kekec in kurirji so nared.

Prenašanje obvestil seveda ni njihova glavna naloga. Obiskujejo jih ob glavnih praznikih, se z njimi pogovarjajo, jih seznanjajo z vsem dogajanjem v kraju. Ob praznikih jih razvesele s skromnimi darili, narejenimi v šoli.

Na podoben način je organizirana skrbstvena služba tudi za druge, in kar je najpomembnejše: kurirska služba je ne le obveznost, temveč čast, na katero je ponosen vsak pionir. Obdrži jo od prvega do zadnjega dne ko zapusti šolo. Biti mora priazen, priden, zanesljiv, več pogovora in pripovedovanja, zaželeno pa je, da živi čim bliže varovančevega doma.

Ob jubilejih varovancev jim skupinica učencev pripravi poseben kulturni program in darila, ki so jih, kakor pravi Veronika Kajba, ljudje zelo veseli, saj imajo občutek, da niso osamljeni. Kurirji takoj seznanijo ustrezne službe o varovančevem počutju, predvsem pa domačo borčevsko organizacijo.

»Večkrat je prav zaradi te kurirske službe posredovala tudi šola,« je pripovedovala učiteljica. »Z varovanci smo se dogovorili, da so odšli v domove ostarelih, če ni bilo druge možnosti. Otroci svoja spoznanja pripovedujejo v jutranjih oddajah šolskega radia Kekec, čestokrat opozore tudi na življenjske iz-

kušnje svojih varovancev, navedejo klene življenjske misli, ki so jih slišali tisti dan.

Kurirska služba je le del sodelovanja z borci, ki jih povabimo na vse pomembnejše proslave. Ob dnevu šole organiziramo z njimi okroglo mizo, otroci pa predlagajo teme, o katerih naj bi govorili, od preteklosti do sedanjosti. Pomembne so tudi žive zgodovinske ure v bližnjem gozdičku, ki smo ga poimenovali Gozdič treh talcev. Nekoč nam je o parti-

zanskih dneh pripovedoval borec Jože Pavlin. Ko so ga otroci vprašali, kaj ga pri mlademu rodu najbolj moti, je preprosto dejal, da preklinjanje. Nastala je grobna tišina.»

Otroci urejujejo spomenike in grobove, obeležja v Gozdičku treh talcev pa so postavili sami, le ploščo jim je podaril kamnosek Avgust Debeljak, nekdanji učenec.

Skrb za ostarele še nikoli ni bila nikomur odveč

Varovancev ni malo, k petdesetim se zliva tiha, prizadeta rečica pionirjev. Nosi jo jim vodo, zakurijo, tu in tam tudi skuhamo, prinašajo iz trgovine najnujnejše, mimogrede skočijo še po kakšnih opravih za svoje varovance, celo radijski aparat so

Darja Levstik

hoteli kupiti ženic, ki to sama ni zmogla (žal je med zbiranjem denarja ženica umrla). Tako se nenehno – in neopazno ter nevsiljivo utrjuje odnos otrok – ostarelih, pomoči potrebni občan.

»Nisem še doživela, da bi bila kdaj skrb zanje komu

odveč ali pretežka. Še več, sami me vprašujejo, kdaj se bomo sestali, da bi se pogovorili o problemih, ki se porajajo. Pomembno je, da otroke vzgajamo tako, da jim vcepimo spoštovanje do starosti in do – človeka nasploh,« je s pedagoško žilico pribila Veronika Kajba.

Sodelovanje otrok pa seže še naprej. Z Rdečim križem, na primer. Če je kaj narobe, kurirska služba takoj sporoči, in če je treba, jim dajo tudi kakšen dinar. Podobno tudi borčevska organizacija. Ko so se jim za 29. november borci zahvalili, so bili otroci presrečni.

Darja Levstik z Imenske Gorce, sicer pa učenka 7. a razreda, kurirka in predsednica kurirjev, ima veliko izkušenj z varovanci.

»Lani sem skrbela za Franciško Valenčak ki je zdaj še pokojna. Nosila sem ji vodo in hrano, zjutraj, preden sem šla v šolo, sem zakurila in skuhal čaj ter prinesla hrano od doma. Letos bomo nad Jožefo Pajk, ki sicer ima svoje, a jo dvakrat, trikrat na teden le obiščem in ji kaj povem. Zelo se naveže na nas pionirje, nikakršne nezaupljivosti ni. Podobno kot borcem tudi njim ob praznikih in življenjskih jubilejih prinesemo skromna darila. S kurirsko službo sem začela, ko je moja sestra končala šolanje v Podčetrtku. Najprej sem imela tri varovance, naslednje leto spet, predlanskim dva in lani dva.»

Darja je bistra, delovna deklica, ki ji tudi šola ne povzroča težav, sicer pa je to za vse kurirje pogoj.

Najustreznejša oblika otrokove vzgoje

Da so na najboljši poti, je prepričan ravnatelj šole Rudi Filej, ki smo ga komaj ujele v njegovem prenapolnjenem vsakdanu.

»Ko že govorimo o borcih in ostarelih nasploh, bi dejal, da je sodelovanje z borci večplastno in da rojeva velike sadove, ki se jih pravzaprav še sami ne zavedamo. Prepričan sem, da bodo izročila narodovega boja za svobodo otroke prepričala le na nevsiljiv, kar najbolj naraven način. Ko otroci obiskujejo borce, se seznanjajo tudi z zgodovino, z živo zgodovino, ki je precej več kot suhoparna šolska ura. Borci nam to znajo vračati: novo sprejete pionirje obdarijo, na primer, z vrečicami za ploščice, ki jih potrebujejo pri pouku matematike in nekaj bonboni. Ni veliko, za otroke pa ogromno. Nekdanji ravnatelj, Jože Brilej, prihaja k pouku zgodovine, spoznavanju narave in družbe, govori jim o boju naših ljudi, svojem delu.

To je pomembno, ta neposredni stik. Ljudje umirajo, otroci že skorajda ne verjamejo več, da je bilo kaj takega sploh mogoče – borcu verjamejo. Druga stvar je humanost. Ustvarja se neka nova vez med generacijami, neprisljen, spontana in – čez vse konkretna. Težko je filozofirati o humanosti, vzgoji, socialistični morali, etiki, če se z vsem tem otroci ne srečujejo v praksi ali če so daleč od nje, da ne govorim o tem, da dan za dnem srečujejo prav nasprotno zglede, ki nimajo nobenega opravičila z reklamo. »Človek je naše največje bogastvo.«

»To je pomemben del vzgoje«, je končal mladi ravnatelj, preden smo se podali na obisk k nekdanjemu šolskemu ravnatelju, Jožetu Brileju, ki je pravzaprav duhovni oče številnih izvenšolskih dejavnosti na osnovni šoli Podčetrtek. Prav zaradi

Veronika Kajba

njegovega nesebičnega in neutrudnega dela je šola postala znana ne le doma, pač pa tudi zunaj naših meja.

Otrok naj se uči iz življenja samega

»Darilca, ki jih otroci poklanjajo borcem, niso tako skromna stvar v otrokovi vzgoji. Mi jim za to dajemo določena sredstva«, je dejal predsednik podčetrške borčevske organizacije in nekdanji ravnatelj. Denar jim borčevska organizacija naloži v pionirsko hrailnico in otroci ga lahko obračajo. Darilce dobi vsak borec vsaj štirikrat na leto: za rojstni dan, dan borca, novo leto in 29. november.

Da bi jim delo olajšali, so borci za pionirje sestavili rokovnik praznovanj, je povedal Jože Brilej in tako ni nihče pozabljen, kar je zelo pomembno v vzgojnem smislu: pozornost do človeka. Da je obdarovanec presrečen, ni treba izgubljati besed.

ta vzgoje podčetrških otrok. Temni, blagi postavici, nerazdružljivi, povezani v dobrem in slabem, kot da opozarjata obsoteljsko mladež: Nikar in nikoli nas ne pozabite!

Jože Pavlin je star znanec podčetrške šole, nekdanji partizan, gozdar in prijatelj mladih. Dobro ga poznajo kratkohlachniki: znal jim je pričarati leta, ko so se dedki in babice strnili v eno samo, trmasto vztrajno, neuničljivo gmoto in prijeli puške v roke. To je veliko.

»Biti z mladimi«, je dejal, oslabil ob boleznih, je bilo zame vselej lepo, razumeli smo se, drug drugemu smo dosti dali in – pomenili. Ne le o vojnih letih, kar o vsem. Treba jih je le razumeti in ne kar vnaprej zamahniti z roko, češ to so otročarije. Dejati bi, da se nam bo to omalovaževanje še maščevalo. Kakšno zadoščenje, če veš, da te poslušajo z odprtimi ustmi, vedoželjni, navdušeni, da srkajo sleherno besedo, da se zlivajo s teboj... S šolo v

Rudi Filej

Podčetrtku smo vedno dobro sodelovali, mi borci, in želel bi, da bi bilo tudi drugje tako.»

Tudi zanj je vzgoja otrok prva in zadnja stvar. Takšna vzgoja, ki jih bo pripeljala na pot, ki ne bo poznala omaho-

Lesen steber z vrezanimi najpomembnejšimi datumi naše polpretekle zgodovine in sedanjosti: »Spomni se na včeraj, da boš vedel živeti danes!«

»Če čemu, potem otrok verjame življenju, življenju pa včasih ne pozna stranskih poti in skrivnic«, je končal svoje misli Jože Brilej.

V bleščečem snegu drug ob drugem stojita pred šolo dedek in babica, leseni skulpturi, simbola in kažipo-

vanja in ki ji beseda »človek« ne bo pomenila le puštih črk.

Tiha reka podčetrških pionirjev pa mirno in vztrajno teče naprej. Mimo domov in na pol pozabljenih upov hite kurirji zase in za druge.

Milenko Strašek

O pedagoškem delu v Muzeju ljudske revolucije Slovenije

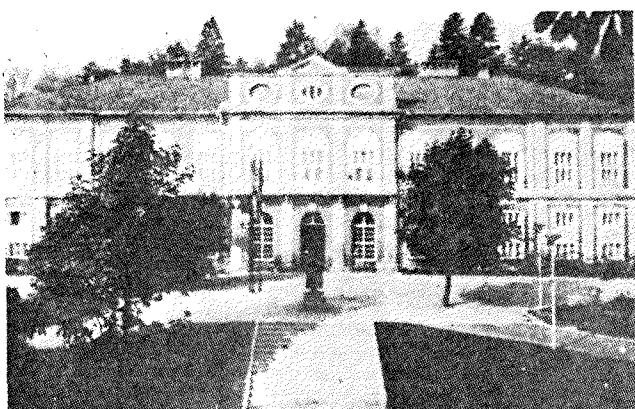
Obisk posameznikov in tujcev narašča

Muzej ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani že vrsto let opravlja poleg ožjih muzejskih tudi pedagoške naloge. Naloga pedagoške službe je predvsem približati stalno zbirko javnosti. Pri tem je potrebno ljudi na možnost obiskovanja MLRS nenehno obveščati prek sredstev javnega obveščanja, ponujati programe in predstavitev zbirke šolam in

načina. Prvi, najbolj pogost je sprehod skozi vso zbirko s primerno strokovno razlago. Drugi pa je ožje tematski in ga uporabljajo na željo skupin ali posameznikov, ko obravnavajo na primer samo partizansko zdravstvo ali Ljubljano v ilegali ali partizanske delavnice. Pomembno je, koliko časa imajo obiskovalci na voljo, kustosi pa iz prakse vedo, da vodstvo

nostne šolske razstave. Pripravili so tudi tečaj za turistične vodnike, pripravljajo ciklostiran vodnik po zbirki za tujce v več tujih jezikih. Veliko koristnih akcij torej. Kakšen pa je statistični podatek o obiskovalcih lani in kako je bilo prejšnja leta? Podatki povedo, da je lani obiskalo muzej 20.000 ljudi, medtem ko jih je bilo leta 1980 le 11.900. Vendar velja pripomniti, da se notranja struktura v teh podatkih spreminja. Nič kaj razveseljivo ni, da upada obisk šol, zato pa je tembolj razveseljivo, da ugotavljajo naraščanje števila individualnih obiskovalcev, družin z otroki in tujcev.

Pedagoginja v muzeju Irena Kodričeva se zaveda, tako kot drugi delavci v muzeju, da postaja stalna razstava o revoluciji in NOB na Slovenskem že stereotipna, zato si vsi skupaj tudi prizadevajo, da bi jo z manjšimi posegi popestrili in osvežili. Zlasti se bodo trudili, da bodo razvijali še nove oblike sodelovanja s šolami, zgodovinskimi krožki na šolah in drugimi.

Pročelje Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani

nenazadnje tudi turističnim organizacijam.

Več kot 200 osnovnih in srednjih šol je vsako leto dvakrat z obsežnejšim pismom povabljenih k obisku. Podatki pa kažejo, da so razen ljubljanskih in okoliških šol, ki so blizu, obiski iz drugih krajev redkejši. Učitelji pravijo, da imajo za ekskurzije v Ljubljano na voljo manj denarja kakor prejšnja leta, kadar pa (enkrat na leto) le pridejo, si ogledajo gledališko predstavo, v Canarjev dom in muzej revolucije le, če ostane še kaj časa.

V muzeju revolucije običajno vodijo po svojih muzejskih zbirkah na dva

ne sme biti daljše od ene ure, kajti potem začne pozornost obiskovalcev pešati.

Od kakovosti vodstva po razstavi je v veliki meri odvisno, kako si bo (zlasti otrok in mladinec) zapomnil določena obdobja o NOB. Kajti če se učiteljica v šoli zamoti, lahko napako prihodnji dan popravi, v muzej pa otrok ne bo več tako kmalu, če so »po programu« že bili.

Muzejsko delo, ki se ubada s pedagogiko, se srečuje tudi neposredno s sodelovanjem s šolami. Tako je bila še do lani pogosta priprava sinopsisov in fotografskega gradiva za različne prilo-

Sicer pa je delo v muzeju tako kot marsikje v precejšnji meri v znamenju obletnic. Tako se lotevajo večje (upati je, da nadvse zanimive) razstave, ki jo bodo pripravili iz samih depojskih muzealij in gradiva, se pravi iz tistih muzejskih predmetov, ki pravzaprav nikoli ne ugledajo belega dne, če niso bile odbrane v katero od razstavnih zbirk. Zlasti za mlade, si obetajo v muzeju, bo najbrž te razstave posebna zanimivost, saj bo odstopala od običajnih prikazov tematike NOB.

B. Ž. J.

Jugoslavija gleda zlate stvaritve sedme umetnosti

Otroci vojne

Ta zapis ne meni biti kakršnokoli izčrpano poročilo o beograjskem Festu in ne premišljanje o njegovih »otročih«, po vseh večjih jugoslovanskih mestih razpršenih mini festih. Ne ubada se z vzroki in posledicami, zaradi katerih nekateri to vsakoletno februarско prazno hvalijo, drugi pa se nad njo zmrdujejo. Oboji neupravičeno. Pretirane hvala si Fest ne zasluži, graje pa prav tako ne. Resnica je nekje vmes.

Na Festu se zvrsti približno petdeset del. Izberejo jih selektorji, ki so vse lanko leto sledili filmskim adutom na velikih mednarodnih festivalih, ki si že kar dobesedno podajajo roko. Odrabi skušajo najboljše od najboljšega, opirajo se pri tem na zlata in srebrna priznanja siceršnjih mednarodnih žirij.

Kaj se zgodi, lahko presodimo šele ob izteku te parade.

Filmski avtorji tega našega širšega sveta se ubadajo z različnimi snovmi in motivi. Nekateri zanimajo »intimni dnevniki«, druge »izganjalci duhov«, tretje »dežele, v katerih sanjajo zelene mravlje« (če si pač pomagamo z naslovi nekaterih filmov), nas pa – v tem zapisu in sicer – zanimajo predvsem avtorsko prizadeti in zavzeti pogledi na zgodovinski čas, ki ga živimo, na teh naših štirideset zapletenih in vseskozi dramatičnih po-vojnih let.

Med petdesetimi na letošnjem Festu prikazanimi filmi jih je bilo v to tematsko smer naravnanih deset, se pravi – ena petina. »Veliko ali malo?« se vprašamo. Tudi v tem pogledu je odgovor odvisen od okusov, saj ve-

mo, da nekatere zvrsti gledalcev obožujejo zgolj filmsko zabavo, spet drugi pa pripisujemo absolutno prednost tisti filmski umetnosti, ki si prizadeva biti zrcalo realnega časa in razmer.

Vračanja v preteklost druge svetovne vojne je v zdajšnjem filmskem snovanju razmeroma malo. Avtorje bolj od same vojne in njenega poteka zanimajo njene posledice v človeških usodah. S temi motivi se ubadajo predvsem vzhodnoevropski avtorji. Aleksander Alov (SZ) se v Obali ubada z dramo neizživete ljubezni med rdečearmejskim poročnikom in nemškim dekletom,

veli Poljakinja, na katero se naveže Američan, dodeljen komisiji za raziskovanje nacističnih zločinov na Poljskem. Njun dogovor, da si poiščeta skupno pot v njegovo domovino, se spričo mučnih okoliščin časa izjalovi. Jugoslovani Dragan Kresoja je v svojem Koncu vojne filmsko »popisal« kravo maščevanje nekdanjega partizana nad peterico ustaških klavcev, ki so mu bili umorili ženo, ob koncu pa trpko zazrt vase dočaka jutro svobode.

V vsekakor zanimivejši skupini filmov so se znašla pričevanja o aktualnih, zdajšnjih vojnah na različnih meridianih. Američani so pokazali – nekoliko naiven – film V plamenih Nikaragve, Argentinci dvoje vrhunskih stvaritev: podobo zaostrenih

Prizor iz argentinskega filma Otroci vojne režiserja Bebeja Kamina

v katere domu je bila spomladi petinštiridesetega med sklepnimi boji za Nemčijo nastanjena njegova enota. Veliko let pozneje se snideta znova – on kot znani pisatelj, ona kot založnica, ki v prevodu izdaja njegov roman. Tudi Petra Todorovskega (SZ) zanimajo v Vojni baladi orisi doživljajskih dilem nekdanjega rdečearmejskega, ki se nekoč po vojni sreča z nekdanjo bolničarko v svoji enoti, in ji sklone pomagati iz stisk, v kakršnih se je znašla. Iztek vojne je tudi motiv, s katerim si je dal – na čustveno intenziven način – opravka Poljak Zannussi v Letu mirnega sonca, trpki zgodbi o mladi, ovdo-

družbenih spopadov ob koncu Peronove ere v Majmaji umazani vojni ter podobno dramatičnih preizkušenj mladih mobilizirancev v falklandski vojni v filmu Otroci vojne, Angleži v Calu dramo mladega katoličana, zapletenega v delovanje irske revolucionarne armade, in ne nazadnje Izraelca Uri Barbach – v enem najbolj prepričljivih pričevanj – v filmu Za rešetkami pošteno in objektivno sliko ponosa in trpljenja palestinskih borcev v izraelskih ječah.

Po zaslugi teh filmov vidimo in doumemo ta svet globlje, kot smo ga doumovali do včerajšnjega dne.

Viktor Konjar

Književniki, udeleženci NOB

Milan Šega sedemdesetletnik

Te dni praznuje življenjski jubilej pisatelj in novinar Milan Šega, rojen pred sedemdesetimi leti (9. februarja 1915) v Ljubljani. Realko je obiskoval v Mariboru in Ljubljani, kjer je diplomiral na slavistični fakulteti leta 1939. Kot visokošolec je bil aktiven v študentskih organizacijah leve smeri. Bil je član Mladega Triglava, soustanovitelj Slovenskega kluba in urednik nekaterih številčk časnika 1551. Po krajši brezposelnosti se je zaposlil kot tajnik in nato kot suplent na četrti realni gimnaziji v Ljubljani.

Z osvobodilno fronto je bil povezan kar od začetka, leta 1942 so ga zaradi ilegalnega dela aretirali in ga pred vojaškim sodiščem obsodili na dvanajst let ječe. Iz Ljubljane so ga prepeljali v zapore v Spoletu. Od tod je pobegnil septembra 1943 in se priključil osvobodilnemu gibanju v srednji Italiji. Tik pred osvoboditvijo se je prek Trsta vrnil v Ljubljano.

Po osvoboditvi je sprva dve leti poučeval kot profesor na ljubljanski četrti gimnaziji, nekaj časa je bil upravitelj Slovenske knjižnice, v obdobju 1949-64 urednik kulturne rubrike Slovenskega poročevalca in Dela, hkrati pomočnik glavnega urednika Novega sveta

Ferda Kozaka, v obdobju 1964-1970 glavni urednik Tovariša, od leta 1971 do upokojitve pa urednik založbe

Delo. Za svoje novinarsko delo je prejel leta 1970 Tomšičevo nagrado.

Literarno se je začel udeleževati že kot srednješolec. Prve pesmi je objavil v Mentorju (1933) in v Mladiki (1934), kratko prozo v Slovencu (1934), Življenju in svetu (1936) in v Jutru (1936), novele pa v Sodobnosti (1938, 1940).

Po vojni je sodeloval pri Slovenskem zborniku 1945, Delu, Novem svetu, Obzorju, Sodobnosti, Slovenskem poročevalcu, Letopisu

Matice srbske, Savremeniku (Beograd), Telegramu (Zagreb), v Almanahu zveze jugoslovanskih književnikov in v mnogih slovenskih in jugoslovanskih antologijah.

Doslej je izdal štiri leposlovne knjige, dve za odrasle in dve za mladino: zbirko novel Balada o lastovki (1949), zbirko novel Deček s piščalko (1963), Zgodbe o živalih (1950) in Zgodbe in nezgode kraljevskega dvora (1957).

Literarna zgodovina ga označuje kot avtorja, ki zna spretno prikazovati zunanje nadobnosti in opisovati majhne vsakdanje ljudi, ki so se znali žrtvovati za veliko stvar. V njegovi prozi se močneje kaže lirični kakor epični dar. (Stanko Janež).

Balada o lastovki predstavlja tematsko enotno podobo avtorjevega oblikovanja motivov iz zaporniškega in ilegalnega sveta med vojno. Značilna za te novele sta neposredno doživetje in močna čustvena razpoloženjska obarvanost. Največkrat gre za lirčno podobo in za človekovo doživetje te podobe. V noveli Deček s piščalko je avtobiografsko spominski element še močnejši. Otrokov odpor do vsiljenega tujega sveta, ki se hoče polastiti njegove nedotakljive svetlobe, je izražen v noveli Obrazi. Močno ekspresivno doživetje je novela Igra, ki pomeni kvaliteten vrh Šegove novelistične zbirke.

Otroški svet je v njegovih novelah predstavljen na poseben način, ki mu težko najdemo primero v naši književnosti. Otrokova duševnost ni predstavljena navzven z zunanji, vidni-

mi ali slušnimi reakcijami razvijajočega se organizma, ampak sega v najgloblje, temeljne plasti njegove duševnosti, v katerih se odkrivajo zarodki njegove poznejše usode, zarodki zrelega človeka. Most med realnim dogajanjem in begom v fantazijski svet je v teh novelah zelo tesen in mnogokrat sploh zabrisan, ker se dvoje svetov v otrokovem svetu zlije v celoto. Ta svet Šega ne opisuje, ampak ga v novelah znova doživlja, z izrazno intenzivnostjo subtilne proze. (Helga Glušič-Krisper).

Pisatelj Šega je torej prej lirik kakor pripovednik, prej raziskovalec kot opisovalec, ne preveč plodovit, a zato pretehtan in izbran, pisec psiholog in razčlenjevalec notranjega dogajanja v človekovi duševnosti. Vsekar svojvrsten oblikovalec umetniške besede s samosvojim izrazom.

Življenje v italijanskih zaporih, v ilegali in med italijanskimi partizani mu je dalo snov za njegove novele. In ne samo za literaturo, temveč tudi snov za življenje, za premišljanje o tistih zgodovinskih uporniških dnevih, ki so odločali o naši prihodnosti. Milan Šega je bil takrat na strani ponižanih in razžaljenih, na strani italijanskih borcev-osvobodilcev, ki so v sosednji državi pomagali izbojevati boj za svobodo in za priateljstvo med narodi. Na to je ob svojem življenjskem jubileju še posebej ponosen in misli se mu vedno znova vračajo v tiste hude, a nepozabne čase.

Dušan Mevlja

Ob razstavah slik Ludvika Tomoryja

Ludvik Tomory, upokojeni arhitekt, ki je pravkar praznoval 70-letnico, se likovno izraža tudi v sliki in je doslej imel že 9 samostojnih razstav. S pomočjo članov Skupnosti borcev Istrskega odreda, v katerem je tudi sam komisaril, je v preteklem letu, v čast 40-letnici Istrskega odreda, pripravil potujočo razstavo svojih slik. Z njo naj bi obiskali sedem mest na Primorskem in Ljubljano. V Izoli in Ljubljani je že bila, in po vtisih, ki so jih obiskovalci zapisali v razstavno knjigo, je mogoče reči, da so njegove slikane zgodbe navdušile.

Po slikah sodeč je Tomory notranjo potrebo po slikovnem izražanju začutil, ko je po drugi svetovni vojni postal vse bolj očitno, da temne lastnosti človekove biti zopet jemljejo v svoje roke vsakršna razmerja, predvsem pa v politiki in kapitalu. Človek, ki želi biti pošten do sebe in drugih, lahko ob spoznanju krivic, neumnosti in naivnosti, ob naklepnih zverinstvih utihne in obmiruje, ko meni, da sam ne more nič zoper vse to. Toda ljudje smo različni in v tej različnosti so tudi taki, ki zmorejo več. V notranji stiski, ki jo doživljajo na svojvrsten način, nadaljujejo bitko za boljši jutri, če ne že kar za preživetje.

Tomory je tak. Boj nadaljuje z upodabljanjem kritičnih in izprijenih razmer naše sedanosti doma in v svetu. V tem, koliko in kakšno vsebino vtke v eno samo podobo, sliko ali risbo, je Tomory umetnik. Njegova umetnost je mnoštvo njegovih domislic, izraženih v sliki. Ne njihova ostrina. Ta je rezultat njegovega drugega jaza, njegovega notranjega poguma.

Druga vrednost njegovih slik je vloženo delo. To delo niso »tri poteze s čopičem«, ki tudi lahko dajo umetniški vtis, temveč na desetine karikiranih ali simboliziranih nadobnosti, ki povedo milijon resnic. Toda ne vsakemu. Le tistemu, ki mu ob sliki zastane korak. In, ko se solidariziraš s Tomoryem, slikarjem in partizanom ali ga popravljaš, ker meniš, da je preoster, si se že postavil na stran tistih, ki vedo, da je življenje boj in da bo svet zdaj zdaj postal Dantejev pekel ali Mrtvi planet, če bomo pustili zmagovali takim lastnostim kapitala in ljudi, ki poosebljajo žival v slabem pomenu besede.

Stane Koman

Letošnje Kajuhove nagrade založb Borec in Partizanska knjiga

Založba Borec že od leta 1960 iz leta v leto podeljuje Kajuhove nagrade za najboljša izvirna dela, ki so v vsakem minulemu letu izšla v njeni hiši. Že tretje leto pa ocenjuje in nagraduje avtorje skupaj z založbo Partizanska knjiga, torej dela obeh založb.

Za najboljša dela preteklega leta so izbrali Rudolfa Hribnika-Svaruna Opredelev, monografijo Jožeta Javorškega Lili Novy, roman Vladimira Kavčiča Ko nebo zažari in nagradili so še uredniški odbor Zbornika dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem 1941-1945.

Nagrade bodo slovesno podelili jutri, 22. februarja, v Okrogli dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani. Objavljamo nekaj odlomkov iz vseh štirih nagrajenih del:

● Rudolf Hribnik-Svarun za kroniko OPREDELITEV

Opredelev, romansirana kronika o boju slovenskega naroda za njegov obstoj, osvoboditev in združitve, je neobičajen prikaz dogajanja v usodnem obdobju 1941-45. V njej z očmi in srcem borca, revolucionarja in komandanta razčlenjuje potek bojev s sovražniki od zgodovinske opredelivitve naprej, opisuje bitke in čas, riše usode borkov in borcev in kako z njimi raste iz ognja prerajena in osvobodjena domovina. Avtor ne želi biti zgodovinar ali književnik, ostati hoče priča tega boja, ki pojasnjuje njegovo vsebino, veličino in smisel.

cone prejšnjega dne pripravljena in očiščena ruševin in ovir, ker je bil predviden umik v Velikovec. Ker so smer čez Dravograd zapirale močne sile jugoslovanske armade, je bila tudi edina, čeprav terensko najtežja pot, po kateri je bil mogoč beg nemškega komandanta. Ta je izkoristil nepazljivost tistih, ki so bili določeni za nadzor nad njim in njegovim štabom, ter pod zaščito ene od še nerazoroženih enot 389. nemške divizije v noči na 13. maj pobegnil. Čeprav je kolona, v kateri je bil glavni ubežnik, pri vasi Poljane nalezla na zaporo Tomšičeve brigade, se je Nemcem uspelo že ponoči prebiti v Avstrijo. Tako je general Löhr s kolono svojega spremstva dokončno položil orožje in se vdal angleškemu tankovskemu polku, ki je imel svoj štab v Bistrici pri Pliberku. In ne samo to. V štabu angleškega korpusa se je poskušal pogajati o tem, da bi Angleži s svojimi divizijami posredovali in od narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije prevzeli vse ujetnike njegovih armad. Toda Britanci v to niso privolili.

Komandant cone Peter Stante-Skala in njegovi v štabu so hitro ocenili, da se je Löhr prebil do Britancev v Avstriji in da ga morajo iskati pri njih. O tem je Skala pozneje povedal:

»Ko sem zvedel, da je von Löhr pobegnil in da se proti Koroški pomikajo oborožene nemške kolone, sem bil prepričan, da je von Löhr pri Angležih, od koder lahko ukazuje svojim enotam. Napotil sem se v angleški štab. Tam sem energično protestiral in zahteval, naj nam pobelega generala takoj vrnejo. Na njihovo trditev, da ga ni pri njih, sem zagrozil, da bom obvestil maršala Tita, kako Nemci z njihovo pomočjo nadaljujejo boj proti nam. Zagotovili so mi,

da nam bodo von Löhra izročili takoj, ko bodo zvedeli, kje je, in nam obljubili tudi svoje sodelovanje v boju z neposlušnimi Nemci in ustaši ter s četniki...«

Štab cone je poslal za Löhrhrom tudi komisarja 14. udarne divizije Dolničarja, ki se je že prej pogajal z nemškim poveljnikom. Kmalu so obveščevalci cone zvedeli, kje je Löhr. Od štaba angleškega polka, pri katerem se je ubežnik nahajal, je bila odločno zahtevana izročitev generala Löhra in njegovega štaba. To je dosegel šele takrat, ko je pojasnil Angležem, kako so zajeli nemškega komandanta in kako je bežal, ter jim pokazal akt o kapitulaciji s podpisom generala Löhra in komisarja 4. operativne cone Haceta.

Ko je Löhr zvedel, da je ujet kot begunec, je poskušal ohraniti vsaj malo svojega ugleda. Stopil je naprej in teatralno izustil: »Gospodje, kjer so ostale moje armade, je tudi moje mesto. Zato sem na razpolago jugoslovanski armadi.«

Se istega dne, 15. maja, so Löhra z vsem štabom odpeljali v štab 3. armade v Maribor kot vojnega ujetnika. Z begom generala Löhra in vztrajnim prodiranjem nekaterih enot sovražnikove vojske proti Avstriji – posebno ustašev in četnikov – se je pokazalo, da zapore v rajonu Dravograda in Črne niso dovolj močne, da bi zadržale velik pritisk sovražnika, ki se je za vsako ceno hotel prebiti do Angloameričanov. Zato je 12. maja ponoči štab 3. armade ukazal 51. diviziji, naj se takoj z vlakom prepelje v Dravograd. Tja je poslal tudi 12. slavonsko brigado. Istočasno je bilo 17. diviziji ukazano, naj iz Slovenskih Konjic prodre po Mislinjski dolini v Dravograd. Dopoldne 12. maja se je 51. divizija že razporedila na položajih južno od Drave v rajonu Dravograda. S tem je bil sovražnikov prodor v Avstrijo na tej smeri dokončno preprečen. Sile narodnoosvobodilne vojske so bile tako številne in močne, da jih sovražnik ni več mogel zlomiti. Po 51. divizije so bili tam še Tomšičeva brigada 14. divizije, 6. brigada 36. divizije, 12. slavonska proletarska brigada, en bataljon Prekmurske brigade.

Ostali pa je še nezaprta prehod čez Ravne in Črno. Zato so tja poslali Tomšičevo brigado. Tega dne so v rajonu Celja 16. vojvodinska, 11. in 5. krajska divizija ter enote 4. operativne cone nadaljevali razoroževanje enot 21. nemškega korpusa, ki so brez odpora polagale orožje. Medtem so se v dravograjski kotlini in na smeri proti Ravnam in Črni razvneli čedalje hujski boji. Tudi južno od Celja so se enote 2. armade še vedno hudo bojevale z močnejšo grupacijo ustašev.

Pred Dravogradom so bile v obroču glavne ustaško-četniške sile, predvsem enote Paveličevega telesnega korpusa in ustaških »drugov«. Južno od Pliberka je bila 104. nemška divizija, ki se tudi ni hotela vdati. Ustaško-četniške sile so se naprej pritekale po Mislinjski dolini in iz Šoštanj proti Črni. Povsod so se odločno prebijale naprej.

Na ultimat 13. maja, naj se do 10. ure vdajo, so odgovorile z rožjem. Obenem so se poskušale povezati z bolgarskimi oficirji, ki so bili z enim polkom pred Dravogradom. Po poteku ultimata je močno okrepljena 51. divizija s petimi brigadami krenila v splošen napad. Razvil se je boj prsi ob prsi in na nož.

Ustaši so se dobro zavedali, da je to zadnja možnost za rešitev in so se borili na življenje in smrt. Uspelo jim je celo potisniti brigade narodnoosvobodilne vojske prav do dravskih mostov. Šele ko jih je z levega brega Drave začela zasipati artilerija s silovitimi ognjem, so jih ustavili in vrgli nazaj.

Boji so se potem nadaljevali vso noč na 14. maj. V štab 51. divizije se je sicer prišel pogajat ustaški polkovnik. Toda kot velikega vojnega zločinca, ki so ga oficirji v štabu divizije dobro poznali, so ga takoj aretirali.

Se posebno hudi boji so bili pri Hudi luknji, Doliču in Mislinji s 17. udarno divizijo »Vzhodnobosansko«. Tamkaj je bila velika ustaška grupacija, ki se je hotela za vsako ceno prebiti po dolini Pake prek Hude luknje in Paškega Kozjaka v Mislinjsko dolino in naprej k Slovenjemu Gradcu ter Dravogradu.

Ves prostor med Hudo luknjo, Doličem in Mislinjo je bil dobesedno pokrit z ustaško vojsko in z njo umikajočimi se družinami ter drugimi begunci.

● Jože Javoršek za monografijo LILI NOVY

Pripoved Jožeta Javorške o Lili Novy je s spretno pisateljsko roko orisan človeški in pesniški obraz izjemne žene in odlične besedne oblikovalke iz ravnokar minule slovenske kulturne preteklosti. Avtor je oživil njene človeške poti s poznavanjem, s čustvenim zanosom in s človeško obzirnostjo do pesništva intimnosti in zapletenosti njenega okolja. Z njenimi slovenskimi in nemškimi pesmimi pa je slikovito sledil poetičnim črtam nemirnega srca in razmišljajočim odzivom njene radostne narave. Javorškova lirčna monografija postaja ponekod poema o obči življenjski usojenosti.

Iz Javorškove monografije Lili Novy, ki je lansko leto izšla pri Partizanski knjigi v zbirki Znameniti Slovenci, smo izbrali odlomek, ki prikazuje pesničin vstop v literaturo in njeno spoznavanje slovenskega kulturnega ustvarjalnega prostora:

Lilin stric Mohor Pirnat je bil korenit Slovenec. Pa ne samo to. Mohor Pirnat je do nadvse poznal slovensko literaturo, zlasti pa slovensko

moderno. Ko je videl, da se Lili Novy intenzivno ukvarja z literaturo, ji je začel odkrivati svet slovenske moderne poezije in kulture sploh. Za Lili Novy je bil svet slovenske literature pravo pravcato odkritje. Slovenci so bili dotlej znano ljudstvo nižje vrste, ki seveda nikakor ni bilo sposobno, da bi lahko izoblikovalo tako razvit jezik, da bi z njim mogli izražati najtanjša človekova čustva in najvišje misli. Tako kot drugi Nemci tudi Lili Novy ni vedela, da so na slovenskem pesniški in pisateljski seznajo v svojem jeziku mojstrsko izražati in z genialno spretnostjo ustvarjati umetniške trajne vrednosti.

In v istem času, ko je Lili Novy začela po zaslugi strica Pirmata odkrivati slovensko literaturo, je doživljala tudi druge kulturne pretese. Svetovna vojska je načela temelje weimarskoklasične literature, ki ji je Lili Novy pripadala po svoji izobrazbi in ljubezni.

● Uredniški odbor:

Jože Novak, dr. Ruža Germ-Šegedin, dr. Pavla Jerina Lah., dr. Davorin Valenti, dr. Viktor Volčjak in dr. Velmir Vukilić

za ZBORNIK DOKUMENTOV IN PODATKOV SANITETNE SLUŽBE V NOV NA SLOVENSKEM 1941-1945

Urednik Jože Novak in člani uredniškega odbora so v sodelovanju s sekcijo za partizansko saniteto Slovenskega zdravniškega društva s smotnim izborom dokumentov in z opombami osvetlili eno od najbolj organiziranih in uspešnih dejavnosti v narodnoosvobodilnem boju – partizansko saniteto. S pripravo štirih knjig o sanitetni službi v NOV na Slovenskem so opravili pomembno delo pri znanstveno kritični izdaji virov za zgodovino narodnoosvobodilnega boja.

(Iz gradiva o slovenski partizanski saniteti, tistega dela, ki je izšel leta 1979, objavljamo nekaj odlomkov o partizanskih zdravnikih.)

Zdravstveni delavci Slovenije med narodnoosvobodilno borbo

Zdravniki leta 1941

Nesrečnega leta 1941, dne 17. aprila je Jugoslavija kapitulirala pred silami sovražnikov. Slovenijo so razkosali na tri dele Nemci, Italijani in Madžari. Okupatorji so se dobro zavedali, da jim je poleg komuni-

stov in naprednih delavcev najnevarnejša inteligenca. Torej so začeli z aretacijami in terorjem. Na spodnjem Stajskem in Gorenjskem so Nemci začeli napredno slovensko učitelstvo, zdravnike, pravnike in duhovščino ter napredne kmete ne samo zapirati, temveč tudi izseljevati in izganjati. Res da so večino zdravnikov

JELO GAŠPERŠIČ

Rdeče jagode za Katjo

Redko je bilo slišati njeno rodbinsko ime: Zora Rupena. Morda tu in tam, bolj ob »uradnih« priložnostih v drugi polovici vojne, na kakšnih zborovanjih, konferencah in kongresih. Za vse nas, domače in sodelavce in vse, ki so jo poznali in jo imeli radi, pa je bila: KATJA! Partizanka Katja, ime dolenskega dekleta iz Mirne peči, ki je postalo pojem sleherne pokrajine, kjer je pustila globoke sledi svojega aktivističnega dela.

Katja je padla 27. februarja 1945 v Mali vasi blizu Tomaža v Slovenskih gorah na Rihtarjevi kmetiji. Usodno naključje je hotelo, da je dobra dva meseca pred koncem vojne prav v Slovenskih gorah sklenila svoj življenjski krog. Pet let poprej, leta 1940, je namreč po odlično opravljenem Državnem gospodinskem učiteljsku v Prokuplju nastopila svoje prvo službeno mesto v Mali Nedelji, ki ji danes pravijo Bučkovci. Izjemno uspešno je poučevala

na potujočem gospodinskem tečaju, ki ga je prekinila vojna.

Katjo so tiho pokopali v enem tamkajšnjih gozdičev, da sovražnik ne bi našel in oskrnil njenega groba. Na bližnja drevesa so urezali njeno ime. Na vsako deblo po eno črko: - K - A - T - J - A. Da bi laže našli njen grob. Pretresljivo znamenje na koncu njenih poti. Sporočilo so zaupali drevju, ki zalije grobe črte rezila z novo rastjo, in to sporočilo ohrani za dolga desetletja, dokler živi. Motiv za tragično legendo. Kdor je kdaj doživel partizanski pogreb v zločesti tihozi zimski krajini, po kateri krožijo divjaška krčela Vlasovih kozakov in patrolje SS, si bo njegovo obredje zapomnil za vedno: grobi zven orodja, upor zmznjene zemlje, in koreninja in spoštljivi molk, ki je obenem žalostinka in zaobljuba k vztrajanju. Izgubil si del tovariške. Nekaj tebe ostane tudi tam.

Ustno in pismeno izročilo pove, da je bila zadnja želja smrtno ranjene Katje, naj je

ZORA RUPENA-KATJA - v družbi s tedanjim predsednikom glavnega odbora ZSM Vilmo BEBLER-PIRKOVIČ. Črnomelj, junija 1944.

ne pustijo žive v roke sovražniku, njena poslednja beseda, preden je izdihnila, pa MAMA! Ta zadnja beseda s konca njenega življenja se je vrnila na svoj začetek k prvi ki jo navadno izgovori otrok. Katja je bila upravičeno ponosna na svojo mamo, s katero je tudi v hudih casih vzdrževala sicer redke, a prisrčne osebnostne in pismene stike, če je bilo le mogoče.

Šele po vojni sem večkrat obiskal to ženo, ki se je bližala sedemdesetim, v njen leseni hiški na robu Mirne peči. Leta in vsa hudina, ki jo je morala prenesti, so jo po srebrila in malo ukrivila, toda načela al zlomila je niso. Koliko značajskih potez, ki si jih opazil pri Katji, si naslutil pri tej ženi. Za njenim značilnim mirnopeškim na rečem, naravnost posutim z iskricami dolenske hudomušnosti, si zaznaval tisto vrsto slovenske žene, ki na svojevtrsten način osredinja in ohranja narodove poteze: po končnost, narodni ponos, zvestoba in vztrajanje. V materi, ki je pri skrbni vzgoji svojih otrok vsadila v njihova srca dragotne, kot so resnicoljubnost, iskrenost in človeško poštenje, je imela Katja ob sebi čisto deblo, na katero se je lahko oprla v svoji rasti. Saj ni treba daleč po primer: ko sta bili hčeri že dolgo časa partizanski aktivisti, sin pa v zaporu, so Italijani in belo

vropo je pretresala kulturna volucija, ki je rušila spomeke prejšnjih kultur, zlasti pa lotno pojmovanje nekdanje estetike, ki jo je izoblikovala skdanja »weimarska« kulturna. In kolikor je bila »weimarska« kultura neposreden deč sredozemske kulture, tolo je tudi sredozemska kultura v očeh »kulturnih revolucionarjev« zgubila na svojem jaju. Razbijaška kulturna gnanja, kakor na primer Dada, za njo nadrealizem in ekpresionizem, so se z uspehom aganjala v stolpe evrovizijske kulture, mednje so prvih ljusknila tudi valovi drugih smeljskih kultur, ki so jih otlej ošabni Evropejci zanejarjali ali pa nalašč zapostavali.

V takem kulturno-zgodovinskem ozračju je Lili Novy odrila v slovenski (se pravi barski) kulturi prave pravicave lasične lepote, kar ji je konno odkrilo slovenstvo in s em zatočišče za njeno lastno kulturo in s tem njen življenjski smisel. Mohor Pirnat ji je al, na primer, v branje celotnega Zupancića. Ugotovila je, a je prespala izid Čaše opojnosti, znamenite zbirke Čez lan in se bolj znamenitih Saogovorov. Ko je prebrala poem Telesa naša, je spoznala, la sodi pesem v vrhove slovenske lirike, a ker je napisala v slovensčini, je širši kulturni svet, žal, ne pozna. In ta so se je v njej porodila misel, la bi jo prevedla v nemščino, i je pač svetovni jezik. In jo

je prevedla. Nato je zbolela za tifusom (tifus je bila edina bolezen, ki se je je lotila pred njeno zadnjo, smrtno boleznijo...). V času, ko je ležala v postelji, se je vnela za Prešerna. Prevedla je celoten Prešernov Sonteni venec v nemščino.

Edvard Novy je z veliko pozornostjo spremljal literarno delovanje svoje žene. Ker je bil z razpadom Avstroogrske socialni status njegove družine spodkopan oziroma uničen, je bistrovidno ugotovil, da se ga da rešiti samo s kulturnim delovanjem. Zato je prišel na misel, da bi morala njegova žena navezati stike s pomembnejšimi kulturnimi delavci v tedanji Ljubljani, zlasti z Otonom Zupancičem, ki je bil tiste čase vsekakor največja duhovna avtoriteta na Slovenskem. Naganjal jo je, naj nese prevode Zupancičevih pesmi avtorju na Dalmatinovo ulico. In res se je po dolgem prigrvarjanju odločila, da jih bo nesla. Kakor sama poroča, k sreči Otona Zupancića ni bilo doma. In sploh ne v Ljubljani. Menda je bil na morju. Oddahnila se je. - Nekeč pa so letovali na Homcu pri njihovi ljubljani Angeli Gostičevi. Edvard Novy je zvedel, da je Oton Zupancič z družino na počitnicah v bližnjem gradu Zaprice nad Kamnikom. Sklenil je, da mora njegova žena Lili za vsako ceno najti stik z njim. A prevodov Zupancičeve lirike ni imela s seboj. K sreči je pesmi

Primer, kako Jože Javoršek prikazuje Lili Novy skozi njeno pesem:

Pesem Kot list obravnava motiv, obdelan že v njenih nemških pesmih, ponavlja pa se tudi v njenih poznejših pesmih, kar seveda ni čudno, saj lahko trdimo, da je izraz njenega vsakdanjega življenja.

Kot list, v jesenskem vetru gnan, tako bežim iz dneva v dan.

Nemir, ki veje vsepovsod, mi venomer veli: od tod!

V katero se obrne smer, obstanka zame ni nikjer.

A pesem se nenadoma iz opisnosti poglubi v eksistenčialno stisko nasploh, ki pa se ne kaže v nikakršni prestrašenosti, ampak v mirnem spoznanju, da se mora ta nemirni list, ki ga vrtinči bežni zrak, spustiti na zemljo, se napiti sokov iz dna in postati »drugim hrana, drugim list.«

znala na pamet in jih je lahko napisala. Skupaj z možem sta odšla na Zaprice. Mož je čakal pred gradom, Lili pa je vstopila. Zagledala je dva fantka v rjavih hlačah. Vprašala ju je, kje je Oton Zupancič. »Očka spi...« sta odgovorila. Lili Novy si je oddahnila ter odšla. Edvard pa nikakor ni bil zadovoljen. Vedel je, da pesnikovo popoldansko spanje ne more trajati v nedogled. In res je Lili Novy čez kako uro spet poskusila. Sprejela jo je Otonova žena-gospa Ani. Mislija je, da je kakšna igralka, ki je prišla prosjačič novega upravnika slovenskega gledališča za službo. Takrat se je prikazal Oton. »Bil je elegantno oblečen in zelo kavalirski,« pripominja Lili Novy v svojih spominih. Peljal jo je v neko lopo in vprašal, kaj hoče. Povedala

mu je, da se ukvarja s prevajanjem in da je prevedla nekaj njegovih pesmi, ki bi mu jih rada pokazala. Najprej mu jih je prebrala, nato pa jih je prebral še sam in na tistem premislil. »Ko jih je prebral, je nekaj rekel - ampak tistega pa nikoli ne povem! Tisto je kakor zlata medalja v mojem srcu!« Tako je zapisala, ko se je spominjala ure, ki je bila zanjo vsekakor odločilna. Oton Zupancič je namreč prevode Lili Novy z vso upravičenostjo zelo pohvalil in izjavil, da še z nobenimi prevodi svojih pesmi v nemščino ni bil tako globoko zadovoljen. Zato je poslal Lili Novy k skriptorju dr. Joži Glonarju v Ljubljano, ki je bil veleučencjak in znan sitnež, poleg vsega pa zaklet sovražnik žensk. Če bi Glonar ugotovil, da so prevodi Lili

Novy povprečni, bi jih z jezo in pikrimi pripombami zavrnil, a takoj je uvidel, da gre za resnično pesniške prevode, zato jih je posredoval listu Prager Presse, kjer so bili tiskani. S tem se je začela v Lili Novy preobrazba, ki je bila izjemno dalekosežna. Počasi so se začeli podirati njeni fevdalni predsodki, počasi je začela spoznavati, da so se življenjske navade spremenile in da

bo morala tudi ona spremeniti svoj način življenja. Zato se je nenadoma odločila, da bo povlekla iz predalov tudi svoje nemške pesmi in jih pokazala strokovnjakom. Ko jih je prebrala Pavla Preradovič, ji je vsa navdušena posredovala svojemu možu, ki je bil glavni urednik Neue Freie Presse. In nemške pesmi Lili Novy so bile priobčene. Lili Novy je stopila v literaturo.

• Vladimir Kavčič za roman KO NEBO ZAŽARI

Roman Ko nebo zažari je pomembna samostojna dopolnitev velikega epskega triptiha Žrtve. Z njim je ta pretresljivi in monumentalni Kavčičev prikaz grozot vsaj navzven zaokrožen in končan, časovno je prispel do leta 1945. V resnici pa zastavlja temna človekova globina še kar naprej neodgovorljiva vprašanja, življenje se nikoli ne začneja in nikoli ne končuje: roman je spomenik bridkemu in brezimnemu junaštvu, postavljen s prepričljivo ustvarjalno kretnjo in prežet s strastnim in vztrajnim odkrivanjem vedno novih podob in spoznanj o ljudeh.

sploh niso vedeli, da je vojna. Še Miroslav je počasi pozabljal nanjo. Kot da se je po dolgem in hudem mrazu znašel v topli sobi. Polasčala se ga je brezbriznost, in je spotoma kar malo zadremal. Zbudil se je, ko je avtobus že stal in je bila iz njega izstopila že večina potnikov.

Mahnil jo je za gručo, ki je bila najbolj številna, saj tu ni bilo videti nič drugega kot med drevjem raztresene večnadstropne stavbe, skoz mrežasto ograjo pa je tudi že videl ranjence in bolnike v rjavih hlačah. Nekateri izmed njih so se premikali z berglami, ko pa je prišel bližje, je videl, da so nekateri tudi brez rok. Dohitel je skupino štirih, petih, ki so vsi imeli povezane glave in ko se je kradoma ozrl po njih, je opazil, da imajo nekateri odprtino samo za eno oko. Kljub temu so se živahno pogovarjali, razločil in celo razumel je posamezne nemške besede. Občutek varnosti, ki ga je spremljal med potjo, je izpuhtel. Ozračje je postajalo moreče, bolj neprijetno, kot se ga je mogel nadejati.

Stavba, v kateri so se zdravili civilisti, je bila med najmanjšimi in šele po dveh poizkusih je naletel na domačega človeka, ki ga je napotil k pravemu vходу. Ko je našel očeta, je komaj verjel, da je to res on. Oče je ležal, obrnjen k steni, zakrit do vratu. Ko je Miroslav vstopil, se mu je zdelo, da je še vedno na hodniku in da je postelja pred njim prazna. Na levi strani so bila še ena vrata, odprta, in od tam je bilo slišati glasove, podobne ječanju.

Oče je začutil njegovo bližino in dvignil glavo. Na suhem in bledem obrazu so za spoznanje oživele le oči. Miroslavu se je zdel očetov obraz prazničen in odmaknjen, kot da je pripravljen na smrt.

aprli in nato izgnali, vendar se nekaj zdravnikov in medicincev posrečilo priti v Ljubljano, ki je bila takrat pod italijansko okupacijo.

Kmalu so padli prvi talci, a padali so tudi prvi borci za svobodo. In vedno več je bilo ranjenih aktivistov, ilegalcev in partizanov. Kdo je bil tedaj bolj poklican, da jim pomaga, ne zdravnik!

Ljubljana je postala in ostala res čas, posebno v začetku okupacije glavno središče za »ekrutacijo sanitetnih kadrov in organizacijo partizanskega »dravstva.

Prvi zdravniški natični odbor Osvobodilne fronte

Dne 27. aprila 1941 je bila v skupirani Ljubljani ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Osvobodilno gibanje je zajelo vse plasti slovenskega naroda in seveda tudi slovenske zdravnike. Ti so med narodnoosvobodilno porbo ustvarili organizacijo partizanskega zdravstva, ki je v zgodovini edinstvena. Že naja 1941 se je na pobudo Komunistične partije Slovenije v Ljubljani v splošni bolnišnici saniteta povezala v OF kot posebna organizacija. Najprej so

jo sestavljali štirje mladi bolnišnični zdravniki: dr. Damjana Bebler, dr. Božena Ravnikar, dr. Božena Serbec, dr. Andrej Zupancič in privatni zdravnik s privatno prakso dr. Mavricij Neuberger; pozneje še dr. Peter Držaj in dr. Marjan Južnič.

V začetku avgusta 1941 je bil osnovan poseben zdravniški matični odbor (ZMO), ki je bil neposredno povezan z izvršilnim odborom OF. Pritegnili so še dr. Bogdana Brecija, dr. Pavla Lunačka, dr. Frana Novaka in dr. Marjana Ahčina, pozneje pa še več drugih.

Organizirali so terenske zdravniške odbore po vseh oddelkih ljubljanske splošne bolnišnice, klinike in v drugih zdravstvenih in socialnih ustanovah, na bolniški upravi in na prosekuri, v ženski bolnišnici in detjem domu, v umobolnici in na Poljanskem nasipu, v zavodu za zdravljenje raka, higienskem zavodu, na polikliniki in mestnem fizikatu, v OUZD, železniški ambulanči, Bratovski skladišči, trgovski bolniški blagajni in Rdečem križu. Pritegnili so Babiško društvo, Društvo zaščitni sester ter magistre farmacije. Razen zdravnikov, medicincev, srednjega in nižjega zdravstvenega osebja so pritegnili tudi administrativne uslužbenke v zdravstvu.

Naloge ZMO in OF odborov v bolnišnici in izven Ljubljane

Glavna naloga teh odborov je bila nuditi zdravniško pomoč ranjenim in bolnim ilegalcem in partizanom, nadalje denarna in materialna pomoč, skrivanje aktivistov in ilegalcev, njihovih otrok in mater ilegalce. Često so avtomobili reševalne postaje skrivaj prevažali čez blok zastražene Ljubljane partizanske ranjence, partizane, aktiviste, in ilegalce, sanitetni ter drugi material. V zimi 1941/42 so namreč Italijani obdali Ljubljano z bodečo žico, zastražili dohode v mesto z utrdbami, na važnejših krajih postavili bunkerje, na cestah pa »španske jezdece«.

ZMO-OFF je zbiral denar, zdravniški instrumentarij in druge sanitetne potrebščine, ki so jih nabirali pri drogistih, lekarnarjih, zdravstvenih podjetjih, bolnišnicah, privatnih in bolnišničnih zdravnikih in pri drugih simpatizerjih OF. Pa tudi iz Zagreba, celo iz Italije in Avstrije je prihajal potreben sanitetni material. Zanje je bilo več skladišč, največje pri Golobovih na Mirju, v vili privatnega zdravnika Neubauerja za Bežigradom, pri Prašnjakaru in pri Lampiču v strogem središču Ljubljane ter drugod, posebno pa v ženski bolnišnici v Ljubljani, kjer so pod vodstvom dr. Pavla Lunačka dob-

ljeni material sortirali in pripravljali za partizansko saniteto ročne lekarne in zdravniške komplekte. Te so potem v zabojih odpremili kurirji, reševalni avtomobili, železničarji in pozneje kar železniški vagon, na osvobojeno ozemlje k partizanom.

Med drugimi važnimi nalogami so se zavzemali tudi za čimboljšo funkcionalnost in organizacijo ilegalne sanitete v Ljubljani in zdravstvene službe v partizanih. Za mlade zdravnike, medicince in bolničarke so zavedni zdravniki prirejali v splošni bolnišnici več ilegalnih sanitetnih tečajev prve pomoči.

Julija in avgusta 1941 sta dr. Pavel Lunaček in dr. Fran Novak v štirinajstdnevem dopustu s kolesi obiskala podeželske zdravnike, ki sta jih pozivala na pomoč partizanom in k zbiranju sanitetnih potrebščin. Med najagilnejšimi zdravniki na terenu so bili dr. Ivan Oražem v Ribnici, dr. Franc Podkoritnik v Grosupljem, dr. Valerija Strnad v Železnikih, dr. Stefan Šobar v Črnomlju in seveda še mnogi drugi...

(Imena, številke, analize in statistike zajemajo precejšen delež gradiva, sistematsko urejenega in preglednega v štirih knjigah o partizanski saniteti. Sestavljavci so si prizadevali, da ne bi prezrili nobene dejavnosti in so tako podali vso razvejanost zdravstvene dejavnosti na Slovenskem v NOB)

gardisti vse pobrali, razdejali domačijo, zaprli še bolnega strica, dvanaestletno vnukinjo Majdo in tudi njo, ki so jo zadržali na karabinjerski postaji. O božicu 1942 pride h Katjini mami v zapor domačinka s povabilom: »Gospa Rupena, marešalo je dovolil, da vsaj ta sveti večer preživite z nami. Saj ne morete biti tukaj na mrzlem in med podganami...!« Katjina mama jo je odločno zavrnila rekoč: »V skledo, iz katere jedo moji otroci, ne bom pljuvala! Nikamor ne grem! Če so me zaprl, bom tukaj, dokler me ne bodo izpustili!«

Mirne duše lahko zapišem, da je bila Katja ena izmed zelo uspešnih in priljubljenih aktivistk na Slovenskem. Kot izkušen partizanski popotnik po jugu naše dežele bi rekel tole: Če bi bila Katja delovala denimo nekje v Bosanski krajini na Podkozarju pa Podgrmeču ali pa v Liki, kjer sta bila tudi narodni melos in stihotvorstvo poseben izraz osvobodilnega razpoloženja, bi mladina prav gotovo vila kola s pesmijo o Katji.

To, kar jo posebej dviga nad splošnost, je njena čudovita, plemenita človeška narava, s katero je bila obdarjena. Razodevala je svetlega, razsvetljenega človeka, ki že po naravnem nagnjenju obvladuje tisto svojevrstno pedagogiko in andragogiko

osvobodilnega boja. Znala je najti prave ključke do človekovega srca, dramiti, navdušiti, premagovati dvome, zadržanost in nezaupanje, zamajati nenaklonjenost. Velike in usodne resnice osvobodilnega boja je prevajala v ljudsko govorico in jim dodajala iz svoje bogate človeške nravi. Pravo vrednost takega aktivističnega garanja si znal ceniti zlasti tedaj, če si se znašel na brezpotjih puščave neobdelanega terena, med neozaveščenimi ali celo sovražno razpoloženimi ljudmi. Katja pa je znala ob pravi priložnosti zastaviti tudi pravo besedo zoper tiste posamezne grobosti in samovoljnosti v osvobodilnem gibanju, ki bi mu utegnile škodovati.

Njen prosvetljeni aktivizem sta neločljivo podpirala njena zunanost in njen priljuden nastop: čvrsto, jedro in čedno ter nekako športno urejeno dolenjsko dekle z značilnima, močnima kitama svetlokostanjevih las, se je zdelo kot uglašeno in ubrano s sončno stranjo mehke dolenjske pokrajine. Sončno dekle, z obrazom, ožganim od sonca in vetrov, ki se je prej ko prej razletel v hudomušen nasmeh, in ji malo vzhodnjaško privzdignil nvanje kotičke toplih, rjavih oči. Ta dolenjski bistr, ki si ga lahko opazil pri dolenjskih dijakih in študentih z njihovo melodično govorico

vred, je Katja prinesla, pravijo, še iz rosnega otroštva, ko je po deško ostrizena furala s konji ob očetu, ki ga je zgodaj izgubila.

Katja je pravi otrok Osvobodilne fronte. Njen odgovorni aktivizem se začne s prvimi dnevi razsula stare vojske, ko pridejo v njihovo hišo onkni nemški oficirji in zahtevajo »velikonočni žegen«. Rupenovi pa odvračajo borne kmetiče, naj se ne ponižujejo pred njimi s tisto polomljeno nemščino iz cesarskih časov, v naivni veri, da prinašajo red, delo in blaginjo. Tedaj pride do prave veljave vse tisto, kar je leta in leta sedalo v dušo mlade Katje: napredno družinsko ozračje, človečanske vrednote dobre knjige, delo in vpliv partije v Društvu kmečkih fantov in deklet ter levem krilu Sokola, neposreden vpliv dolenjskega revolucionarja Jožeta Slaka, ki je zahajal k njim ter posreden prek pisane besede Janeza Marentiča, udeleženca Čebina in prodornega teoretika kmečkega vprašanja, skupna rast s sestro Maro, ki so jo že pred vojno na Jesenicah zaprl po Zakonu o zaščiti države, pa še skupina naprednih profesorjev in sošolk na gospodinjstvem učiteljsku. Vse to so bila tista oporišča in spodbude, ki so mlado dekle tako rekoč čez noč napravile za odgovorno in samozvestno, frontno, partijsko in skojevsko politično

delavko, ki je prevzela na svoja ramena svoj del odgovornosti in do zadnjega ne bo omahnila pod težo bremen osvobodilnega boja. To je svetel primer, kako je na nekem področju brez učbeniških formalizmov nastajal ta edinstveni slovenski čudež - Osvobodilna fronta. Dekleta so izbrala vse svoje prijateljske, šolske, društvene, sorodniške in druge zveze pa ugled in poznanost družine, da so kot marsikje drugje, stakale na oko nevidno, a trdno vezje in ožile Osvobodilne fronte. Ura osvobodilne abecede je v naslednji že pomenila zrelostni izpit v akciji.

Katja se je po tihem sporočilu mame prek nekega pobiča »naj ostane, kjer je«, ognila aretaciji, ko so ji doma postavili zasedo. Kot članica podokrožnega odbora OF Trebelno-Mokronog in pozneje okrožnega odbora deluje na Dolenjskem. Prezi-mi dolenjski del roske ofenzive, ki gre čez pokrajino kot orjaško maščevanje. Iz oči v oči se srečuje s fanatičnim belogardizmom, ki je posebne vrste, da ga ne moremo enostavno razložiti z nekimi šablonskimi družboslovnimi merili. Na Rihpovcu blizu Blatnega klanca jo ponoreli belogardisti že lovijo za nahrbtnik, pa se jim srečno izvije.

(se bo nadaljevalo)

Razmerja odgovarjajo

Lepo je, da se bralci odzivajo na uvodnik iz 13. številke Razmerij, ki nosi naslov Bela krajina in so ga poslali uredništvu TV-15 ogorčeni tovariši partizanski novinarji. Še lepše je, da so tudi pisma bralcev ogorčena.

Ker je tudi naš uvodnik, tak kot je, nastal iz ogorčenosti, bo prav, če omenimo nekaj malenkosti, ki so v polemiki nekako prezrte.

V prvi vrsti gre za malenkost, ki se ji reče ekološka katastrofa. Tovarna kondenzatorjev Iskra Semič je namreč z neustreznim odlaganjem izločenih kondenzatorjev, morda pa tudi celih sodov, napolnjenih s polikloriranimi bifenili (v tem primeru nosijo industrijsko ime Pyralen), zastrupljala vodni in podzemni kraški svet Bele krajine. Najbolj zastrupljena je reka Krupa. Ta se izliva v Lahinjo in Lahinja v Kolpo. Po opravljenih analizah (prva je bila povsem naključna) je ugotovljeno, da so v vaseh ob Krupi in Lahinji močno ogroženi ljudje, živali in poljščine. Ogromne koncentracije strupa so ugotovljene v ljudeh, ribah, živalih in hrani živalskega izvora. O vsem tem in še o mnogočem smo pisali v 12. in 13. številki Razmerij. Izdana je bila tudi posebna številka, posvečena samo tej problematiki. Vsebuje obilico zgornjih dokumentov in pogovorov z odgovornimi in prizadetimi.

Iz vsega do sedaj objavljenega mora biti še tako površnemu bralcu jasno, da se reševanje teh »malenkosti« niso lotili in se ne lotevajo na način, ki ga pričakujemo od samoupravne socialistične družbe, posebej te, ki je tako prepleteno organizirana in ima svoje korenine v narodnoosvobodilnem boju in socialni revoluciji. Na to epopejo naših narodov smo tudi mi pri Razmerjih zelo ponosni. Zato je za nas ravnodušnost do prebivalcev ob Krupi (in Beli krajini sploh), ki so dajali zavetje toliko partizanom in institucijam nove oblasti, milo rečeno osupljiva, če že ne kar kontra-revolucionarna.

Arhivu partizanskih novinarjev in tovarišu Rudiju Roglju tole:

Resda so v sredstvih javnega obveščanja (Razmerja, Dolenjski list, Mladina, Delavska enotnost, 7 D, Naši razgledi, Tribuna, Naše okolje, Teleski in nekaj celo Delo) pisali o tej »problematiki«, kljub temu pa mi pri Razmerjih skromno dvigamo dva prsta iz zadnje klopi in menimo, da samo pisanje ne zadošča. Še več si upamo reči: nujno je čimprej, danes, takoj začeti reševati pokrajino in ljudi – toda ne tako, kakor se »rešuje« že več kot pol leta.

Tovarišem Antonu Kapšu, Antonu Skubetu in Alojzu Povšetu tole:

Niste daleč od reke Krupe. Sedite nekega dne v avtomobil in se odpeljite k tamkajšnjim vaščanom na obisk. Kaj boste storili, ko vam ponudijo z bifenili začinjeno domačo hrano (vševši maslo)? Bolje bi storili, če bi energijo, ki jo trošite za napad na Razmerja, preusmerili v pomoč prizadetim sosedom. Sicer pa, ali ste prepričani, da ni zastrupitev segla nemara tudi do vas?

In končno vsem, ki so ogorčeni nad Razmerji enako:

Zavzemite se raje za reševanje zibelke partizanstva!

Uredniški konzilij Razmerij

Krajani sprašujejo

Krajani, ki živimo neposredno ob reki Krupi, prosimo za pojasnilo na nekatera nam nejasna vprašanja.

O obvestilih, da je Krupa zastrupljena, smo v samem začetku dvomili, in smo to vodo uživali še naprej, kajti nismo verjeli, da bi nas predstavniki naše občine pustili tako zelo na cedilu in nas o zastrupljenosti vode ne bi takoj uradno obvestili. Kljub vsemu pa smo ostali zmedeni, pojavili so se dvomi, in zato smo se prizadejali sestati in zahtevali uradno informacijo o dejanski situaciji. Šele na našo odločno zahtevo, naj nam pojasnijo resnično stanje vode, smo dobili pisno prepoved uporabe vode iz Krupe, za pitje, napajanje živine, kopanje kot tudi ribolov. Sprašujemo pa se, ali bi sploh bili uradno obveščeni, če tega ne bi sami zahtevali? Ali so naša življenja res tako malovredna, da se nekaterim birokratom ni zdelo vredno takoj ukrepati in preprečiti nadaljnjo uporabo strupene vode?

JOŽE PER, predsednik
vaškega odbora SZDL
Stranska vas

Društvo Bela krajina izraža zahteve

Društvo Bela krajina v Ljubljani, v katerem je vključenih 629 članov, je na svoji redni letni skupščini soglasno sprejelo zahtevo po takojšnji izvedbi ukrepov zoper posledice ekološke katastrofe, ki je prizadela Belo krajino. Že po opravljenih analizah je bilo ugotovljeno, da so v nekaterih vaseh zaradi uživanja strupene vode ogroženi ljudje, živali in poljščine.

Sodi in kondenzatorji, napolnjeni z bifenili in odvrti v kraške jame, še niso docela prepustili nevarnih snovi v podtalje. Zahtevamo, da v letu 1985 iz vseh odlagališč izkopljejo nevarne snovi in ustrezno dekontaminirajo, deponirajo ali uničijo.

Zahtevamo, da se vsem vases ob Krupi in Lahinji, ki se nimajo vodovoda, v letu 1985 napelje vodovod.

Glede na dejstvo, da je Bela krajina kraški teren in da ne vemo, kje so vsa odlagališča PCB, pričakujemo onesnaženje na širšem območju. Zato zahtevamo, da vsestransko takoj analizirajo vodo v vseh belokranjskih vodnjakih in vodnih virih.

Zahtevamo posebne takojšnje zdravstvene preglede ljudi, ki so bili v kakršnem koli stiku s polikloriranimi bifenili.

Zahtevamo, da republiško javno tožilstvo sproži postopek pred sodiščem glede kazenske odgovornosti za to ekološko katastrofo.

mag. ANTON REMS,
predsednik društva

Kaj ti ljudje sploh hočejo?

Na seji predsedstva skupnosti borcev 15. udarne divizije NOVJ, 6. februarja 1985. leta, smo prebrali članek Bela krajina (TV-15 z dne 24. januarja 1985), ponatisnjen iz Razmerij, glasila OO ZSMS Metlika.

Cepprav razumemo ogorčenost zaradi onesnaženja Lahinje in Krupe, se ne moremo strinjati z miselnostjo skupine – »konzilija«. Tudi sam način pisanja je zmerjaški (banda, gromovnikov, žreti, nacejati, jata požeruhov, glavešine, jazbeci itd.). Kaj bi ti na tadebudneži rekli, če bi jih označili s podobnimi izrazi?

Bela krajina je bila še dolga leta po vojni zelo revna in gospodarsko nerazvita. S pridnostjo njenih prebivalcev in ob pomoči skupnosti se je rešila iz najhujših težav, saj je zraslo nekaj industrijskih podjetij!

Kot se pogosto dogodi, je industrializacija prinesla težave, med njimi tudi onesnaženja voda. Za to pa vsekakor mi partizani, tudi tisti, ki jih avtorji članka nersramno zmerjajo, niso niti najmanj krivi.

Zato se sprašujemo, kaj pisci tega članka sploh mislijo in kaj hočejo s tem? Prav lahko je glede na način, kakršnega smo bili vajeni brati v člankih Slovenca in Slovenskega doma leta 1944–1945, razumeti članek Bela krajina v Razmerjih kot poziv na obračun.

Predsedstvo
Skupnosti borcev 15. udarne
divizije NOVJ

Protest proti sramotnemu izkrivljanju resnice

Člani ZZB NOV Ostrožno smo se zbrali na letni skupščini v začetku februarja. Z obžalovanjem smo ugotovili, da moramo biti po 40 letih svobode priče nepravilnemu prikazovanju zgodovinskih dejstev iz NOB. Pojavi nepravilnega razlaganja dogajanja nekaterih zgodovinarjev in idejam NOV tujega opisovanja dogodkov v leposlovnih delih nekaterih kuturnih delavcev,

ki tega niso sami doživljali, sklicujoč se pri tem na načela demokracije in svobode umetniškega ustvarjanja, povzročajo pri nedovolj obveščenih dvome v ideale, za katere so se bojevali, prelivali kri in v ti-soh umirali naši borci.

Ne moremo razumeti, da nekateri tako imenovani »javni delavci« v časopisih in revijah lahko objavljajo sovražne sestavke in poveličujejo boj bele garde, domobrancev in drugih narodnih izdajalcev ter ga istovetijo z bojem partizanskih borcev. Vsem, ki so sodoživljali najhujše čase okupacije, je še kako dobro znano, da so se partizani bojevali z nepopisnimi žrtvami na nacionalno in socialno osvoboditev širokih množic, belogardisti in drugi odpadniki naroda – pa so se v teh hudih časih postavili na stran okupatorja in stopili na neslavno pot izdajalcev lastnega naroda. Z dokumenti je dokazano, da sta bila škof Rožman in general Rupnik najhujša izdajalca, bila sta organizatorja bele garde in domobranstva na Slovenskem. Škof Rožman je bil pobudnik vseh večjih akcij proti pripadnikom NOV in sodelavcem OF, povezoval je belo gardo z Italijani, s plavo gardo in četniki, pozneje pa tudi z Nemci, ki jim je prav tako zvesto služil. Sam in prek svojih podrejenih je spodbujal k bojevitosti, mučenju in pobijanju tisočih žrtev ter požiganju neštevilnih slovenskih domov. Jasen je odgovor na vprašanje, kdo je kriv za te številne zločine nad slovenskim narodom. Krivdo in organizirano škofa Rožmana in njegovih pomagačev morajo spričo dokazov priznati tudi odgovorni iz vrst duhovništva, in to javno objaviti v občilih.

Danes si upajo nekatere skupine ljudi, med njimi tudi del intelligence, ki jim je naša družba dala vse možnosti najvišje stopnje izobrazbe in vsestranske osebne uveljavitve, predlagati nekakšno »narodno spravo«, gradnjo obeliska vsem žrtvam vojne z obeh strani, rehabilitacijo najhujših vojnih zločincev in narodnih izdajalcev.

Te in podobne akcije nepravilnega in zlonamernega obveščanja javnosti ter zavajanja mladega rodu, ki v naših šolah žal ne dobi zadostnega in pravega poduka o naši polpretekli zgodovini, vnašajo nemir tudi med poštene državljane. Borci OK Ostrožno in Lava zato ostro protestiramo proti vsem tem in podobnim demagoškim pojavom in izkrivljanju dejstev ter terjamo od najodgovornejših ljudi in ustanov ustrezne brezkompromisne ukrepe. Prava sramota namreč je, da moramo še danes po 40 letih javno zagovarjati znana dejstva in pravičnost našega narodnoosvobodilnega boja.

OO ZZB NOV
Ostrožno

Ocena Razmerij

Svet za informiranje pri OK SZDL Metlika je obravnaval in ocenil vsebinsko znosno Razmerij, glasila OO ZSMS Metlika.

Svet ugotavlja, da Razmerja kot glasilo mladih v krajevni skupnosti Metlika imajo svoje mesto in vlogo v tem prostoru in sistemu družbenega obveščanja, in da je bilo pri dosedanjem delu vloženo veliko truda.

Ugotavlja pa tudi, da so se v Razmerjih začela pojavljati nekatera negativna prizadevanja, zlasti v iskanju ocen naše polpretekle zgodovine, in sicer prek različnih intervjujev. Prikazati želijo nekatere dogodke in razvoj predvsem negativno, čimer se lahko razume, da imajo namen razvrednotenja pridobitev revolucije in povojnega razvoja, našo družbo pa prikazati kot nedemokratsko. Odgovornost za različne pomanjkljivosti in slabosti v družbi pripisujejo le zvezi komunistov.

Takšna usmeritev pisanja Razmerij je dosegla vrh v uvodniku 13. številke z grobim in žaljivim odnosom do nosilcev odgovornih funkcij v republiki. Na zaničljiv način je prikazana tudi gostoljubnost Belokranjcev.

Prikazati bralcem, da je bila Bela krajina le gostiteljica ki pa ni bila deležna širše družbene pomoči in pomoči posameznikov, ni pošteno. Bela krajina je dosegla v zadnjih štiridesetih letih z veliko družbeno pomočjo in tudi ob velikem odrekanju delovnih ljudi in občanov velik napredek in razvoj.

Svet obsoja in zavrača način pisanja, kot je v uvodniku 13. številke, saj krni ugled te družbene skupnosti, v korist pa ni tudi Razmerjem samim.

Svet se zavzema za nadaljnji razvoj glasila, ki naj bo mesto in prostor udeleževanja širšega kroga mladih o vseh področjih njihovega dela in življenja. Takemu glasilu bo svet pripravljen tudi dati potrebno pomoč.

TONI KRAŠOVEC
sekretar OK SZDL Metlika

Površna oddaja o 6. SNOUB Slavka Šlandra

Po zgodovinskih zapisih in spominih borcev je imela 6. SNOUB Slavka Šlandra veliko več uspešnih bojev z veliko močnejšim nemškim sovražnikom, kot pa je bilo omenjeno v oddaji sredi januarja na 2. programu RTV Ljubljane.

Za tako površno sestavljeno oddajo ni bil kriv srbohrvatski komentator, saj je prevajal iz slovenskega besedila. Razumem, da taka oddaja ne more trajati več ur, da bi lahko nanizali na uspešno zavzeta sovražnikova oporišča in ne večje akcije na področju, kjer je delovala Šlandrova brigada. Toda samo akcija na tovrnjake pri Trnjam in omenjanju le nekaterih zavzetih sovražnih oporišč v Savinjski dolini je le premalo.

SREČKO GRAŠIČ

O presaditvah telesnih organov

Z veliko pozornostjo sem spremljal v januarju izjemno dobro pripravljene pogovore s povabljenimi pred televizijo. Le v naslovu oddaje Transplantacija – up ali strah me je motila le beseda strah. Lepše bi se slišalo Up v lepše in daljše življenje. Pozdravljam zamisel, da bi čimprej sprejeli zakon o transplantaciji. S tem bi marsikateremu bolniku spremenili način življenja, kot je izjavil eder: od navzočih, da bi znova zaživel.

Različna so bila mišljenja, kako dobiti posamezne dele človeškega telesa, ki bi služili za presaditev drugemu bolniku. Mišlim, da bi morali po sprejetju zakona o transplantaciji začeti resno humano akcijo med ljudmi. Z akcijo bi lahko začeli pri Rdečem križu. Z reklamo v vseh javnih občilih bi dobili ljudi, ki bi bili pripravljene podariti svoje organe. Ti ljudje naj bi bili zajeti v sezname z vsemi potrebnimi podatki. Danes se mnogo ljudi odloči, da jih po smrti upeljejo. Tako oporoko so naredili v času življenja in svojci to vedo, pa zato ni nobenega problema. Tako naj bo tudi pri presaditvi posameznih organov človeškega telesa.

Udeleženec pogovora je povedal, da je podaril ledvico svojemu bratu in oba lepo živita vsak z eno ledvico. Takih primerov naj bo v prihodnje čim več. Če se bodo taka društva ali sekcije ustanovila, bom aktivno sodeloval in dal pisмено izjavo o uporabi mojih delov telesa. Nekdo mora začeti in akcija bi šla naprej. Želim, da bi bilo še več člankov v časopisih in rad bi slišal še druga mišljenja.

LOJZE ŠPILER

Imeli smo ljudi

Umrljivost med člani borčevske organizacije je zelo velika.

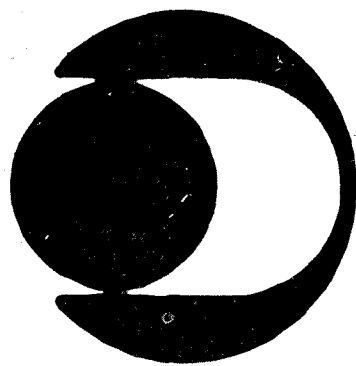
Dejstvo je, da so številni pogrebi »navadnih« umrlih članov ZB vzrok za utemeljene domneve, da so te člane pristojni KO ZZB popolnoma in brezbržno pozabili. Moralna dolžnost pristojne organizacije ZB je, da se njen predstavnik ob odprtem grobu z nekaj besedami poslovi od umrlega. Saj to nič ne stane. To so dolžni storiti za člane, ki so se v NOV bojevali s puško v roki, enako tudi za vse člane, ki so sodelovali z NOG doma ali na določenem območju. Vsaj na zadnji poti umrlih članov ne bi smelo biti razlik.

Prav tako bi morala biti smrt vsakega člana ZB obvezno objavljena v TV-15. Naš tovariš v rubriki Imeli smo ljudi, kjer bi zadostoval že en sam stavek, brez fotografije. Večina KO ZZB to vestno naredi, medtem ko se pri nekaterih odborih, sicer redkih (Žilce), iz nerazumljivih vzrokov to ne dogaja. Tudi stroški za take namene ne bi smeli biti ovira niti vprašanje moralne obveznosti, da se vsakemu članu ZB vsaj ob njegovi smrti skromno oddolžimo.

JOŽE HITI

DONIT

N. SOL.O. MEDVODE

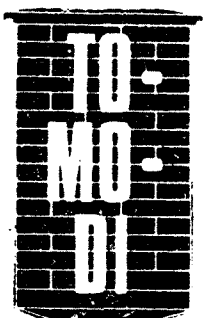
**DONIT KEMIČNA
INDUSTRIJA
MEDVODE —
n. sol. o.**

**KOMANDANTA STANETA 38,
61215 MEDVODE**

TEL. (061) 611-106,
TELEX 31365 YU DONIT

TELEFON: CEN-
TRALA: 212-011
ŠEF KOMERCIALE:
218-347 TELE-
GRAM: KIP Ljublja-
na — Tekoči račun
50101-601-23238;
TELEX: 31420 YU-
KIP

Topleje in ceneje

topli montažni dimnik
z gibljivo kisloodporno
ognjestalno šamotno cevjo

**MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

Ljubljana, Opekarska 13

veta
tapete vevče

**Papirnica Vevče p. 61260 Lj.-Polje
telefon 48-141 — teleks 31-116**

Če želite podrobne informacije o lepjenju in izboru tapet, izrežite ta
kupon in ga pošljite na naš naslov. Brezplačno vam bomo poslali naše
prospekte.

BILJE PRI RENČAH

Hvala za pozornost

Kot v vsaki vojni se usoda poigrava z ljudmi na različne načine. Tako je bilo tudi v zadnji svetovni vojni: nekateri so obredili pol sveta, jaz pa sem imel to srečo, da sem po dolgem in počez prehodil samo Slovenijo. V januarju 1944 me je zaneslo iz 9. korpusa na Gorenjsko v štab Kokrškega odreda. Vojno sem končal v Celovcu. Hudi časi so bili takrat. Na Gorenjskem pa še posebno, kjer smo imeli opravka z Nemci in močno belo gardo. Pri vseh težavah so bili lepi tudi trenutki, česar se spominjam še danes, zato se večkrat vracam v Gorenjsko. Tudi Gorenjci me niso pozabili, zato bi se rad zahvalil za njihovo pozornost!

Leta 1981 mi je domicilni odbor Kokrškega odreda izročil tri knjige Borba pod Karavankami. Leto kasneje sem dobil spominsko listino od krajevnega organizacije ZZB Kokra, 24. januarja letos pa mi je poslal domicilni odbor Kokrškega odreda iz Trzica spominski prt z napisom 1942-1944 Kokrški odred.

Vsa ta darila so mi nadvse pri srcu, tako da ne najdem besed, s katerimi bi se primerno zahvalil.

PETER ŠPIK-SREČKO

MURSKA SOBOTA

Priznanja strelcem

Občinska strelska zveza v Murski Soboti iz leta v leto množično in kvalitetno izboljšuje svojo rast. Tako je bilo za preteklo sezono minuli teden podeljenih 21 priznanj za republiški naziv »mojster strelca«. Priznanja so prejeli: Branko Bukovec in Drago Pertoci iz SD Koloman Flisar iz Tišine; Andrej Šiftar in Janez Horvat iz SD Mura iz Murske Sobotice; Karel Turner, Marjan Madjar, Franc Balaško, Štefan Balaško in Alenka Belšak iz SD Noršinci; Jože Kovačič, Vlado Horvat, Martin Karo in Milica Šinko iz SD Ledava Skakovci; Valentina Rojko iz SD Graničar Cankova; Mirko Horvat, Štefan Benko, Aleksander Gergar, Martin Forjan, Franc Maček in Karel Pobjbič iz SD Štefan Kovač (trap) iz Murske Sobotice ter Franc Štefanec iz SD Slovenjaceste-tehnika iz Murske Sobotice.

Poleg prej imenovanih, ki so prejeli priznanja, je v občini Murska Sobota dobilo še 96 strelcev priznanje »odlični strelca« in okrog 100 strelcev priznanje »dober strelca« za leto 1984.

FILIP MATKO

LJUBLJANA

Seja bračičevcev

Dne 2. 2. 1985 je imel odbor skupnosti borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča 28. redno sejo, na kateri je bil navzoč tudi tovariš Ivan Dolničar-Jamšek. Člani so sprejeli poročilo o delu odbora v preteklem letu, finančno poročilo in zaključni račun za leto 1984 ter program dela za leto 1985. O aktivnosti odbora je bilo sprejetih več sklepov, med drugim tudi sklep o podelitvi spominskih medalj vsem borcem Bračičeve brigade.

Z navdušenjem je bil sprejet predlog, s katerim predlagamo bračičevci za novega predsednika odbora divizije svojega komisarja tovariša Ivana Dolničarja-Januška, ki je med borci Bračičeve nadvse priljubljen. Po seji so se vsi člani udeležili tovariškega srečanja borcev 14. divizije v Domu JLA v Ljubljani.

MARJAN PRESTOR

KOČEVJE

Izobraževanje rezervnih vojaških starešin

Konferenca krajevnega organizacije ZRVS Kočevje mesto je pregledala svoje delo. Pokazalo se je, da so člani te organizacije veliko prispevali k samozaščitnemu usposabljanju prebivalstva. Vse delo se je odvijalo v povezavi z borcevsko organizacijo in drugimi organizacijami. Uspešni so bili tudi na področju lastnega usposabljanja. V razpravi o organizacijski dejavnosti so sprejeli sklep, da bodo odslej namesto ene krajevnega organizacije delovale tri krajevnega organizacije ZRVS. Člani ZRVS so svojo organizacijsko obliko delovanja uskladili z delom krajevnih konferenc SZDL, ki že nekaj časa delujejo zelo uspešno. Iz navedenih izkušenj so ugotovili, da bodo na ta način približali krajevno samoupravo krajanom in članom drugih organizacij. Sprejeli so tudi program dela za letošnje leto, ki med drugim določa, da bodo skrbeli za usposabljanje in sodelovanje v akcijah NNNP 85. Pričakujejo, da bo vpliv članov te organizacije opazen, saj vključujejo v svoje vrste vrsto mladih rezervnih vojaških starešin, ki so uspešno končali šolanje in strokovno usposabljanje v enotah JLA. Ne glede na to,

da bodo posvetili posebno skrb skupnemu strokovnemu usposabljanju, so poudarili, naj se člani ZRVS v prihodnje posamezno izobražujejo po strokovni literaturi, ki jo imajo na voljo.

VIKTOR DRAGOŠ

GRIŽE

Mladi po poteh Štirinajste

V prvi polovici februarja je bil že tradicionalni pohod mladih po poteh 14. divizije. Pohod je bil organiziran prvič pred petimi leti z namenom, da bi se ga udeležili predvsem pionirji, ki se ne morejo udeležiti osrednjega pohoda, in planinci, ki ne morejo na pot za več kakor en dan. Pohod naj bi postal eden izmed osrednjih republiških pohodov. Letošnja pot je bila spremenjena. Pohodniki niso odšli proti Žičam, temveč proti Stranicam – Frankolovo in se ustavili pred spomenikom, ki spominja na enega najhujših zločinov okupatorja: tu je okupator februarja 1945 obesil sto talcev.

Na letošnjem pohodu je bilo prek 100 pohodnikov. Prišli so iz Maribora, Ptuja, Savinjske doline, Celja, Štor. Razen domačinov, planincev in učencev iz Dramelj ni bilo pohodnikov iz občine Šentjur. Kje je mladina iz te občine, v kateri je pohod? Postavlja se vprašanje: zakaj družbenopolitične organizacije iz te občine ne posvetijo temu pohodu večje pozornosti?

Planinci Savinjske doline, Štajerske, gremo radi čez Trojane na pohode, kot so na Porezen, Stol, Snežnik, zelo malo pa jih je, ali nikogar ni, ki bi prišel čez Trojane na naše pohode. Ali ti pohodi (Osankarica – v čast 1. Pohorskega bataljona, Dramlje – v čast 14. divizije itd.) nimajo širšega pomena?

V Osnovni šoli Miloša Zidanskega je pohodnike pozdravil predsednik KO ZZB Dramlje, pohodnik iz Maribora je prikazal diapozitive iz prejšnjih pohodov, pohodniki so si ogledali stalno razstavo, posvečeno Milošu Zidanskemu.

Kolona je nato krenila do rojstne hiše Miloša Zidanskega in od tod na Zgornje Slemenice. Med pohodom so podelili bronaste in srebrne značke. Na Zgornjih Slemenih je pohodnike pričakalo megljeno vreme, slabe poti, zato pohodniki niso odšli prek Konjske gore, šli so proti Češnjicam in od tod na Stranice. Pred spomenikom talcem je spregovoril eden izmed pohodnikov, pohodniki so se poklonili žrtvam. Pohod je lepo uspel, mladim je bil zelo prikazan del naše preteklosti.

FRANC JEŽOVNIK

Vabilo

Občinski odbor ZZB NOV Domžale, skupaj s KO ZB NOV in DPO krajevnega skupnosti Ihan organizira spominsko slovesnost ob 41. obletnici bojev okrožnega komiteja Kamnik in borcev KZ odreda.

Slovesnost bo v nedeljo, 24. februarja 1985, ob 10. uri pri spomeniku na Oklem.

Vabimo borce, aktiviste in druge krajanje iz bližnje in daljne okolice, predvsem pa mladino.

Posebnih vabil ne bo.

Občinski odbor ZZB NOV Domžale

Obvestila

Odbor skupnosti borcev 4. SNOUB Matija Gubec bo organiziral ob 40. obletnici osvoboditve Jugoslavije in v počastitev dneva žena srečanje bork, ki so bile v Gubčevi brigadi.

Srečanje bo v Ljubljani v sredo, 6. marca 1985, z začetkom ob 11. uri v prostorih restavracije Šestice nasproti nebotičnika. Vsaka udeleženka plača stroške prevoza in kosilo. Druge stroške bo prispeval odbor.

Obvestilo velja za borce, ki niso dobile vabila za srečanje, ker nimamo njihovega naslova. Prosimo, da takoj pisмено prijavite svojo udeležbo in kosilo na naslov: Odbor skupnosti borcev 4. SNOUB Matija Gubec Ljubljana, Vrtača 11 ali tel. 216-488 ali osebo v torek od 10. do 12. ure na navedeni naslov tovarišu Černetu. Na srečanje prinesite osebno fotografijo za album bork in borcev brigade.

Predsednik odbora:
Miran Šubic-Janez

Borci smučarji v Cerkno

Obveščamo vse borce smučarje, da bo ZZB NOV občine Kranj organizirala skupen prevoz z avtobusom v Cerkno. Odhod bo v nedeljo, 24. 2. 1985 ob 6.30 (hotel Creina) v Kranju, iz Škofje Loke ob 6.50 (z bencinske črpalke).

Prijavite se po telefonu (064) 26-193, Valant. Redni avtobus iz Ljubljane bo odpeljal v Cerkno ob 6.15.

Združenja borcev omogočite svojim članom, da bi se v čim večjem številu udeležili jubilejnih smučarskih tekmovanj in tovariškega srečanja v Cerknem.

Organizacijski odbor

Obveščamo vse borce 2. brigade VDV NO, da imamo namen na letošnjem srečanju (zboru), posvečenem 40-letnici zmage nad fašizmom, podeliti spominski znak brigade s priznanjem in brigadno monografijo. Da bi lahko pravočasno naročili in nemoteno podelili ustrezno število znakov, priznanj in monografij, prosimo vse borce in borce brigade, ki so vstopili v brigado pred 1. aprilom 1945, ne glede na to, ali se bodo proslave udeležili ali ne, da nam najkasneje do 1. marca 1985 pošljejo te podatke: priimek in ime, datum in kraj rojstva, v katerem bataljonu je bil, od kdaj do kdaj in naslov: kraj bivanja (poštno številko), ulica in hišna šte-

Spominski znak 2. brigade VDV NO

vilka ter številka telefona. Podatke pošljite z dopisnico na naslov: ZZB NOV Nova Gorica, za 2. brigado VDV NO, Kidričeva 9, 65000 Nova Gorica. Za delno kritje stroškov za spominski znak, priznanje in monografijo odbor izjemoma prosi vse borce, da svoj letni prispevek (članarino) v znesku najmanj 500 dinarjev, pošljejo na tekoči račun številka 52000-620-107-440-80 2700-113079/22, L.B. TB. Nova Gorica najkasneje do 1. aprila 1985. Kraj in čas srečanja bosta objavljena kasneje.

Odbor skupnosti borcev
2. brigade VDV-NO

založba borec
ljubljana
miklošičeva 28

založništvo – 320-497, revija Borec – 320-477, revija
kurirček 320-496, knjigotrštvo 320-476, uredništvo TV-
15, 327-780, komerciala – 327-965, 320-496

Zapadnodolenjski odred, s popularnim nazivom Dolenjski puntarji, je bil znamenita partizanska enota, ustanovljena junija 1942. V tem času je bilo na Dolenjskem že veliko osvobodeno ozemlje, ki ga je varoval odred in politično deloval med prebivalstvom. Po veliki italijanski ofenzivi se je s Kočevskega Roga preselil v severno Dolenjsko in med drugim sodeloval tudi pri napadu na Žužemberk julija 1943. Po kapitulaciji Italije se je odred močno okreplil in se preimenoval v 9. brigado NOV in POS.

Monografijo Zapadnodolenjskega odreda je avtor Velimir Kraševc-Igor pripravil ob mentorstvu pokojnega zgodovinarja Ivana Ferleža, poleg pisanih virov pa je uporabil tudi okoli 150 pričevanj borcev te enote. Knjiga je opremljena s fotografijami in zemljevidoma, ki prikazujeta gibanje odreda, dodana pa so tudi natančna abecedna kazala.

»... okoli osme ure so stražarji sporočili, da je nedaleč vstran slišati Italijane. To je bila predhodnica sovražnikove kolone, ki se je prav tedaj spuščala z Ostrega vrha, kjer je bila prenočila in si medtem kurila ognje. Nastalega položaja si tam navzoči borci in komandirji še danes ne znajo prav raztolmačiti. Obe odredovi četi sta se razvili v več kolon in v medsebojni oddaljenosti po okrog 50 metrov krenili, ob krajšem vmesnem ustavljanju in prikrivanju po grmovju, k vzhodju Ostrega vrha. Med kolonami borcev pa so se z vpitjem suščali v dolino tudi sovražnikovi vojaki in, razporejeni kot zobje velikih grabelj, pregledovali prostor pred seboj.

Večina še živčih borcev teh dveh čet vse do danes ne more verjeti, da je to srečanje minilo tako enostavno samo zato, ker jih Italijani niso opazili...

(odlomke)

NAROČILNICA TV-15

Prosim, da mi knjigo Velimirja Kraševca DOLENJSKI PUNTARJI pošljite na spodnji naslov.

Ime in priimek:

Naslov:

Pošta in poštna številka:

Reg. št. osebne izkaznice:

izdane pri:

Datum:

Podpis:

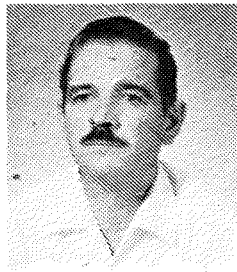
Kupnino v znesku 1.300,00 dinarjev bom poravnal(a) ob prejemu knjige.

Poizvedbi

Moj oče Anton Perne iz Trzina, rojen leta 1903, po poklicu mesar, je imel mesarijo v Loki pri Mengšu. V partizane je odšel baje v Kamniško-zasavski odred marca 1944. Bil je nazadnje pri Sv. križu nad Dolskim oziroma Veliko vasjo – sedaj Križevska vas. Tam je bila baje intendantska enota, v kateri je bil moj oče. Po izdajstvu, ko jih je ovdal njegov »prijatelj« iz Ihana, ki sedaj živi v Kanadi, so jih obkolili Nemci. Moj oče je ob napadu ravno klal govedo ob gozdu nasproti cerkve. To sta mi pred več leti pripovedovala cerkovnik ter njegova hčerka iz te vasi. Spraševal sem tudi znane borce o tem, kako je bilo takrat, a mi ni nihče vedel ničesar povedati. Ko so jih obkolili, to je bilo 5. oktobra 1944, je baje padel tudi eden iz Šmarce. Rad bi izvedel kaj o tem dogodku. Če kdo kaj ve, naj mi, prosim, piše na moj naslov: Franc Perne, Mušičeva 5, Loka pri Mengšu.

Kurirska postaja pod oznako P-6a je obstajala v Pavlovem Školu nad Vrtovinom na Vipavskem le 3 mesece. Njen komandir je bil Jože Birska z Brji pri Ajdovščini. Na tej postaji sta bila tudi kurirja Alojz in Franc, doma iz Komna na Krasu. Kdo sta bila ta kurirja? Če sta vojno preživela, naj se oglasi. Če ju kdo pozna, prosimo, naj sporoči njuna priimka. Ko je kurirska postaja P-6a prenehala delovati, so bili vsi dodeljeni v Kosovelovo brigado.

Podatke potrebujemo za spominsko obeležje. Pošljite jih na naslov: Alojz Munič, Volčja Draga 105/a

Šestdesetletnico je praznoval 16. januarja Ljubo Miklavčič iz Kopra. Rojen je bil v Štramarju – Milje v Italiji. Leta 1942 je začel z delom za OF kot aktivist; leta 1943 je odšel v Istrski odred. Pozneje je bil poslan v 18. divizijo in v njen jurišni bataljon. Odlikovan je bil z redom zasluge za hrabrost in je prejel tudi več drugih odlikovanj. Že dalj časa je prikljen na bolniško posteljo, in boleznijo pogumno kljubuje. Ob njegovem življenjskem prazniku mu čestita in želi predvsem zdravlja.

KO ZZB NOV Škocjan Salara
Koper

Anton Grbec

Novembra lani smo se na Lipsenju na Notranjskem poslovili od Antona Grbeca, rojenega leta 1900. Že pred vojno je bil v društvu kmečkih fantov in deklet v Grahovem. Svojo pripadnost je prenesel v obdobje NOB, ko je bil vaški terenec v raznih vaških in rajonskih gospodarskih komisijah. Bil je odlikovan.

Joža Ažman

V Lescah smo se decembra lani poslovili od borca Prešernove brigade Jožeta Ažmana, rojenega 1912. leta v Naklem pri Kranju. Bil je odlikovan.

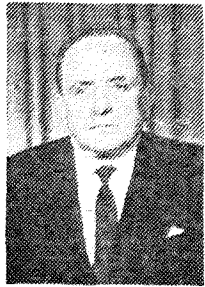
Štefan Kobale

Na celjskem pokopališču smo se decembra poslovili od Štefana Kobaleta, rojenega 1911. leta v Rogatcu. Leta 1942 je začel sodelovati v NOV. Od novembra 1944 je bil borec Serčerjeve in Cankarjeve brigade.

Izidor Brezigar

Januarja smo se poslovili od Izidorja Brezigarja, rojenega pred 80 leti v Moravskem pri Kanalu. Leta 1943 je bil vpoklican v italijansko vojsko. Julija 1944. leta mu je uspelo pobegniti v partizansko bazo v Bari in postal je borec prekomorskih enot. Prejel je medaljo zaslug za narod.

Franc Železnikar

V Novem mestu je pred letom dni umrl Franc Železnikar, borec Kozjanskega odreda. Bil je ranjen in ostal je invalid.

Ivan Lepšina

Lani je umrl borec in invalid Ivan Lepšina. Rodil se je 1924. leta v Brezini pri Brezicah. Leta 1941 je pred Nemci pobegnil na Kozjansko. Bil je borec Kozjanskega odreda in 1944. leta ranjen. Prejel je številna vojaška odlikovanja.

Alma Mežek

Umrila je Alma Mežek, rojena 1924. leta v Zirovnici na Gorenjskem. Bila je aktivistka na terenu Zirovnice. Od nje smo se poslovili lani na Breznici.

Marica Kušar

V Lipici pri Škofji Loki smo se januarja poslovili od 60-letne Marice Kušar, članice ZB NOV Rateče. Vsa njena družina je aktivno sodelovala v NOB. V njenem domu so borci našli varno zavetje in oskrbo. Bila je odlikovana.

Franc Slatinek

Januarja smo se številni borci NOV in krajski poslovali od Franca Slatineka, rojenega 1904. leta v Vitanju. Ob prihodu 14. divizije na Štajersko se je pridružil borcev Bračičeve brigade.

Ivanka Kolman

Decembra lani smo se v Sevnici poslovili od prvoborce Ivanke Kolman, rojene 1905. leta v Šmarju pri Sevnici. Skupaj z možem in hčerko se je takoj po okupaciji aktivno vključila v OF. V njeni hiši so bili sestanki aktivistov. Oktobra 1942. leta so bili aretirani. Moža so ji v Mariboru ustrelili, njo in hčerko pa odpeljali v zapor in naprej v taborišča. Decembra 1944. leta se je vrnila domov in se aktivno vključila v NOG. Za delo med NOB in po njem je bila odlikovana.

Franci Petan

Rodil se je 1907. leta na Sromljah pri Brezicah. Leta 1941 so ga Nemci hoteli odpeljati v taborišče, toda uspelo mu je pobegniti domov in se je povezal z aktivisti. Nato se je priključil Kozjanskemu odredu. Prejel je več vojaški odlikovanj.

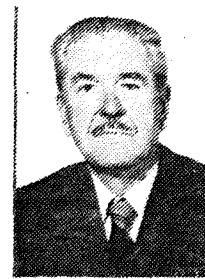
Niko Bačnar-Stojan

V Ratečah smo se decembra lani poslovili od Nika Bačnarja, rojenega 1925. leta v Idriji. Leta 1942 je odšel med partizane v Premrljev odred na Idrijskem. Spomladi 1943. leta je bil v Tomšičevi brigadi in februarja 1944 v 10. brigadi. Za zasluge je bil večkrat odlikovan.

Ela Triplat

V visoki starosti je umrla Ela Triplat, rojena 1898. leta v Radovljici. Med NOB je pomagala borcev. Bila je članica prvega krajevnega odbora AFZ, ki se je organiziral v Lescah. Prejela je odlikovanje.

Anton Štrumelj

V Borovnici smo se decembra lani poslovili od Antona Štrumelja iz Borovnice. Rodil se je 1910. leta. Že oktobra 1941. leta se je vključil v napredne železničarske vrste. Sodeloval je s člani odbora OF postaje Ljubljana. Prenašal je pošto, propagandni material in drugo. Po vojni je sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah.

Marija Dežman

V 74. letu je umrla Marija Dežman na Selu pri Zirovnici. Leta 1941 je začela delati in pomagati NOG in 1942. je organizirano delala za OF. Od nje smo se poslovili na Breznici.

Franc Sever

Januarja smo se v Zagorju poslovili od borca Kamniško-zasavskega odreda Franca Severja. Rodil se je pred 60 leti v Kisovcu pri Zagorju. Za svoje delo je bil odlikovan.

Karl Kunej-Drago

V Podsredi smo se lani poslovili od Karla Kuneja iz Osredka, rojenega 1927. leta. Njegova družina je sodelovala s prvimi partizani na Kozjanskem, v NOV je vstopil maja 1943. leta. Bil je v brigadi VDV in drugih enotah NOV.

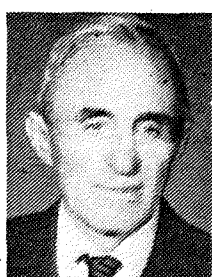
Vinko Švigelj

Decembra lani smo se v Borovnici poslovili od Vinka Šviglja iz Dola pri Borovnici. Rodil se je pred 80 leti. Po prihodu okupatorja je postal simpatizer NOG. Leta 1943 je bil aretiran in odpeljan v internacijo.

Franc Podgornik

V 74. letu je lani umrl Franc Podgornik. Rodil se je v vasi Voglarji pri Trnovem. Leta 1940 je bil nasilno mobiliziran v italijansko vojsko. Interniran je bil na Korziko. Leta 1944 se je priključil 4. prekomorski brigadi. Od njega smo se poslovili na Breznici.

Anton Zorec

Januarja smo se v Slavini pri Prestranku poslovili od Antona Zorca, rojenega 1904. leta. Med NOG je bil kurir in obveščevalec na pivškem območju od 1943. leta. Bil je tudi odlikovan.

Terezija Žveglič

Decembra lani smo se na Senovem poslovili od 90-letne Žvegličeve mame. Ves čas vojne je aktivno in organizirano delala v NOB.

Franciška Šuštar

Leta 1984 je umrla Franciška Šuštar, kmečka upokojenka iz Šmartnega pod Smarno goro. Med NOB je bila njena hiša odprta aktivistom OF in partizanom, pri njej so imeli varno zavetje.

Vinko Toman

Tragično je umrl aktivist Vinko Toman iz Brega pri Zirovnici. Rodil se je 1931. leta. Izseljen je bil v Nemčijo.

Anton Avsec

Januarja je umrl Anton Avsec, rojen 1926. leta v Mali Štangi. Marca 1944 je odšel v partizane. Bil je kurir na komandi mesta Trebnje in bil tudi ranjen. Dobil je medaljo za hrabrost.

Alojz Bak

Lani je umrl Alojz Bak iz Škofji, rojen 1904. leta. Že 1935. leta je bil simpatizer KP, od 1943. pa je aktivno delal za NOB. Skrbel je za zbiranje hrane, oblek in drugega materiala. Bil je odlikovan.

Ivan Tomšič

Že poleti 1941. leta se je priključil OF. Bil je odbornik gospodarske komisije vse do julija 1944. leta, ko je bil aretiran in zaprt v Begunjah. Leta 1944 je bil pogojno izpuščen in nadaljeval je z aktivističnim delom. Bil je napreden kmet in krajan v Tacnu. Prejel je jubilejno značko OF.

Bruno Milok

Rodil se je 1913. leta v Miljah pri Trstu. Za NOB je delal doma, na Krasu in v Vipavski dolini. Leta 1943 je bil ujet in zaprt po raznih taboriščih. Bil je velik strokovnjak in poznavalec ladijskih in drugih motorjev. Od njega smo se poslovili lani v Portorožu.

Ivan Lavrič

Rodil se je 14. 4. 1927 v Travniku v Loškem potoku v napredni slovenski družini, ki je že pred vojno dajala svoje prostore za kulturno dejavnost sokolskega društva. Aktivni nosilci kulture so bili učitelji, ki so vzgajali predvsem Travnčanke in druge Potočane v zavedne ljudi. Tako je ta dom dajal zatočišče prvim organizatorjem vstaje v Loškem potoku. Ivo je obiskoval v Ljubljani gimnazijo in končal 6. razred. Ob kapitulaciji Italije se je med mnogimi Potočani prostovoljno, še ne star 16 let, pridružil oboroženemu uporu in se bojeval kot borec Serčerjeve brigade do konca vojne. Bil je tudi pohodnik-borec

14. divizije na Štajersko. Takrat je bil borec Serčerjeve brigade 1. voda 4. čete 4. bataljona. V hudi tritedenski ofenzivi 14. divizije je bil ranjen na Graški gori. Pokojni Ivo se je kljub temu, da je bil zelo mlad in ni živel doma v pomanjkanju, hrabro in požrtvovalno bojeval in prenašal vso trdoto partizanskega vojskovanja.

Ivan se je bolj poredko udeleževal srečanj starih borcev. Bil je skromen, najraje se je pogovarjal o štirinajsti doma med Potočani, ki so z njim preživljali hude čase. Rad se je vračal v rojstni kraj in preživljal v Travniku svoj dopust. Mogoče sta prav skromnost in spoštova-

nje revolucionarnih pridobitev kriva, da ni nikoli uveljavljal svojega položaja in je bil skromen kot v revoluciji. Po vojni je nadaljeval delo v JLA in služboval v raznih krajih Jugoslavije. Za svoje medvojno in povojno delo v JLA je prejel več visokih odlikovanj. Dosegel je čin polkovnika JLA in bil 42 let v aktivni vojaški službi. Potočani smo ponosni, da je ta mladi fant ljubil vojaško življenje, in naj bo mladi generaciji svetel vzor, kako je potrebno ljubiti svojo domovino, svobodo, ki so jo priborili tudi mladi prostovoljci, ki so ob starejših borcih postali neustrašni vojaki revolucije.

Ko sva se v jeseni 1984 po-

govarjala o velikih proslavah 40. obletnice osvoboditve, mi je rekel: »Letos bom pa prišel na srečanje v Ljubljano, saj nas je malo takih pohodnikov 14. divizije, ki bi bili vse življenje v JLA.« Nazadnje je delal v sekretariatu za narodno obrambo v Beogradu.

Ivana ni več. Prav ob štiridesetletnici osvoboditve je umrl v Beogradu kot aktiven polkovnik JLA in bil pokopan z vsemi vojaškimi častmi 9. 2. 1985. Spet je naša divizija zgubila enega od njenih mladih članov, ki so vpleteni v mozaik skupnega boja in so prispevali svoj delež za našo osvoboditev.

Jože Bambič-Joško

ALBERT KLUN

1

Ob 40-letnici osvoboditve Mostarja

(Po poteh 3. prekomorske udarne brigade)

Po osvoboditvi Knina so enote 8. korpusa, razporejene na prostoru Knin-Split-Sibenik-Zadar, čakale na premik proti Liki. Pripravljale so se za bližnje boje. Ker so Nemcem boji z 9. in 29. divizijo NOVJ zožili manevrski prostor okoli Mostarja, so 27. januarja 1945 napadli in potisnili sile NOVJ proti Ljubuškem. Kmalu nato so postavili obrambo na črti Široki Brijeg-Ljubuški-Nevesinje.

V sovražnikovi operaciji, ki se je raztezala na širokem prostoru Mostarja, je sodelovalo okrog 18.000 mož. Pustiti tako močno sovražnikovo skupino v zaledju enot NOVJ bi bilo nevarno, kajti naše enote bi bile lahko izzpostavljene njenim napadom. Vrhovni štab je sklenil, naj 8. korpus uniči to sovražnikovo skupino in osvobodi Hercegovino. Tako je 3. prekomorska udarna brigada odšla ponoči 31. januarja 1945 iz Trogira in Kaštelov na pot. Glavnino so z ladjami prepeljali do kraja Brela oziroma do vasi Fistanici, manjši del pa se je prepeljal z motornimi ali vprežnimi vozili. Brigada se je nato zbrala v vasi Sestanovac in krenila v smeri Imotski-Grude-Kočerin. Potem se je ustavila v pričakovanju nadaljnjih navodil.

Šestindvajseta divizija, okrepljena s 1. tankovsko in artilerijsko brigado, je napredovala po glavni črti 8. korpusa in je napadala v smeri Široki Brijeg (zdaj Lištica) - Mostar. Splošen napad na Mostar se je začel 6. februarja, in sicer po poprejšnjem topniškem in letalskem obstreljevanju, pri katerem so z letališča na otoku Visu sodelovala tudi letala 1. in 2. lovske eskadrilje.

Divizija je napadala z 11., 1 in 12. brigado v prvi bojni črti, medtem ko je bila 3. prekomorska udarna brigada v rezervi. V središču bojne razvrstitve je ob podpori tankov napadala 1. dalmatinska proletarska brigada.

Medtem ko se je glavina 26. divizije bojevala za Široki Brijeg (zdaj Lištica), je 3. prekomorska udarna brigada imela kot divizijska rezerva nalogo, da bok in zaledje sil zavaruje iz smeri Rakitna pred ustaši »kamišarji« in ustaško milico; obojih je bilo namreč v vaseh Crnač, Britvica, Izbično, Crne Lokve in Ljubotići, kjer je bila nastanjena brigada, kar precej. Zaostalost teh krajev so namreč ustaši hudo izrabili; kmete so prepričevali, da jih bodo partizani pobili in oropali ter jim požgali domačije. Zato so skoraj vsi odrasli prebivalci pred prihodom enot NOVJ zapustili svoje domove, na hišah pa pustili napise, da so

Borci 3. PUB februarja 1945, po osvoboditvi Mostarja. Takrat je v mimohodu sodelovala celotna partizanska vojska. Fotografiral je Djuro Vojvodić.

okužene s tifusom ali drugimi neizločljivimi boleznimi. Borci NOVJ so nenadoma napadali iz zasede, potem pa so se naglo poskrili.

V vasi Britvica so borci 3. prekomorske udarne brigade ujeli skupino duhovnikov in vaško učiteljico, ki so po radijski postaji obveščali ustaško komando v Širokem Brijegu (zdaj Lištica) o premikih in bojih brigade. To je bil jasen dokaz, da ustaši organizirajo odpor v zaledju glavnih sil NOVJ. V boju s »kamišarji« je brigada imela več mrtvih in ranjenih, vendar jih je hitro razbila; umaknili so se in se poskrili po hribu Čabulja.

Po zavetju Širokega Brijega (zdaj Luštica), najpomembnejše sovražnikove postojanke v zunanji obrambi Mostarja, so se od 8. do 12. februarja enote 8. korpusa preuredile. Tudi 26. divizija je preuredila svoje sile. Prva brigada, ki je v bojih za Široki Brijeg (zdaj Luštica) nosila najtežje breme, se je tam ustavila kot divizijska rezerva, v boj pa je stopila 3. prekomorska udarna brigada, in sicer v smeri vas Goranci-vas Sovići-Mostar. Na njeni desni je napadala 12. brigada, na levi pa 2. dalmatinska proletarska brigada 9. divizije. V zaledju 26. divizije se je še vedno čutila močna dejavnost ustašev in ostankov njihovih razbitih diverzantskih enot, ki so napadale naše štabe, ovirale promet, lovile kurirje, posamezne oficirje in druge. Zato je moralo nekaj operativnih enot 3. prekomorske udarne brigade ostati še nekaj časa v zaledju divizijske glavnine, da bi zavarovale prometno pot ter zaledne enote in ustanove; tako sta samo 1. in 2. bataljon krenila v nove naloge, medtem ko sta 3. in 4. bataljon še naprej ostala na prejšnjih položajih.

Prvi trije dnevi, od 9. do 11. februarja, je na novih položajih potekala obojestranska izvidniška dejavnost. Dne 11. februarja pa je 1. bataljon dobil nalogo, naj nemudoma napade Crni Vrh, »da bi ugotovili sovražnikove sile«. CVrni Vrh dominira s svojo višino; na vseh straneh je gol, na zahodni strani pa so strma pobočja, tako da je na vrh težko priti, saj ga je mogoče braniti tudi z ročnimi bombami.

Bataljon je krenil v napad okoli desetih zvečer in se je skušal neopazno prikrasti čim bliže, da bi presenetil sovražnika. Toda sovražnikove patrulje so ga odkrile in razvnel se je boj. V visokem snegu so borci zelo težko našli zaklone pred ognjem iz avtomatskega orožja in v takih okoliščinah je bilo tudi napredovanje zelo težko. Nemci so zemljišče osvetljevali z raketami in napadalce nenehno zasipavali z raketami in z ognjem. Toda brž ko je raketa ugasnila, se je zgostila megla, in take trenutke so naši borci izrabili, da so se premaknili naprej in se preblizali vrhu.

Nemci so začeli metati ročne bombe in bilo je očitno, da frontalni napad ne bo uspel. Zato se je začel manever na krilih. Na desnem krilu bataljona je bilo dovolj možnosti za premik, zato so poglavitno pozornost posvetili levemu krilu, ki naj bi se prebilo na greben, spuščajoč se z vrha k vasi Planinica. Nemci pa so privedli okrepitev ter zasedli planoto med Crnim Vrhom in zaselkom Seline. Levemu krilu bataljona se ni posrečilo pregnati sovražnika s planote, zato pa so bile tudi možnosti, da bi ga pregnali z vrha, prav majhne.

Noč je šla h koncu in pritiskal je oster mraz. Boj je postopoma ponehal. Ob spoznanju, da brez podpore težkega orožja ni upanja na uspeh, je štab bataljona po polnoči sklenil potegniti bataljon iz boja in ga vrniti na izhodiščne položaje. Umikanje je potekalo v redu, le tu in tam so manjše sovražnikove patrulje še vedno napadale.

Na Ljutem Vrh. Naslednjo noč, med 12. in 13. februarjem, so Nemci okrog devetih zvečer nenadoma in silovito napadli položaje prvega bataljona na Ljutem Vrh. Izbrali so si gozdnat teren in se približali položajem 1. bataljona. Nenadoma so napadli najbolj izpostavljene položaje Ljutega Vraha.

Ljuti Vrh sta branila 2. in 3. četa, za katerima je stala minometna četa, medtem ko je 1. četa brez enega voda držala položaje na cesti Goranci-Mostar. Po protinapadu naših sil je bilo že dokaj načeto ravnotežje znova postavljeno, vendar Nemci niso izgubili poguma, ampak so z napadom nadaljevali. Začel se je trd boj za vsako ped zemljišča. Borcem je že začelo primanjkovati streliva in ročnih bomb. Bila je ena najtežjih noči na bojni poti 1. bataljona. Že drugo noč se je bojeval v visokem mrazu, in sicer z močnim in napadalnim sovražnikom.

(se'bo nadaljevalo)

Odgovornost do revolucionarnih izročil

Med drugimi komisijami deluje v okviru RK ZSMS tudi komisija za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil. Njeno delo temelji na zavesti o življenjski nujnosti ohranjanja vrednot, ki jih je komunistična partija uveljavljala v najhujših okoliščinah ilegalnega delovanja in fašistične okupacije, torej revolucionarnih vrednot in izkušenj, ki jih mladi razvijajo v skladu s spremljajočimi se okoliščinami v duhu vse večje svobode in enakopravnosti med ljudmi in narodi.

»Pri delu v ZSMS se je pokazala zahteva po nujnosti celostne obravnave družbenih pojavov v preteklosti in ob celotnem upoštevanju protislovnosti in konfliktnosti družbenih sil,« so povedali pri RK ZSMS, »predvsem zato, ker so bile v preteklosti zanemarjene raziskave nekaterih procesov in dogodkov. To pa onemogoča objektivno in celosten prikaz revolucionarnih vrenj v Sloveniji in Jugoslaviji med narodnoosvobodilnim bojem.«

V Zvezi socialistične mladine Slovenije so tudi izoblikovali stališče, da se skupaj z drugimi subjektivnimi silami v vseh okoljih zavzemajo za učinkovito, s hotelniji delovnih ljudi in aktual-

nimi družbenopolitičnimi dogajanji povezano zaznavanje dogodkov iz naše revolucionarne preteklosti. To naj bi upoštevali tudi pri graditvi spominskih objektov, ki naj bi čimbolj služili praktičnim namenom; na primer šole, vrtci, zdravstveni domovi, tovarne itd.

Lani so v ZSMS poživili delo odbora za preučevanje zgodovine naprednega delavskega gibanja v Sloveniji. Spodbudili so delo nekaterih regijskih odborov in bivših mladinskih aktivistov pri zbiranju zgodovinskega gradiva o mladinski organizaciji. Pri tem so jim bili v pomoč še posamezniki in institucije, ki se ukvarjajo z zgodovino mladinskega gibanja.

Nekaj premikov je bilo opaziti tudi na področju publicistične dejavnosti z namenom ohranjanja revolucionarnih izročil. V preteklem letu so mladinci poskrbeli za objavo prvega dela prispevkov s posvetovanja o proučevanju zgodovine naprednega mladinskega gibanja in SKOJ, ki je bilo v Ljubljani leta 1981, izdali pa so še brošuro o prvem kongresu ZSM v Kočevski reki.

ZSMS ni edina organizacija mladih, ki ima v svojem programu tudi ohranjanje revolucionarnih izročil. Te-

sno ob njej stoji Zveza prijateljev mladine Slovenije, organizacija komaj nekaj mlajšega rodu, katerega naslednji korak je vstop in delo v ZSMS. Zato je prav, da sta ti dve organizaciji med seboj povezani, tako v idejah kakor v izpeljavi teh idej. ZPM namenja dober del svojega programa prav prenašanju revolucionarnih izročil na mlajši rod, na različne načine: od kurirčkove pošte do srečanj mladih zgodovinarjev, zgodovinskih krožkov, do zbiranja dokumentov in ustnih izročil iz naše revolucije pa do raznih pohodov po poteh spominov NOB, organiziranja taborov in podobno. Mladi si želijo mlade mentorje, pionirji vidijo svoj vzor v mladincih. Mladinska organizacija lahko veliko stori na tem področju, poskrbi za svojo prihodnost. Saj ne, da do sedaj teh povezav ni bilo. Tako je na primer ZSMS sodelovala v akciji zgodovinskih krožkov na šolah ter posredovala zgodovinske teme, vključene v gibanje Znanost mladini. Tu in tam so mladinci navzoči tudi pri organiziranju pionirskih pohodov, proslav, vendar naj bi bilo to povezovanje v prihodnje še bolj sistematično urejeno.

Živa Drole

Vsebinska oživitve Poti spominov in tovarištva

Člani delovne skupine za propagando in informativno dejavnost pri odboru za gradnjo PST so nam poslali seznam pobud, s katerimi bi bilo mogoče vsebinsko oživiti Pot spominov in tovarištva, ki bo letos ob 40-letnici osvoboditve Ljubljane, predana svojemu namenu.

Pohod po poteh partizanske Ljubljane je že tradicionalna politična športna prireditve, ki jo bo v prihodnje mogoče v celoti izvajati na Poti. Prav tako bo lahko štafeta mladosti potekala tudi na delu te trase. Pot spominov in tovarištva bo mogoče vključiti v sistem proslav v zvezi s kurirčkovo pošto. Naslednje opozorilo velja za občane Ljubljane, da namreč Pot lahko ob različnih priložnostih uporabljajo v rekreacijske namene. Delovne organizacije, ki skrbijo za 102 spominska kamna ob poti, pa je treba spodbuditi k temu, da bi svoje spominske slovesnosti in praznovanja prirejali na trasi, v naravnem okolju. Zavod za šolstvo naj opozarja vodstva šol na obiske Poti spominov in tovarištva ob športnih dnevih, ob čemer naj bo zagotovljeno pojasnjevanje vloge Ljubljane med narodnoosvobodilnim bojem. V redni letni program pa naj zavod za šolstvo uvrsti pisanje šolskih nalog na temo revolucionarnih izročil v zvezi z žico, s katero je

bila obdana Ljubljana, in s tem v zvezi s sedanjo urejeno potjo okoli nje.

Konkreten predlog je namenjen Zvezi socialistične mladine Slovenije in zavodu za šolstvo v Ljubljani, ki naj ugotovi ta možnost in obliko za vsakoletne kulturno-športne prireditve ob dnevu mladosti na tej Poti; morda iz izkušenj »živega obroča« iz leta 1981. Pot spominov in tovarištva bo dajala dovolj možnosti tudi Zvezi telesnokulturnih organizacij, da prouči možnost mednarodne zimske športne prireditve na njej, na primer smučarski tek po delu ali celi trasi. Člani delovne skupine za propagando so mislili tudi na vzgojnovarstvene ustanove, ki imajo svoje sedeže v bližini Poti spominov in tovarištva. Namenili naj bi redne obiske poti s sprehodi, vzgojitelje pa to priložnost lahko izrabijo za razlago vloge Ljubljane med narodnoosvobodilnim bojem in revolucijo. Za 29. november predlagajo organizacijo tradicionalnega pohoda z baklami oziroma plamenicami prijateljstva po nekaterih odsekih poti. Na posameznih točkah bi zakurili kresove, prireditve pa bi bilo mogoče opazovati s posameznih višjih točk Ljubljane in okolice.

Kakor kaže, je zeleni prstan v največji meri namenjen mlademu rodu.

Ž. D.

Povezovanje mladih treh dežel

V začetku letošnjega leta je potekal v Kranjski gori sestanek mirovnega komiteja dežel Koroške, Furlanije-Juljske krajine ter Slovenije. Obravnavali so predlog madžarske skupine 4-6-0 o kolesarski vožnji po Jugoslaviji, Avstriji in Madžarski oziroma v območju treh meja. Predlog so na sestanku podprli. Dogovarjali so se o pripravi mednarodnega ekološkega tabora, ki naj bi ga letos od 25. do 27. maja organizirali v bližini Cerknika-

ga jezera. Za natannejše oblikovanje programa so zadolžili slovensko ekološko skupino, sodelovali pa bi seveda spet iz vseh treh dežel. Dijaki Koroške, Furlanije in Slovenije že sicer sodelujejo in se med seboj povezujejo na različne načine; tako na primer šole na Jesenicah in v Beljaku. Tokrat so sklenili, da je treba takšne vezi še utrditi in stike razširiti.

Prav tako vidijo mladi veliko možnosti svojega povezovanja in delovanja v orga-

niziraju mirovnih taberov. Zadnji je pokazal enotnost in smisel mladega mišljenja. Na sestanku v Kranjski gori so se zedinili, da bi naslednji takšen tabor organizira ali na Južnem Tirolskem ali na Madžarskem.

O vsem tem se bodo privrženci mirovne manifestacije pogovarjali v avstrijskem Beljaku, kjer se bodo 24. marca zbrali predstavniki Koroške, Furlanije-Juljske krajine in Slovenije.

Ž. D.

Mladi Vipavec – glasilo vipavskih osnovnošolcev

V roke mi je prišla prva številka glasila Mladi Vipavec, ki so ga učenci osnovne šole Drago Bajc v Vipavi izdali v letošnjem šolskem letu 1984/85. Sicer pa je to že petnajsti letnik izdajanja. V njem vipavski osnovnošolci zapisujejo svoje doživljanje v šoli in doma pa še vse, kar slišijo in opazijo, kar jim pripovedujejo starejši, opisujejo letne čase, svoje nastope ob proslavah, obiske, tekmovalnosti itd. tudi verze kujejo. In ker pri-
spe njihovo glasilo tudi k nam na uredništvo, se nam zdi, da jih kar malo poznamo, saj skozi njihove zapise lahko spremljamo njihov vsakdan, njihova mišljenja, želje in vse, kar se še da razbrati – tudi med vrsticami.

Tokrat me je še posebej pritegnil prvi del glasila, ki so ga namenili spominu na svojega vipavskega rojaka **Draga Bajca**, po katerem nosi ime njihova šola. Napisali so: Rodil se je pred osemdesetimi leti borec za pravice primorskih Slovencev, pesnik in časnikar, vipavski rojak Drago Bajc. Rodil se je v Vipavi 24. okto-

bra 1904 kot sin dokaj premožnih staršev. Bil je najstarejši sin Janeza Bajca in njegove žene, ki se je primozila v Vipavo iz Dupelj. Karel Bajc, kot so ga največkrat klicali sosedje, je imel še tri brate: Milana, Zaneta in Edota, ki še danes živi. Poleg treh bratov pa je imel tudi sestro.

Drago Bajc je obiskoval nižjo šolo v Vipavi, kjer je bil zelo priden učenec. Mati mu je umrla že v mladosti in njegov oče se je poročil s hčerjo Živčevih, ki so stanovali na Gradišču. Kot študent se je Drago Bajc le redkoma vračal domov. Neka dne pa je nenadoma prišla novica, da so ga zastrupili.

Fašistične oblasti ga najprej sploh niso pustile pripeljati v njegov rojstni kraj. Po prošnjah njegovega očeta so ga orožniki le pripeljali. Ti pa so ga stražili tako, da se še sosedje niso mogli posloviti od njega na zadnji poti. Na ulici ni smelo biti nobenega vaščana. Draga Bajca so tako pokopali tiho

in mirno pod orožniško stražo.

Osnovnošolci, ki nosijo ime po Dragu Bajcu, pa se niso zadovoljili le s tem skopim opisom Dragove življenjske poti. Stopili so do tistih, ki so poznali Draga in njegovo družino, ki so z njim prebili prenekaturo urico, se z njim zapletli v pogovor, poslušali ali prebrali njegove pesmi.

Tako je na primer **Robert Rehar** iz 6. c izvedel, da je bil Drago Bajc pomočnik urednika humorističnega lista Čuk na palci. Tudi urednik je bil zaveden Slovenec. V tem listu sta na humorističen način skupaj izpričala številne krivice, ki so jih Italijani delali Slovincem. Zaradi tega so ju pozneje tudi aretirali. Drago Bajc je z drugimi zavednimi Slovenci tudi večkrat tihotapil iz stare Jugoslavije abecednike Prvi koraki, ki so jih v ilegalnih tiskarnah razmnoževali in jih posredovali zavednim slovenskim družinam.

Zanimivo je **Larisa Po-**

povski iz 7. c opisala srečanje z Dragovo sestro v Štanjelu na Krasu, ki je med drugim povedala: »V kuhinji je pogosto bral svoje pesmi, jaz pa sem ga poslušala z odprtimi očmi. Spominjam se, da se mi je zdel skoraj tuj, saj je bil malo doma in še takrat ni imel časa zame. Ko ga ni bilo doma, sem v njegovem kotičku na podstrešju pogosto prelistavala njegove zvezke in knjige. Žal takrat nisem še mogla razumeti, da je moj brat takšen umetnik in da je vsak trenutek v nevarnosti njegovo življenje. Ko sem odrasla, sem bila srečna, da sem njegova sestra in da je ravno moj brat Drago toliko naredil za naš zatirani primorski narod.«

O Dragu so pripovedovali še njegov brat Edo, Marjan in stric Vinko iz Vipave, stari oče Nevenke Kebe, Silvana Perhavec je o njem povprašala svojega starega očeta, skratka, poizvedovanje osnovnošolcev je naletelo povsod na odprta vrata. Vipavci se Draga radi spominjajo.

Živa Drole

Kruto življenje v Jasenovcu

Tudi jaz vem, kako je bilo v Jasenovcu. To je bilo eno največjih taborišč v Jugoslaviji. Veliko naših ljudi je bilo tam zaprtih in ubitih. Omislili so si ga Nemci med drugo svetovno vojno, da bi mučili in ubijali naše zavedne ljudi.

O Jasenovcu sem slišal že, ko sem bil še zelo majhen. Oče mi je pripovedoval o trpljenju moje babice, ki je bila kot Židinja zaprta v tem krutem taborišču. Imenovala se je Ada Finci-Tersegla. Po poklicu je bila zdravnica – mikrobiologinja. Ko so jo zaprli, je bil moj oče star komaj eno leto, njegov brat pa dve leti in pol. V taborišču je prebolela tifus.

Imela je srečo, saj jih je za to boleznijo v taborišču veliko umrlo. Izgubila je vse lase in nikoli več ji niso zrasi, zato je pozneje nosila lasuljo. Moja babica je ena redkih, ki je iz tega taborišča prišla živa, vendar popolnoma izčrpana in suha ženica s komaj štiridesetimi kilogrami.

Očeta zdaj ni pri meni, da bi ga vprašal, kako so jo izpustili. Po vojni je imela veliko nesrečo, v kateri je dobila hude opekline. Zaradi njih je kmalu potem umrla.

KRISTIJAN TERSEGLAV
OŠ 9. korpusa NOVJ
Nova Gorica

Ročnodelski krožek

Pri ročnodelskem krožku nas je več kot dvajset. Vsi radi delamo: nekatere šivajo, druge pletejo, vozajo, tkejo, žgejo v les. Vse, česar se naučimo, nam bo koristilo v življenju. Znale bomo splesti pulover, zašiti nogavice, narediti okras. Če bo kdo imel praznik, mu lahko darilo same naredile. Izdelke, ki jih naredimo v krožku, poklonimo obiskovalcem, nesemo jih borcem in borkam, upokojevcem za praznike. Nekaj izdelkov pa nesemo domov. Tudi šolo okrasimo z njimi.

MARJETKA KONEC, 3. r.
OŠ Stranice

Partizanski miting

Učenci naše šole smo sodelovali na proslavi kulturnega praznika v Zdravilišču v Dolenjskih Toplicah.

S tovarišico, ki je bila zadolžena za proslavo tega praznika, smo najprej sedli skupaj in tuhtali, kako bi pripravili, da ne bi bile vedno le recitacije. Končno smo se zedinili, da bomo uprizorili pravi partizanski miting. Ko smo opisali ogrožje mitinga, smo se dogovorili, kdo bo kaj opravil. Privabili smo tudi učence pevce. Kljub temu da imamo celodnevno šolo, smo še kar prostovoljno ostajali na vajah tudi po petnajsti uri. Seveda, naša tovarišica se je potrudila in izrabila izrek – Na bonbone se otroci love – in nam je spekla domače piškote in nam tako vlila novih moči. Ker so partizani veliko peli na svojih mitingih – tako so najlažje pritegnili veliko število ljudi – smo se tudi mi ravnali tako. Nekaj pesmi smo že znali s pevskih vaj, nekaj pa smo se jih naučili za to priložnost. Seveda nas je ob petju spremljala harmonika.

Ker smo želeli biti čim bolj podobni partizanom,

Delovna oblika kulturnega dne

Ob proslavi kulturnega praznika v osnovni šoli Artiče je tisti dan dežurna novinarka **Suzana Molan** iz osmega razreda vzela v roke svojo beležnico in svinčnik ter stopila med sošolce in učitelje. Vprašala jih je:

Kaj mislite o današnji delovni obliki kulturnega dne?

Naravoslovci smo se zbrali v svoji učilnici in delali razne poizkuse. Škoda, da je vse skupaj trajalo le dve šolski uri.

SANDRA, 8. a

Vse je v redu, le skupna proslava manjka, na kateri bi se krožkarji predstavili s svojo dejavnostjo vsem učencem in ne samo tistim, ki so mimogrede pokukali skozi vrata.

JOLANDA, 6. a

Najpomembnejše je, da je delovna oblika organizirana tako, da vsi delajo, in ne samo opazujejo.

J. ČANČER, tovarišica

V knjižnici delamo kot vsak dan, samo danes nimamo nič obiskovalcev. Škoda!

MATEJA, 8. b

Pri planincih sem srečala tri dijakinje pedagoške gimnazije. Povedale so mi, da je tako delo zanimivo.

V tehnični učilnici je bilo že od daleč slišati ropot. Bili so zelo delavni, le časa niso imeli dovolj.

V. CIZEL, tovariš **Za športno dejavnost se je odločilo preveč učencev. Kljub temu se dobro razumemo, čeprav samo nado-meščam tovariša.**

S. ARINGER, dijak PG

Takšen dan je potreben. Lepo je, da si učenci lahko po svoji izbiri ogledajo interesne dejavnosti.

A. RIBIČ, tajnica

Dan se mi zdi zelo pester. Povsod se nekaj dela in ustvarja. Ob tem poskusu bomo gotovo dobili tudi nove ideje za prihodnje delo.

M. OGOREVC, tovarišica

Učenci imajo zelo različne interese, zato so se težko odločili za eno dejavnost. Razumljivo je, da se jih je največ odločilo za športno. Težko je ob takšni priložnosti organizirati našo dejavnost, da bi bila zanimiva za vse. Za tiste, ki delo že dobro poznajo, in tiste, ki so prišli samo na ogled. Veseli smo bili tretješolcev, ki so pokazali zanimanje za naše delo.

V. PETELINC, tovarišica

smo si priskrbeli vojaško opremo. Seveda so nam priskočili na pomoč naši očetje in strici s svojo rezervno vojaško opremo – kapa, pas, čevlji, bluze. Nekaterim so ta oblačila dobro pristojala, tako da so bili še sami sebi všeč.

Da bi bil teren čim bolj podoben pravemu, smo si nabavili za nastop gajbe in klopi. Pred nastopom smo imeli veliko tremo, zato smo bili premalo glasni pri petju, a končno je le steklo. Miting se je odvijal kar dobro, za konec pa smo z gosti zapeli in v svoje vrste pritegnili k plesu tudi goste. Zapeli smo pesem Jugoslavija, ki je verjetno ena najbolj priljubljenih pesmi in tudi najbolj znanih. Po nastopu smo dobili sendviče in sok.

Tako smo hkrati proslavili kulturni praznik in obudili spomin na 40-letnico svobode.

INGRID MOŽINA
OŠ Dol. Toplice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža

Že šesto leto zapored razpisujemo v februarju, takoj po zimskih počitnicah, naš nagradni natečaj, ki nosi ime po znanem partizanu in slovenskem pisatelju Bogu Flandru-Klusovem Joži. Nekateri od vas, dragi naši dopisniki, ste se z njim že srečali, ko ste v prejšnjih letih sodelovali v našem nagradnem natečaju. Da, prav vam mladim dopisnikom je namenjen ta natečaj, in če se niste doslej dokopali do knjižne nagrade, ne obupajte. Lahko se bo to zgodilo letos. Lani smo slišali, da je naslov pretežak in da zato mlajši niso mogli sodelovati. Zato smo letos sklenili razpisati dva naslova, enega bolj splošnega, ki ne bo delal težav pri zbiranju misli ne mlajšim in ne starejšim, in drugega, bolj zahtevnega. TITO NAS JE UČIL... je prvi naslov. Mislim, da je dovolj zgovoren in ni treba posebej razlagati, kaj pišete pod njim; pač tisto, kar je ostalo v vas iz njegovega nauka, iz prijateljskih besed, kako danes dokazujete, da ste Titovi. Drugi naslov pa smo vzeli iz Klusove pesmi Partizanova pomlad: GLEJ, MI KUJEMO ŽELEZEN MOST ČEZ MORJA KRVI V NOVI ČAS. Naslov presega prostor in čas. Tisto, kar so kova-

li naši predniki, kujemo mi naprej, mostove, ki so jih že oni gradili, dograjujemo mi, dograjuje današnji mladi rod in gradil jih bo rod, ki bo prišel za nami, v novi čas. Gradimo ne samo v mejah naše domovine, naš most naj sega čez ves svet, čez mlake in morja krvi, ki jo preliva vojna – kakor nekoč pri nas, tako zdaj drugod po svetu.

Naj bo teh nekaj misli dovolj za vaše premišljanje. Skrbno ga spravite v besede. Svoje sestavke nam pošljite do

1. APRILA, ko jih bo posebna komisija pregledala in najboljših pet nagradila z lepimi knjižnimi nagradami. Pričakujemo, da bo kakor vsako leto tudi letos velik odziv. Tisti, ki boste prvič sodelovali, le nič strahu! In ne pozabite v vogal kuverte napisati ZA NAGRADNI NATEČAJ BOGO FLANDER-KLUSOV JOŽA!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Mislim, da me še ne poznate

Mlad sem, močan in zdrav. Brezbrižen sem, rad se smejem, skrbi odraslih me običajno ne ganejo. Všeč mi je moderna glasba, všeč so mi hitri motorji, nase navlečem rad najjožje hlače; skratka, tak sem kot Peter, Matej, Marko. In vendar, tam zgoraj v svoji sobi pogosto nisem več tisti jaz, jaz s ceste, jaz iz šole in jaz z domačega dvorišča. Nič več brezbržno ne strmim v strop, nič več ne mislim, kakšno čelado bi sikupil, moti me hrupna disco glasba itd.

Kaj bo jutri? Zakaj si Vzhod in Zahod grozita z atomskim spopadom kot dva otročaja s kamenjem? Zakaj je med severom in jugom razlika, kot da sta na različnih svetovih? Ali so otroci Etiopije lačni zaradi težkih življenjskih razmer ali imajo morebiti njihovi starši tako slabe delovne navade, da jih ne znajo in ne morejo preživeti? Kaj bo jutri? Kam naj grem, da ne bom čez pet ali deset let dan na dan stal pred vrati zavoda za zaposlovanje in da ne bo moj edini dokument prazna delovna knjižica in sto fotokopij prošenj za službo? Danes sta v modi

kmetijstvo in računalništvo, čez pet ali deset let bo razvoj prinesel nekaj povsem drugega. Izobrazba in znanje pa nista nekaj, kar bi lahko odvrigel in zamenjal kot nemodno srajco.

Kaj bo jutri? Kaj, če se zgodi, da ostanem nekega dne sam? Kdo mi bo svetoval, kdo pomagal, kdo postoril to in ono? Hudo bi bilo. In vendar se je mnogim to že zgodilo.

Luč na delovni mizi se odmika, kot da odhaja ven po odgovore. Kam? H komu? Kdo bi znal odgovoriti na vsa ta vprašanja? Saj ga ni! In tudi nima pomena, da se mučim s tistim, česar ne rešijo niti pametnejši od mene.

Navlekel bom spet svoje ozke hlače, na ves glas navil transistor, tisti svoj drugi jaz – resen, razmišljujoč – pa bom zaklenil do jutri, pojutrišnjem v omario. Zunaj bom spet tak kot Peter, Marko in drugi, za vse ves mlad in brezbržen, svoje drobne skrbi in svojo zrcalno sliko pa bom ohranil za tihe popoldneve, ko sem sam, sam s seboj.

EVALD ROŽMAN, 8. a
OŠ Artiče

Delovanje Zdravilišča Strunjan

Dne 14. 2. 1985 se je že šestič sestal paritetni odbor za izvajanje samoupravnega sporazuma o uporabi Zdravilišča Strunjan, sklenjenim med RO ZZB NOV Slovenije in Tovarno zdravil Krka Novo mesto.

Na seji so se seznanili s poslovnimi uspehi v letu 1984 in z gospodarskim načrtom zdravilišča v 1985. letu; dogovorili so se tudi glede cen v letošnji predsezoni in glavni sezoni. Nadalje so sprejeli informacije o poteku gradbenih del za obnovo dela plaže ter o projektu za razširitev zdravstvenih zmogljivosti in storitev v zdravilišču.

Paritetni odbor je ocenil, da je bilo poslovanje zdravilišča v 1984. letu uspešno. Razpoložljive zmogljivosti so bile, z izjemo treh mesecev, ko je bil objekt zaradi prenavljanja zaprt, dobro izrabljene. V zdravilišču je bilo zaposleno 89 ljudi, ki so pridobili 127.064,00 dinarjev

prihodka, kar je za 8 odstotkov več od načrtovanega ali 75 odstotkov presežka nad prihodkom v letu 1983.

Lani je bivalo v zdravilišču 6273 domačih in 1433 tujih gostov. Bilo je 64.546 domačih nočitev s povprečno dobo bivanja 10 dni in 12344 nočitev tujcev s povprečno dobo bivanja 9 dni. Vseh nočitev je bilo torej 76890 ali 22 odstotkov več kot leto prej. Med gosti je bilo 18 odstotkov vojaških invalidov in uporabnikov zdravstvenega zavarovanja, 1 odstotek spremljevalcev, 43 odstotkov članov ZZB NOV, ki so prišli na rekreacijski oddih, 1 odstotek drugih domačih turistov, 6 odstotkov delavcev Krke in 16 odstotkov tujih gostov. Med tujci jih je bilo nekaj manj kot 10 odstotkov iz vrst borčevskih, demokratičnih in protifašističnih organizacij. Skupno je bilo na zdravljenju ali oddihu nekaj nad 60 odstotkov borcev in vojaš-

kih invalidov – udeležencev NOB. Krka je v lanskem letu zagotovila članom ZZB 2.239,069 dinarjev regresa na komercialne cene. Tako je bilo potrjeno, da zdravilišče izpolnjuje določbe samoupravnega sporazuma z RO ZZB NOV Slovenije. Velja pa opozoriti, da del občinskih odborov ZZB NOV ni v celoti izrazil možnosti regresiranega oddiha, ki ga zagotavlja RO ZZB NOV Slovenije.

V letošnjem gospodarskem načrtu je predvideno, naj bi obdržali lanske leto razmerje med domačimi in tujimi gosti, z izjemo julija in avgusta, ko je pričakovati podobno kot lani rahlo manjši obisk članov ZZB. V predsezoni, sezoni in posezoni 1985 bodo veljale tele cene (za člane ZZB NOV Slovenije s popustom): Zdravilišče Strunjan: marec in april 1.120 dinarjev, maj 1.440 dinarjev, junij 1.680 dinarjev, julij in avgust

približno 2.000 dinarjev Zdravilišče Dolenjske Toplice:

marec in april v kopališkem domu 1.400 dinarjev, v zdraviliškem domu 1.250 dinarjev; od 1. 5. do 15. 10. 1985 v kopališkem domu 2.200 dinarjev oz. 2.000 dinarjev v zdraviliškem domu Zdravilišče Šmarješke Toplice:

marec in april – hotel Toplice 1.400 dinarjev, hotel Krka 1.600 dinarjev. Od 1. 5. 1985 do 15. 10. 1985 v hotelu Toplice 2.200 dinarjev in v hotelu Krka 2.400 dinarjev.

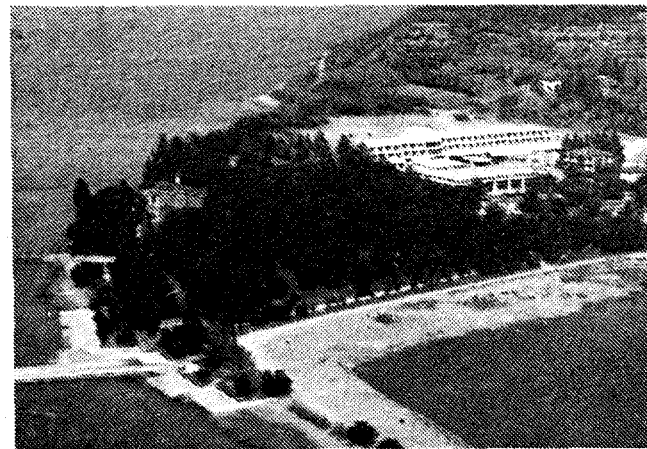
Na navedene cene v Dolenjskih in Šmarjeških Toplicah bodo imeli člani ZZB NOV Slovenije 20 odstotkov popusta. V vseh treh zdraviliščih morajo člani ZZB NOV Slovenije predložiti, skladno z določilom v samoupravnem sporazumu, napotnico pristojnega združenja ali občinskega odbora ZZB NOV oziroma ZZB posebne družbenopolitične

skupnosti v SR Sloveniji.

Otroci članov ZZB NOV Slovenije do 7 let starosti bodo uživali do 30 odstotkov popusta na komercialne cene.

Še nekaj o investicijski dejavnosti. Za prenovitvena

potekajo z rahlo zamudo zaradi neugodnih vremenskih razmer, vendar bodo končana v predvidenem roku. Za razširitev zdravstvenih zmogljivosti in storitev bodo soinvestitorji zagotovili 35 milijonov dinarjev. Paritetni odbor je bil seznanjen tudi z idejnim projektom za uporabo sončne energije za potrebe zdravilišča. Za ta namen

dela na plaži bodo združili Krka, Ljubljanska banka in PTT SR Slovenije v prvi fazi 19 milijonov dinarjev. Dela

bo treba zagotoviti 50 milijonov dinarjev.

Marjan Lenarčič

Ali bo Slovenija brez prave vojaške šole?

Predsedstvo republiške konference ZRVS Slovenije je na seji prejšnjo sredo v Ljubljani sprejelo operativni načrt dela svojih komisij in načrt dela za leto. Naloge iz programa dela so določene z vlogo in funkcijo, ki jo ima ZRVS kot družbena organizacija in sestavni del SZDL v sistemu SLO in DS ter v naši družbi nasploh. Podlaga za delo v tem letu so tudi programske usmeritve volilne konference ter srednjoročnega načrta ZRVS Slovenije, pri čemer so upoštevane naloge, ki izhajajo iz skelpov 13. seje CK ZKJ, predsedstva SFRJ in usmeritev zvezne konference ZRVS Jugoslavije. Seveda pa bo ZRVS po potrebi dopolnjevala program dela z aktualnimi vprašanji, ki jih bodo narekovale družbenopolitične in gospodarske razmere.

Predstavnik republiškega sekretariata za ljudsko obrambo Miran Bogataj je člane predsedstva seznanil z usmeritvami za načrtovanje splošne ljudske obrambe in določenih nalog družbene samozaščite v obdobju 1986–1990. Člani so jih podprli, ker menijo, da se z njimi prispeva k uskladitvi predvidenega razvoja SLO in DS, s poudarkom na reševanju ključnih nalog za povečanje obrambne in samozaščitne pripravljenosti tudi v zaostrenih materialnih možnostih. Predsedstvo je tudi priporočilo občinskim konferencam ZRVS, naj spodbujajo vključevanje in sodelovanje organizacij ZRVS in njihovih organov pri dejavnostih za pripravo načrtov za naslednje srednjoročno obdobje, s tem da se v njih ustrezno upoštevajo tudi potrebe SLO in DS.

Predsedstvo se je seznanilo tudi z novim zakonom o službi v oboroženih silah in ocenilo, da so spremembe in dopolnitve tega dokumenta potrebne in utemeljene, zlasti pa je podprlo spremembe v sistemu napredovanja rezervnih starešin, ki pomenijo tudi uresničevanje sklepov zveznega posveta ZRVS Jugoslavije, ki je bilo decembra 1983.

Po mnenju članov naj bi se predsedstvo zvezne konference ZRVS Jugoslavije čim bolj dejavno vključilo v pripravo tistih podzakonskih aktov, ki pomembno vplivajo na statusna in druga vprašanja rezervnih starešin, zlasti v zvezi z napredovanjem.

Precej časa pa so člani predsedstva namenili šoli za rezervne starešine, ki delujejo v okviru ljubljanskega armadnega območja. Premišljajo, da bi jo zaprli. Predsedstvo meni in predlaga, naj bi na ravni republike proučili možnost nadaljnjega delovanja te šole, ker je poleg splošne srednje vojaške šole Franc Rozman-Stane in katedre za SLO in DS pri fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo edina šolska ustanova z vojaškim učnim programom. Obstoje in delovanje te šole je pomembno za ustrezno reševanje kadrovske problematike SLO in DS v naši republiki. ZRVS pa se bo zavzemala, da bi se razvilo boljše in načrtnejše sodelovanje s šolo.

Predsednik RK ZRVS Slovenije Stane Kotnik je člane predsedstva seznanil s predlogi, da sekretarja zvezne konference ZRVS ne bi več imenovali za eno leto, ampak bi ga zaposlili za nedoločen čas. Člani so poudarili, da takšna rešitev ne bi bila dobra. Predlagali so, naj bi sekretarja zvezne konference ZRVS imenovali za štiri leta z možnostjo ponovnega imenovanja. Poudarili so, da je sekretar le vodilni delavec, in zato mora obstajati možnost za odpoklic, če ne dela dobro.

V nadaljevanju se je predsedstvo sprejelo še sklep o vodenju evidence in informacije o republiškem tekmovanju ekip ZRVS in ZSMS Po poti heroja Kebeta, o pobudah za podelitev odlikovanj in o medobčinskih posvetovanjih SZDL o aktualnih vprašanjih SLO in DS.

Bojan Kuntarič

Za lačne v Afriki

Predsedstvo republiške konference Socialistične zveze Slovenije podpira dosedanja prizadevanja za organiziranje čim širše solidarnostne akcije – pobude in aktivnosti Rdečega križa Slovenije ter vseh drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacij ter organov predsedstva republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva za pomoč ogroženemu prebivalstvu zaradi lakote v nerazvitih afriških državah.

V Afriki že tri leta zapored vlada suša, ki je zajela največji del tega kontinenta. Glede na obseg in posledice, ki jih je povzročila, se bodo afriške države še v nekaj prihodnjih letih soočale z velikimi posledicami, saj bo suša bistveno vplivala na gospodarski in družbeni razvoj. S sušo je prizadetih štiriindvajset afriških držav in velik del je ali pa še bo prisiljen pro-

siti za mednarodno pomoč. Najbolj ogrožena država je Etiopija.

V lanskem letu so afriške države zadovoljevale s pomočjo mednarodne skupnosti samo četrtno svojih potreb po hrani. Število lačnih je preseglo 150 milijonov. Pričakujejo, da bo zaradi lakote umrlo več kakor milijon ljudi. Velik problem so tudi begunci iz ogroženih držav, ki jih je približno pet milijonov, na stotisoče ljudi pa živi v taboriščih brez najosnovnejših življenjskih pogojev.

Ocenjujejo, da je Jugoslavija v letu 1984 posredovala iz Sklada solidarnosti afriškim državam pomoč v skupni vrednosti 427,7 milijona dinarjev. Na podlagi sklepa upravnega odbora bo Sklad solidarnosti predlagal zveznemu izvršnemu svetu, da iz letošnjih skladov sredstev izroči 400 milijonov dinarjev za go-

spodarsko in humanitarno pomoč afriškim državam.

Slovenija že uresničuje pobudo in poziv zvezne konference Socialistične zveze Jugoslavije, da se akcija za pomoč Afriki razširi v vseljudsko. Vanjo naj se vključijo občinske in krajevne organizacije SZDL kot usmerjevalci in organizatorji, organizacije Rdečega križa pa kot izvajalci akcije. Vsaka ima možnost izraziti svojo solidarnost, bodisi z denarnimi prispevki, živili, zdravili, šotori, s strokovno pomočjo in podobno.

Za čim učinkovitejšo pomoč nerazvitim prijateljskim državam Afrike bo treba v prihodnje še bolj pospešiti humanitarno akcijo pomoči v hrani, zdravilih itd., ki teče že od konca leta 1984, še naprej posredovati pomoč pri šolanju študentov iz afriških držav in ne nazadnje utrjevati sodelovanje z afriški-

mi državami v okviru Mednarodnega centra za sodelovanje z deželami v razvoju ter Centra Rdečega križa Jugoslavije za izobraževanje in usposabljanje kadrov iz dežel v razvoju in narodnoosvobodilnih gibanj.

Za uspeh akcije je vsekakor pomembna aktivna vloga sredstev javnega obveščanja, ki naj ljudi objektivno in sistematično obveščajo o problemih lakote, nerazvitosti teh dežel ter o prizadevanjih Jugoslavije in v njej Slovenije za trenutno in dolgoročno pomoč.

Pozdrav inženircem 18. divizije

Pred 40. leti smo Slovenci prvič v svoji zgodovini zadeli v popolni svobodi. Z zmago so bili kronani naši napori in žrtve v narodnoosvobodilni vojni. Sad je rodilo tudi delo za obnovo in gradnjo domovine.

Pozneje smo delali napake, ki jih nismo pogumno odpravljali in jih še danes ne. Laže je pač biti slab kakor dober. Vrnimo spoštovanje delu, napovejmo odkrit boj špekuliranju na račun družbe, popravimo odnos do našega družbenega premoženja in zares utrdimo samoupravljanje! Uprimo se egoizmu in lažni solidarnosti! Ne morem mimo teh misli. Zapisal sem jih, da bi poudaril, kako je bilo v NOB vse drugače. Spominjam se tovarštva in ustvarjalnosti v svoji enoti, med inženirci 18. divizije NOV in POS.

Nekako v marcu 1945. leta smo se inženirci modernizirali brez kakšnih večjih prejšnjih izkušenj. Imeli smo samo srce in voljo storiti vse, kar zahteva od nas narodnoosvobodilni boj. Dodelili so nam prve gumijaste pontonske čolne. Poslali so nas v vas Podturn na intenzivne vaje. Nemalo je bilo prisilnih kopanj v mrzli vodi. Po vajah, ki so trajale samo teden dni, smo morali biti sposobni za akcijo. To smo tudi dokazali v noči z 12. na 13. marec 1945, ko smo postavili most prek reke Krke in tako omogočili uspešen napad na belogardijsko postojanko Vinkov vrh. Inženirci smo obvarovali mostišče, da so se vse enote lahko varno vrstile iz napada. V tem času je bila ena najpomembnejših akcij slovenskih partizanskih enot na Dolenjskem. Inže-

nirci smo dokazali, da nismo samo minerji, kot so nam tedaj dejali, temveč da zaslužimo naziv prave graditeljske enote.

Nadalje se inženirci spominjamo pohoda, ko smo na ramenih, ožuljenih do krvi, nosili gumijaste čolne daleč do Save. Tja je bila enota poslana z nalogo, da prepele 14. divizijo, ki naj bi se takrat vrnila s Štajerske. Zaradi znanih razmer je bilo to prizadevanje zaman.

Naslednja pomembna akcija je bila: skupaj z drugimi enotami zgraditi mostove čez Kolpo v Vinici in Brodu. Postavili smo tudi podporne zidove in popravili cesto v Colnarjevem klanecu med vasjo Fara in Novimi Seli. Brž nato smo morali na pohod po dolini Kolpe navzgor proti Čabru in naposled proti Trstu. Pri vasi Trava smo se spopadli s četničnimi enotami; sovražnika smo zasledovali po težko prehodnih gozdovih do vasi Gote-nica. Tu smo z zadnjimi žrtvami pred osvoboditvijo končali naš boj na Kočevskem. Nato smo utirali pot enotam 18. divizije vse do prihoda v Ljubljano 9. maja 1945.

Inženirci in njihova dejanja so bolj ali manj pozabljeni. Kot njihov nekdanji komandant jih želim pozdraviti ob 40. obletnici osvoboditve. Rad bi jih tudi vzpodbudil, da bi napisali čimveč pričevanj o svojih bojih. Njihov zgled bo povedal sedanjim rodovom in mladini marsikaj o tem, kako je tudi v najhujših preizkušnjah mogoče požrtvovalno graditi. Še več pa bi ta zgled lahko povedal tistim, ki skušajo razvednotiti našo revolucijo.

Pavel Korelec

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Šemčicem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni in v. d. odgovornega urednika: ZVONE KRŽIŠNIK; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 700 din, posamezna številka v prosti prodaji 20 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35